

**POHJALAISTEN VILJELJÖIDEN TYÖ JA SELVIYTYMINEN
MAATALOUDEN MURROKSESSA**

Elisa Hyytinen

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu - tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

kevät 2005

TIIVISTELMÄ

POHJALAISTEN VILJELJÖIDEN TYÖ JA SELVIYTYMINEN MAATALOUDEN MURROKSESSA. Hyytinen, Elisa. Yhteiskuntapolitiikka. Jyväskylän yliopisto, maaliskuu 2005. 79 sivua + liitteet.

Tässä pro gradu - työssä tutkittiin pohjalaisten viljelijöiden, emäntien ja isäntien, työtä ja selviytymistä maaseudun murrosvaiheessa, Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin. Tutkimusaineiston muodosti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosina 1996 ja 1997 järjestämän ”Maan sydämettä” - kirjoituskilpailun 24:n pohjalaisen kirjoittajan tekstit. Tutkimuksessa keskityttiin siihen, millaista viljelijöiden työpuhe on ennen ja toisaalta jälkeen EU-jäsenyyden. Oleellisena kysymyksenä oli myös se, millaisia huolia ja toisaalta selviytymiskeinoja viljelijöillä on, kun työn perinteinen itsellisyys on uhattuna. Läpi tutkimuksen huomio kiinnittyi siihen, löytyykö viljelijöiden kokemuksista ja puheesta sukupuolten tai sukupolvien välisiä eroja.

Tutkimuksen tavoitteena oli valottaa pohjalaisten viljelijöiden omia kokemuksia sekä toisaalta merkityksiä, joita he työhön ja selviytymiseen liittävät. Laadullisena, kuvailevana tutkimuksena aineiston analysoinnissa hyödynnettiin sekä faktanäkökulmaa että kulttuuristen jäsenysten analyysia. Kiinnostuneita oltiin siis siitä, mitä puhutaan, mutta myös siitä, miten puhutaan. Tutkimusmetodina käytettiin aineiston teemoittelua ja tyypittelyä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautui modernisaatiota ja erityisesti työelämän muutoksia koskevaan tutkimukseen.

Modernisaatioteorioiden valossa tutkimuksessa päädyttiin siihen, että pohjalaisen viljelijän työssä moderni ja traditionaali liukuvat monelta osin päällekkäin. Työssä painottuvat edelleen perinteet, kuten menneiden sukupolvien työn kunnioittaminen, tilan jatkuvuuden ihanne ja ahkeran työnteon arvostus. Traditiot kuitenkin rakoilevat esimerkiksi perinteisen sukupuolten välisen työnjaon suhteen, kun naiset hallitsevat yhä useammin tilan paperi- ja tietokonetöitä.

Palkkatyön muutoksista käyty keskustelu muistuttaa monelta osin viljelijöiden kokemuksia työn kovenevista tehokkuus- ja joustavuusvaatimuksista, kilpailusta, uupumuksesta ja autonomian menetyksistä. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että maanviljelijöiden kokemukset työnteon `kovuudesta` kiinnittyvät pitkälti samoihin asioihin kuin palkansaajilla, eli työn itsellisyyden menetyksiin. Viljelijöiden kokemuksiin on vaikuttanut erityisesti EU, joka on heikentänyt työn autonomiaa lisäämällä tukiriippuvuutta. Tämä on vähentänyt työn mielekkyyttä ja iloa.

Viljelijät kantavat eniten huolta maatalouden tilasta yleensä ja oman tilan jatkuvuudesta. Sen sijaan henkilökohtaista selviytymistä käsitellään melko vähän. Yllättävää on, että oman tilan luopumisen haikeutta ei kirjoituksissa käsitellä. Osalla pohjalaisista viljelijöistä tuntuu olevan vähäiset mahdollisuudet vastata modernin haasteeseen, ja he ovatkin omaksuneet työssään ”uhrautumiseetoksen”. Siinä omat vaikutusmahdollisuudet nähdään heikkoina. Toisaalta viljelijöistä löytyy myös ”yrittäjäeetoksen” omaksuneita kirjoittajia, joilla vaikuttaa olevan modernin vaatimaa mahdollisuuksien tajua, pyrkimystä löytää vaihtoehtoja selviytymiselle.

Sukupuolten väliset erot tulivat esiin pääosin siten, että naisten suhde työhön on miehiä ristiriitaisempi. Sen sijaan miehet puhuvat naisia yleisemmällä tasolla niin huolista kuin selviytymisestäkin. Sukupuolten ja sukupolvien välinen ero näkyy siten, että kaikki yrittäjäeetoksen omaksuneet naiset kuuluvat nuorempaan sukupolveen. Miesten kohdalla sukupolvien välillä ei ole eroa yrittäjäeetoksen omaksumisessa.

Avainsanat: emännät, isännät, maanviljelijät, modernisaatio, selviytyminen, työelämä, työkuulttuuri

Sisältö

1 Johdanto	3
1.1 Tutkimuskysymykset	5
2 Modernisaatio ja työelämän murros viljelijöiden työn taustalla	6
2.1. Työyhteiskunnan ja työn merkityksen murros	8
2.1.1 Työn merkitys suomalaisille	11
2.1.2 Työn merkitys maanviljelijöille	14
3 Suomalainen maatalous ja EU	16
3.1 Suomalainen maatila	16
3.2 Pohjanmaa ja pohjalaiset maanviljelijät	17
3.3 EU:n vaikutukset maatalouteen Suomessa	19
4 Tutkimusaineisto ja -menetelmä	22
4.1 ”Maan sydämetä” - kirjoituskilpailu	22
4.2 Tutkimusaineistona pohjalaisten kirjoittajien tekstit	23
4.2.1 Kirjoittajat	25
4.3 Aineiston lukutapa	29
5 Viljelijöiden työpuhe	31
5.1 Menneisyys työnteon kulta-aikaa	33
5.1.1 Raskasta, mutta antoisaa työtä	34
5.1.2 Kiintymys maahan ja kasvaminen työhön	35
5.1.3 Naisia puhuttavat töiden yhdistäminen, miehiä koneet	37
5.2 Nykypäivän työ keinottelua EU:n valvovan silmän alla	40
5.2.1 Vaikeudet lisääntyneet	41
5.2.2 Työn itsenäisyys, ilo ja mielekkyys kadonnut	42
5.2.3 Taloudellinen epävarmuus ja riippuvuus	46
5.2.4 Arvostuksen puute	48
5.2.5 Sukupuolijaon horjumuja	50

6 Viljelijöiden huolet ja selviytymisen eetokset	53
6.1 Huoli maatalouden tilasta ja oman tilan jatkuvuudesta	53
6.2 Selviytymisen eetokset	60
6.2.1 Uhrautumiseetos - Työtä mahdollisuuksien puutteessa	62
6.2.2 Yrittäjäeetos - Työtä haasteeseen vastaamalla	65
7 Viljelijöiden työ traditionaalin ja modernin jännitteessä	70
Lähteet	75
Liitteet	
Kuviot, taulukot ja kuvat	
Kuvio 1. Maanviljelijän työn ja selviytymisen teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet	6
Kuva 1. Etelä-Pohjanmaan maakunta, kunnat ja seutukunnat	18
Taulukko 1. Naiskirjoittajien taustatietoa	28
Taulukko 2. Mieskirjoittajien taustatietoa	28
Taulukko 3. Analyysin vaiheet	30
Taulukko 4. Naisten teksteistä nousevat työhön liittyvät teemat	32
Taulukko 5. Miesten teksteistä nousevat työhön liittyvät teemat	33
Taulukko 6. Naisten (1-15) ja miesten (16-24) huolen kohteet	54
Taulukko 7. Kajjan kertomuksen jäsenyys teemoina	62
Taulukko 8. Pirkon kertomuksen jäsenyys teemoina	65

1 JOHDANTO

Maaseudun emännät ja isännät ovat kokeneet viime vuosien aikana rajuja muutoksia niin maataloudessa elinkeinona kuin maaseudun elämässä laajemminkin. Yhteiskunnan, erityisesti työyhteiskunnan, modernisaatiokehitys koskettaa maanviljelijöitä siinä missä palkansaajiakin. Tosin usein työelämän tutkimukset kohdistuvat nimen omaan palkansaajiin. Yksilöllistyminen ja globalisaatio vaikuttavat maanviljelijän työn sisältöön, toimintaedellytyksiin ja työhön liitettyihin merkityksiin ja sen myötä selviytymiseen. Modernin näkökulmasta tarkasteltuna perinteinen talonpoikainen tapa harjoittaa maataloutta kuvataan yleensä elämäntapana, jossa vallitsee tuotantotoiminnan tehottomuus ja kehittymättömyys. Sen sijaan modernin maatalousyrityksen toimintaan liitetään rationaalisuus, taloudellisten voittojen maksimointi ja intensiivinen tehotuotanto. (Nikula 1989.)

Euroopan Unionin myötä maatalousyrittäjien on pitänyt sopeutua uudenlaiseen epävarmuuteen ja moniin työhön liittyneisiin muutoksiin. Erityisesti ”työnteon” käsite on vaatinut uudenlaisia ajattelumalleja, kun pelkkä ruumiillinen työ ei enää riitäkään. Viljelijöiltä vaaditaan nyt uudenlaisia taitoja, muun muassa tukikaavakkeita täytettäessä. Eskolan (1997, 113-114) määrittelemä `suomalainen pienviljelijän mentaliteetti`, johon liittyy vahvasti työn itsellisyyden ja riippumattomuuden arvostus, joutuu nykyään yhä voimakkaammin koetukselle. Tässä tutkimuksessa selvitetään sitä, *millaista on pohjalaisten viljelijöiden, emäntien ja isäntien, työ sekä siihen liittyvät huolet ja selviytymiskeinot maatalouden murrosvaiheessa, Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin.* Erityisesti tutkimuksessa kiinnitetään huomiota juuri viljelijöiden kokemuksiin työn itsellisyyden menetyksistä ja toisaalta sen säilymisen merkityksestä.

Tutkimuksen *tavoitteena* on osoittaa, kuinka modernisaatioteorioiden valossa voidaan tarkastella maanviljelijöiden kokemia työn muutoksia. Tarkoitus on ilmentää sitä, miten ”talonpoikainen” ja ”moderni” monelta osin sulautuvat yhteen pohjalaisten viljelijöiden puheessa työstä. Silvastin (2001, 288) tutkimuksessa ”Talonpojan elämä” tulee esiin se, miten traditionaalinen, perinteinen talonpoikainen elämäntapa samalla säilyy ja muuttuu traditioiden jousaessa. Viljelijät arvostavat edelleen raskasta työntekoa ja kokevat menneiden sukupolvien työn ja oman tilan jatkamisen tärkeänä. Näiden perinteisten arvojen rinnalla työhön liitetään yksilöllisempiä ja produktioistisempia merkityksiä. Monelta osin viljelijän kokemukset työstä muistuttavat nykypäivän palkkatyöntekijän kokemuksia `laatuvaatimuksista`, jatkuvasta kilpailusta ja tehokkuuspaineista. Tutkimuksessa pyritäänkin tarkastelemaan viljelijöiden työtä palkkatyön muutoksista käydyn keskustelun valossa.

Aiempien tutkimusten nojalla lähtöoletuksena voidaan pitää sitä, että miehille pärjääminen työssä on tärkeämpää kuin naisille, eli he hakevat naisia useammin merkitystä elämälleen työstään (ks. esim. Jokiranta 2003, Kortteinen 1992, Roos 1987). J.P. Roos (1987, 57) kuvaa sukupolvien välisiä eroja siten, että nuorempien sukupolvien elämäkerroissa työ saa vähemmän painoarvoa vanhempiin sukupolviin verrattuna. Tutkimuksen kannalta onkin kiinnostavaa, millaisena erot näkyvät eri sukupuolten ja sukupolvien välillä pohjalaisten viljelijöiden kohdalla. Tosin aineistossa ei ole mukana aloittelevia, nuoria viljelijöitä, mikä olisi tehnyt vertailusta vielä kiinnostavampaa.

Maanviljelijöiden kokemuksia Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin kerättiin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran järjestämässä ”Maan sydämeltä” - kirjoituskilpailussa vuosien 1996 ja 1997 vaihteessa. Tämän laadullisen tutkimuksen *aineiston* muodostavat kilpailuun osallistuneiden 26:n pohjalaisen emännän ja isännän kirjoitukset. Halusin tutkia nimen omaan maanviljelijöitä ja alueena Pohjanmaata siksi, että olen itse elänyt lapsuuden ja nuoruuden maatilalla Etelä-Pohjanmaalla. Tutkimustuloksia ei pyritä yleistämään muihin maanviljelijöihin. Sen sijaan tavoitteena on tuoda esiin juuri näiden kirjoittajien omakohtaisia kokemuksia työstä, valottaa työlle annettuja merkityksiä sekä työhön liitettyjä selviytymiskeinoja Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin.

Tutkimuksessa edetään siten, että johdannon lopuksi esitetään tutkimuskysymykset. Luvussa kaksi esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, joka nojaa yleisiin modernisaatioteorioihin, mutta erityisesti työyhteiskunnan muutosta ja työn merkitystä koskevaan tutkimukseen. Kolmannessa luvussa tuodaan esiin suomalaisen ja pohjalaisen maatalouselinkeinon tilanne ja muutokset EU:n jälkeen. Luvussa neljä kuvataan tarkemmin tutkimusaineisto sekä aineiston lukutapa. Tutkimusaineiston analyysissä hyödynnetään sekä faktanäkökulmaa että näytenäkökulmaa (ks. Alasuutari 1999). Tutkimuksen varsinaisena metodina on aineiston tematisointi ja typologisointi (ks. Eskola & Suoranta 1998). Varsinaisen empiirisen osan aloittaa luku viisi, jossa ensin tarkastellaan pohjalaisten viljelijöiden menneisyydestä ja nykypäivästä esiin nostamaa työpuhetta. Kuudennessa luvussa käsitellään viljelijöiden työhön liittämiä huolia sekä selviytymiskeinoja selviytymisen eetosten avulla tarkasteltuna (vrt. Kortteinen 1992). Viimeisessä luvussa pohditaan tutkimustuloksia teoreettisen viitekehyksen valossa sekä esitetään ajatuksia jatkotutkimusta varten.

1.1 Tutkimuskysymykset

Pohjalaisten kirjoittajien teksteissä *ajan kuvaus* on tutkimuksen kannalta kiinnostavaa, sillä aineistosta nousee vahvasti esiin menneen ja toisaalta nykypäivän ja tulevaisuuden kuvaus. Pohjola (1999, 16-17) korostaa tutkimuksessaan aikaa kulttuuris-mentaalisenä rakenteena. Tärkeää on nykyaika ja toisaalta taakse jäänyt aika. Tutkimuksensa taustamuuttujina hänellä on kuitenkin ainoastaan Uusi ja Vanha aika. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään Pohjolan jakoa menneeseen ja nykypäivään, mutta sitä täydennetään tulevaisuudella, joka näyttäytyy kirjoittajille erilaisten huolten sävyttämänä. Ajallisen tarkastelun avulla voidaan kiinnittää huomiota nimen omaan modernisaation ja työn murroskohtiin, kun verrataan viljelijöiden työpuhetta menneisyyden ja nykypäivän välillä ja toisaalta nostetaan esiin tulevaisuuden työhön liittyviä huolia.

Tutkimuksen ensimmäinen tutkimuskysymys kuuluuikin, *millaista on viljelijöiden menneisyyttä ja toisaalta nykypäivää koskeva työpuhe*. Apuna käytetään keskeisimpien teemojen ja työhön liitettyjen merkitysten erittelyä. Tutkimuksen ennako-oletuksena voidaan pitää sitä, että Euroopan Unioni jakaa vanhan ja uuden ajan kirjoittajien teksteissä jo kirjoitusajankohdan ja kirjoituskilpailun kysymyksenasettelun johdosta. Kolmanneksi hahmotetaan sitä, *millaisena EU näyttäytyy viljelijöiden kokemuksissa ja työpuheessa*. Toisaalta on huomioitava se, että EU:n ja yleisen modernisaatiokehityksen vaikutuksia ei pystytä täysin erottamaan, mikä ei ole tarkoituskaan.

Kolmas tutkimuskysymys on, *millaisia huolia viljelijät liittävät tulevaisuuden maataloustyöhön*. Neljänneksi selvitetään sitä, *millaisia selviytymiskeinoja heillä on, kun työltä on viety sille perinteisesti tärkeää autonomiaa*. Voidaan kysyä, tarjoaako työ yhä maanviljelijälle riittävät itsenäisyyden elementit, vaikka tilanpito ja tilatalous ovatkin EU:n tuista ja luvista riippuvaisia. Vastauksia haetaan tarkastelemalla viljelijöiden selviytymisen eetoksia. Kysymys perustuu siihen, että useissa aiemmissa tutkimuksissa suomalaisten puhe selviytymisestä on liitetty vahvasti puheeseen työstä (ks. esim Kortteinen 1992; Jokiranta 2003).

Viides tutkimuskysymys, *millaisia sukupuolten ja sukupolvien välisiä eroja on pohjalaisten viljelijöiden työpuheessa ja selviytymisessä*, toimii ikään kuin muiden kysymysten täydentäjänä. Siihen pyritään kiinnittämään huomio läpi tutkimuksen.

2 MODERNISAATIO JA TYÖELÄMÄN MURROS VILJELIJÖIDEN TYÖN TAUSTALLA

Yhteiskunnan muutosta tarkastellaan yleisesti modernisaatioteorioiden valossa. Maatalous on usein jätetty tarkastelun ulkopuolelle, sillä sen on katsottu edustavan traditionaalista ja esimodernia. Traditio taas liitetään usein menneisyyteen ja nähdään modernin vastakohtana. (vrt. Silvasti 2001.) Niin ikään maataloustyö on nähty ikään kuin modernisaatioprosessien ulkopuolella olevaksi, menneisyyteen kuuluvaksi työksi. Tässä tutkimuksessa pyritään osoittamaan, että sekä modernisaatioteoriat että työelämän muutoksia käsittelevät teoriat soveltuvat myös maanviljelijöiden työn murrosten tutkimiseen ja jäsentämään murroksessa elävien ihmisten elämää ja valintoja. Kiinnostavaa on, millaisena viljelijöiden työ näyttäytyy näiden teorioiden valossa ja toisaalta se, miten viljelijät pyrkivät vastaamaan kehityksen tuomiin haasteisiin.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjaa yleisellä tasolla modernisaatioteorioihin, joihin liitetään yhtäältä globalisoituminen, yksilöllistyminen ja elämänpolitiikka. Erityisesti tutkimus pohjautuu kuitenkin työelämän muutoksia käsitteleviin teorioihin. Teoreettinen viitekehys ja keskeisimmät käsitteet on esitetty kuviossa 1. Nämä tekijät vaikuttavat keskeisesti maanviljelijän kokemuksiin ja puheeseen työstä ja selviytymisestä. Voidaan ajatella, että modernisaatio on prosessi, jonka ilmenemismuotoja ovat yksilöllistyminen, globalisaatio, elämänpolitiikka sekä työelämän modernisaatio. EU on rakenteellinen muutostekijä, joka näkyy ihmisten elämässä hallinnollisina, poliittisina ja taloudellisina vaikutuksina. Sukupuoleen ja sukupolveen liittyvät kulttuuriset tekijät, sekä ajalliset muutokset ovat lähempänä ihmistä.

Kuvio 1. Maanviljelijän työn ja selviytymisen teoreettinen viitekehys ja keskeiset käsitteet

Giddensin (1995, 83-84) mukaan ihmisten elämään vaikuttaa laaja yhteiskunnallinen muutoskehitys, siirtyminen traditionaalisesta moderniin ja edelleen refleksiiviseen moderniin, eli

jälkitraditionaaliseen yhteiskuntaan. Hänen mukaansa modernius tuhoaa tradition vähitellen (Giddens 1995, 129). Koska maatalous liitetään traditionaaliseen, voidaan se Giddensin teorian nojalla nähdä jonakin sellaisena, josta kuljetaan kohti modernimpia vaihtoehtoja.

Modernisaation eri puolina nähdään globalisaatio ja toisaalta yksilöllistyminen. Giddens pitää globalisaation tärkeimpänä muutoksena maailman rahamarkkinoiden laajentunutta roolia, mutta toteaa, että globalisaation määrittelemiseksi ei riitä yksinomaan taloudellinen globalisaatio. Myös ajan ja paikan muutokset ihmisten elämässä sekä kommunikaation `vallankumous` ovat yhteydessä globalisaatioon. (Giddens 1998, 27-31). Myös Seppo Lindblom (2002, 129-145) kirjoittaa, miten globalisaatiota lähestytään yleisesti taloudellisena, kansainvälisen kaupan ilmiönä. Hänen mukaansa se on kuitenkin paljon laajempi ilmiö kuin kansainväliset valuuttojen ja pääomien liikkeet. Giddensiin nojautuen Lindblom määrittelee globalisoitumisen siten, että yksilö sijoittaa itsensä yhä enenevässä määrin maapallon laajuiseen yhteisöön. Hänen mukaansa sosiaalinen saa yhä enemmän globaaleja ulottuvuuksia, jolloin yksilö voi ymmärtää toimintansa globaalit seuraukset, rajoitteet ja velvoitteet yhä paremmin.

Yksilöllistyminen merkitsee Ulrich Beckin (1995, 27-29) mukaan sitä, että teollisuusyhteiskunnan perinteisten mallien ja pakkojen, kuten luokan, ydinperheen, sukupuoliroolien, sukupuolten välisen työnjaon ja avioliiton, hävitessä tilalle astuu uudenlainen tapa elää ja järjestää elämää. Ihmisten elämäntavat ja ratkaisut yksilöllistyvät. Yksilö joutuu itse suunnittelemaan ja muokkaamaan elämäkertansa ja identiteettinsä. Samoin hänen on pakko muovata omat sosiaaliset verkostonsa, sitoumuksensa ja vakaumuksensa, jotka muuttuvat yksilön mieltymysten ja elämänvaiheiden mukaan. Julkunen (2000, 220) toteaa, kuinka Beck yhdistää järjestelmällisesti yksilöllistymisen koskettamaan myös työelämää. Yksilöllistyminen ilmenee työelämässä toisaalta uusina riskeinä, kuten alityöllisyytenä ja epävarmuutena, mutta toisaalta uusina vapauksina, kuten itsetoteutuksena.

J.P. Roos ja Tommi Hoikkala (1998, 8) määrittelevät *elämänpolitiikan* ihmisen omaa elämää koskeviksi periaateratkaisuiksi. Heidän mukaan kaikkia refleksiivisellä tavalla järjestyneen yhteiskunnan mahdollistamia valintoja, jotka haastavat perinteiset arvojärjestelmät, kutsutaan elämänpoliittisiksi valinnoiksi. Ihmisen elämässä vallitsee nykyään erityinen harkinnan tila, joka syntyy loputtomista vaihtoehtoista. Giddensiin nojautuen he tiivistävät elämänpolitiikan siten, että ”se elää valinnoissa ja päätöksissä, jotka koskevat yksilön elämää”. (Hoikkala & Roos 2000.) Giddens (1991, 214-215) määrittelee elämänpolitiikan valintojen ja elämää koskevien päätösten politiikaksi. Hänen (1991, 81) mukaan jälkimodernissa yhteiskunnassa valinnanvapaudesta on tullut suorastaan pakkoa. Giddensille elämänpoliittiset valinnat merkitsevät identiteettitarinan jatkuvaa

tuottamista refleksiiviselle modernille tyypillisessä jatkuvan epätasapainon tilassa. (Giddens 1991, 214-218.)

Raija Julkunen (2000) näkee Giddensin elämänpolitiikan käsitteen koskettavan myös työtä. Hänen mukaan Giddens näkee työn siirtyneen kohtalosta tai pakosta vapaiden valintojen ja elämäntyylien maailmaan. Julkunen toteaa kuitenkin, että vaikka jälkiteollinen työ antaa teollista enemmän sijaa valinnoille, työnteon suhteen valinnanmahdollisuudet ovat rajallisia. Työnteko nähdään edelleen itsensä elättämisen kannalta välttämättömänä.

Tässä tutkimuksessa yksilöllistyminen kuin myös elämänpolitiikka liittyvät vahvasti viljelijöiden puheeseen työstä ja selviytymisestä. Silvasti (2001, 79) on havainnut, että maatalouden nykyisessä tilanteessa perinteisestä elämäntavasta käsin perustellut päätökset eivät enää takaa viljelijöiden elämän hallittavuutta. Esimerkiksi hän mainitsee sukutilan jatkamisen, joka nykytilanteessa vaatii riskien ja mahdollisuuksien punnitsemista ja aidon elämänpoliittisen valinnan. Voidaan kysyä, kykenevätkö pohjalaiset viljelijät yleensä tekemään elämänpoliittisia valintoja työn murrosvaiheessa. Millaisia työhön liittyviä selviytymisen tapoja heillä on? Näkevätkö he työn muutokset pelkästään kielteisinä, oman työn rajoitteina, joihin on alistuttava? Vai löytyykö heiltä modernin vaatimaa `mahdollisuuksien tajua` (vrt. Eräsaari 2000) ja halua etsiä vaihtoehtoja ja uusia ratkaisuja?

Modernisaatiolla, yksilöllistymisellä ja elämänpolitiikalla on siis kiinnekohtia myös työyhteiskunnan ja työelämän muutoksiin. Vaikka työelämän tutkimuksessa on keskitytty pääosin palkkatyöhön, työelämän modernisaatiomurrokset koskettavat yhtä lailla maataloustyötä. Seuraavassa paneudutaan tarkemmin työelämän ja työn merkityksen muuttumiseen ensin yleisesti ja sen jälkeen erityisesti maanviljelijän työtä koskien.

2.1 Työyhteiskunnan ja työn merkityksen murros

Vaikka maataloustyö ja maatalouden modernikin ”talonpoikaiskulttuuri” poikkeavat monella tavalla esimerkiksi teollisesta yrityskulttuurista ja palkkatyöstä yleensä (Ollus ym. 1990, 174), voidaan tämän tutkimuksen valossa pitää perusteltuna maataloustyön tarkastelua työelämän yleisten muutosten näkökulmasta. Pohjalaisten viljelijöiden työtä koskevasta puheesta nimittäin nousee esiin monia työelämän ja palkkatyön muutoksiin yleisesti liittyjä piirteitä. Toisaalta yleisten muutosten kuvailu helpottaa myös maataloustyön erityispiirteiden esiin nostamista.

Työyhteiskunnan murroksesta on esitetty viime vuosina erilaisia näkemyksiä. Kasvion (1994, 18-21) mukaan olemme siirtymässä ”fordistisesta” massatuotantoyhteiskunnasta kohti joustavan tuotannon ”jälkifordistista verkostotaloutta”. Kasvio näkee oleellisena uudessa taloudessa pyrkimyksen erikoistuneiden ja korkealaatuisten tuotteiden valmistamiseen ja asiakkaiden yksilöllistyvien tarpeiden huomioimiseen. Lisäksi suuria, byrokraattisesti hallittuja organisaatioita hajautetaan ja toimintoja siirretään pieniin, joustaviin yksiköihin. Työvoimaa käytetään entistä valikoivammin ja joustavammin. (ks. myös Siltala 2004, 155-156; Helne ym. 2003, 427.)

Työn `loppumista` on perusteltu esimerkiksi sillä, että arvojen nähdään siirtyvän vapaa-aikaan ja itsetoteutukseen. Monet tutkimukset puoltavat kuitenkin sitä, että yksilöllistymisen oloissa työ on yksilölle yhä tärkeämpää. (Julkunen 2000, 222-223.) Palkkatyön nähdään joka tapauksessa ainakin vähenevän, minkä Jeremy Rifkin (1995) perustelee sillä, että automaatio, koneet ja uuden teknologian hyödyntäminen vähentävät väistämättä ihmistyövoiman tarvetta. Myös Siltalan (2004, 133) mukaan talouskasvu, täystyöllisyys, kokopäiväinen ja elinikäinen normaalityösuhte ja hyvinvointioikeudet ovat lakanneet olemasta itsestään selvyiksi. Kun ”vanha moderni” perustui vielä täystyöllisyyteen ja massakulutukseen, ”toinen moderni” tekee työurasta yksilöllisen ja elämäkulusta päätettävän (vrt. myös Beck 1992). Työn tulevaisuudenkuvaan liitetään riskiäntyminen, epävarmistuminen ja polarisoituminen (Julkunen 2000, 234).

Useat tutkijat ovat sitä mieltä, että käynnissä on yhteiskunnan kahtiajako (vrt. Rifkin 1995, Beck 1992, Siltala 2004). Beckin (1992, 139-149) mukaan kyse on työmarkkinoiden jakautumisesta hyvien työpaikkojen normaalityömarkkinoihin ja toisaalta epävarmojen työpaikkojen joustaviin, alityöllisyyteen perustuviin riskityömarkkinoihin. Siltalan (2004, 152) mukaan hyperkilpailuun siirtyminen näkyy parhaiten siinä, että toiset ovat alityöllisiä, kun taas toiset ylityöllisiä. Hän puhuu markkinataloudelle tyypillisenä säätyjaosta ”voittajiin” ja ”häviäjiin”. Toisaalta työmarkkinat polarisoituvat myös iän ja sukupuolen mukaan (emt, 173). Julkusen (2000, 228) mukaan jälkiteollisessa yhteiskunnassa tieto ja luovuus ratkaisevat. Hän näkee, että elämänmahdollisuuksia säätelee paikka uusissa viestintä- ja informaatorakenteissa. Tämän pohjalta ihmiset jakautuvat ”refleksiivisyysvoittajiin ja -häviäjiin” (ks. Lash 1995, 167).

Palkkatyö on Siltalan mukaan lähentynyt tavaramuotoisuutta, joka sillä oli kapitalismin alkuaikoina. Työsuhte on purettu poliittisesta säätelystä ja holhouksesta puhtaaksi riskien hallitsemaksi markkinasuhteeksi. Työvoiman myyjän on aktiivisesti muokattava itsestään kaupaksi käyvä tuote, sillä vain tuotteesta maksetaan. Työn muututtua vastaamaan asiakasta, voidaan puhua työn palaamisesta markkinoilla kaupattaviksi yksittäissuorituksiksi. Siltalan mukaan ”uuden talouden”

suuri kysymys on, onko työvoiman myyjillä enää tinkimisvaraa vai avautuuko heille myös uusia mahdollisuuksia. (Siltala 2004, 134-135, 172.)

Siltalan (2004, 245) mukaan työtahdin kiristyminen ja epävarmuus työssä ovat aiheuttaneet työuupumusta kaikilla ammattialoilla, sekä naisilla että miehillä. Ihmisen on kilpailtava työpaikastaan, joustettava ja sopeuduttava muutoksiin, mutta takeita työpaikan säilymisestä ei ole (emt, 154). Työn laatua ja tulosta vahditaan tarkasti. Työnjohto antaa usein määräajat, mutta ei tarvittavia resursseja. Samalla työn vaatimustaso on noussut. Joustavuutta opetetaan tulospalkkauksella ja tulosjohtamisella. Työ ja vapaa-aika ovat sulautuneet, mikä on osittain merkinnyt paluuta maataloustyön sitovuuteen. (emt, 184-185.) Siltala (2004, 317) toteaa, miten kehittäminen toteutetaan yleisesti ylhäältä alaspäin lähtien muodikkaista menetelmistä, eikä työyhteisön ongelmista.

Usein viitataan siihen, miten modernissa työelämässä yksilön vapaudet lisääntyvät, kun esimerkiksi työaikoja ei enää valvota samassa määrin kuin aiemmin. Jouko Kajanoja toteaa, miten työelämässä tarvitaan yhä enemmän muun muassa autonomiaa (Helne ym. 2003, 198). Siltala (2004, 327) kuitenkin kuvaa ammatillisen autonomian menetystä professioissa ja teknistä osaamista vaativissa töissä siten, että tilalle astuu ”proletaaritöiden” vähäinen itsesäätely, käskytyks, töiden ylhäältä alas määrääntyminen, töiden osittaminen ja valvonta.

Maaseudun kannalta muutokset saattavat merkitä niin uhkia kuin mahdollisuuksia. Työ ja työskentelypaikat moninaistuvat ja tämän vuoksi maaseutumaiset ja kaupunkimaiset ympäristöt voivat kilpailla yhä enemmän keskenään (Beck 1992, 222). Etätyö luo mahdollisuuksia myös maalle, mutta uhkia voi aiheuttaa juuri töiden jakautuminen hyviin ja huonoihin (emt, 146). Tutkimustuloksia on esitetty siitä, että töiden köyhtyminen ja yleensäkin työn epävarmuus olisi lisääntynyt erityisesti maaseudulla (Högbacka 1998, 12).

Maaseudulla työttömyys on hiukan yleisempää kuin kaupungeissa. Erityisesti syrjäisen maaseudun työttömyysaste näyttää pysytelleen korkealla. Vuonna 2000 maaseudun naisten työttömyysaste oli 14,2 prosenttia ja miesten 13,4 prosenttia, eli naisten hiukan korkeampi. Naisten asemaa maaseudun työn murroksessa pidetään huonompana kuin miesten. Tämä liittyy julkisen sektorin huonontuneeseen tilanteeseen, sillä maaseudun naiset ovat erityisen riippuvaisia julkisen sektorin työpaikoista. (Högbacka 2003, 94). Siltala (2004, 198) kuvaa toisaalta sitä, kuinka teollisuusyhteiskunnan pudokkaat ovat enimmäkseen keski-ikäisiä tai vanhempia miehiä, joiden

koulutustaso on alhainen. He eivät pysty täyttämään informaatioyhteiskunnan kilpailulle asettamia vaatimuksia, eivätkä myöskään turvautumaan palkattomaan oma-apuverkoston.

Maaseudun ammattirakenteen suurin muutos tapahtuu maa- ja metsätalouden merkityksen vähenemisen kautta. Vuodesta 1960 vuoteen 1995 maa- ja metsätalouden työllisten osuus on vähentynyt 36 prosentista 7 prosenttiin. Naisia on siirtynyt miehiä enemmän pois maataloudesta. Elinoloaineiston mukaan vuosien 1986 ja 1994 välillä maataloudessa toimivien naisten osuus laski 41 prosentista 29 prosenttiin ja vastaavasti miesten 46 prosentista 41 prosenttiin. Naisten näyttääkin olevan miehiä helpompi siirtyä maataloudesta palkkatyöhön, sillä miehet ovat naisia useammin jääneet maataloudesta työttömiksi. (Högbacka 1998, 56.) Osittain tätä selittää varmasti naisten korkeampi koulutustaso miehiin nähden. Miehillä on usein vain maatalousalan koulutus, mikä näkyy myös tämän tutkimuksen aineistossa.

2.1.1 Työn merkitys suomalaisille

Suomi on nähty perinteisesti maana, jossa on vallalla vahva työkuulttuuri ja suhteellisen voimakas suorituskeskeisyys. Suomalaisille työ on ollut keskeinen elämänarvo. (Kasvio 1994, 117.) Agraarisen Suomen karu luonto on vuosisatojen ajan korostanut kovaa talonpoikaista tai protestanttista työmoraalia. Vaikka tällainen työmoraali on usein edelleen kannanottojen taustalla, ei yhteiskunnallinen velvollisuusmoraali enää hallitse suhdetta työhön. Työtä ei enää tehdä siksi, että sitä kuuluu tehdä, vaan työnteon motiivit ovat yksilöllistyneet tavaramarkkinoiden tapaan. (Ollus ym. 1990, 143-144).

Suomalaiseen työeetokseen liittyy vahva itsellisyyden ideaali. Tämä juontaa juurensa suomalaisesta maatalousyhteiskunnasta, sillä onhan itsenäinen, maansa omistava talonpoika nähty varsinaisena itsellisyyden ja itsenäisyyden ruumiillistumana. Juha Siltala (2004, 10) puhuu reviiireistä, jotka ovat Suomessa olleet korostuneempia kuin muualla. Hän viittaa reviiiripyrkimykseen talonpoikaisen mentaliteetin jäänteinä. Hänen mukaansa suomalaisen työeetoksen perustana on ollut mielivallasta vapautuminen ja subjektiivisuuden saavuttaminen. Matti Kortteisen (1992) mukaan suomalaisten työeetosta kuvaa selviytymisen ja pärjäämisen pakko, jota hän kutsuu selviytymisen eetokseksi. Tämän tutkimuksen kannalta oleellisia käsitteitä ovatkin juuri *itsellisyyden ideaali* ja *selviytymisen eetos* maanviljelijöiden työssä.

Siltalan (2004, 69-70) mukaan 1960-luvulta alkoi kulutuksen kasvu ja keskiluokkaistumisen hiljainen vallankumous, jolloin itsenäisistä tuottajista tuli kuluttavia palkannauttijoita. Pelko

itsenäisyyden menetyksestä ja riippuvuudesta sekä toisaalta riittämättömyyden tunne alkoi voimistua vähitellen, kun taloudellinen korvaus epäitsenäisyydestä alkoi heiketä. Vanhemmille sukupolville on kuitenkin tärkeää taloudellinen turvallisuus, jolloin työ kuin työ maistuu, kun muistissa ovat sota-ajan puute ja turvattomuus. Sen sijaan heidän jälkeläisille, suurille ikäluokille, elintaso ja elinikäinen työpaikka näyttävät olevan enemmän itsestään selviä, mikä näkyy työn häviämisenä keskeiseltä paikalta heidän elämäkerroissa. (vrt. Roos 1987, 57.) He vaativat elämänlaatua ja huolestuvat elämän hukkaamisesta. Siltalan mukaan suuret ikäluokat pärjäisivätkin vanhempiaan paremmin. He pääsivät kouluttautumaan, nauttimaan ansiosidonnaisesta sosiaaliturvasta, ilmaisesta terveydenhuollosta ja hyvistä viroista. Yksilöllinen autonomia mahdollistui vahvan hyvinvointivaltion resurssoidessa yksilöä. (Siltala 2004, 70-72.)

Kasvio (1994, 260) toteaa kuinka entisen välineellisen työhön suhtautumisen sijaan on syntymässä uudenlainen, kokonaisvaltaisempi ja henkilökohtaisempi työhön sitoutuminen. Ihmisten odotukset työtä kohtaan eriytyvät ja muuttuvat entistä yksilöllisemmiksi. Myös Kortteisen (1992, 30-31) mukaan vanha, perinteinen työmoraali on murentumassa ja samalla työn motiivit yksilöllistyvät. Etenkin nuoret näyttävät asettavan työlle toiminnan mielekkyyden ja sisällöllisen vaatimuksen (Tuohinen 1990, 90-92). Siltalan (2004, 174) mukaan työltä haetaan nyt elämyksiä, itsensä toteutusta ja kehitystä. Kaikki mahdollisuudet pidetään avoimina, eikä haluta sitoutua. Silti monia vaivaa tyytymättömyys.

Tilastokeskuksen elinolosuhteiden tutkimuksissa selvitettiin vuosina 1986 ja 1994 kaikkien työllisten suhtautumista nykyiseen työhön. Högbäckan (1998) elinolosuhteiden tutkimuksen tilastoja hyödyntäneessä tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolella ovat maatalousyrittäjät. Selvästi väheneväksi osoittautui niiden lukumäärä, joiden mielestä työn merkitys on vain siitä saatavassa tulossa. Maaseudun miesten muihin verrattuna välineellisempi suhtautuminen työhön ei ole kuitenkaan vähentynyt. He suhtautuvat kaikissa sosioekonomisissa ryhmissä muita välineellisemmin työhönsä. Sen sijaan naiset, erityisesti maaseudulla, suhtautuvat työhönsä kaikissa ryhmissä miehiä selvästi harvemmin välineellisesti. Yleisesti ottaen työntekijät suhtautuivat työhönsä välineellisemmin kuin toimihenkilöt. (Högbäck 1998, 45.)

Kasvion (1994, 118) mukaan suomalaisten elämäntavoissa näyttäisi korostuvan yhä enemmän perhe ja vapaa-aika. Tämän todistaa myös Mirja Liikasen vielä julkaisematon vapaa-aikatutkimus, jonka mukaan suomalaisista yli 60 prosenttia pitää vapaa-aikaa hyvin tärkeänä. Vuodesta 1991 osuus on noussut 12 prosenttia. Työn tilalle on Liikasen mukaan tullut yksityiseen elämäntapaan kuuluvat asiat. (Pirilä-Mänttari, HS 1.12.2004.) Siltala (2004, 239) huomauttaa kuitenkin, että

kouluttamattomimpien alityöllisyys on lisääntynyt ja toisaalta koulutetumpien ryhmien vapaa-aika suhteellisesti vähentynyt. Hänen mukaan työhön sitoutumisen mitaksi ovat tulleet pitkät työpäivät (emt, 233).

Sen sijaan Högbäckan (1998, 46-47) tutkimuksessa kävi ilmi, että etenkin haja-asutusalueiden miehillä ja naisilla sekä työn että perheen merkitys eniten sisältöä antavana elämänaikana on lisääntynyt vapaa-ajan kustannuksella. Työ elämänaikana on kuitenkin yhtä tärkeä niin maaseudun kuin kaupunginkin työllisille. Maaseudun naiset ovat tutkimuksen mukaan perhekeskeisempiä kuin muualla asuvat naiset. Naisten ja miesten väliset erot tulevat selkeimmin esiin juuri maaseudulla, jossa naiset ovat huomattavasti perhekeskeisempiä kuin miehet.

Siltala (2004, 427) toteaa, miten luopumismieliala on lisääntynyt kaikissa ikä- ja henkilöstöryhmissä. Eläkkeelle halutaan jäädä yhä varhemmin, sillä pelkona on työn muuttuminen vaativammaksi. Jopa nuorilla on vaikeuksia motivoitua työntekoon. Vuonna 2000 alle 45-vuotiaista kuntien työntekijöistä peräti neljännes olisi ollut valmis luopumaan työnteosta. Työn sisäinen palkitsevuus oli vähentynyt. (Vahtera ym. 2002, 26-27.) Siltalan mukaan pyrkimys ei ole niinkään pois itse työstä kuin pois työnteon alituisesta järkyttämisestä. Ihminen haluaa pois uhrin asemasta ja aloitteen omiin käsiinsä, koska työn haasteita ei enää pysty hallitsemaan. Sen sijaan työssä olevat keskittyvät kysymyksiin, joihin he itse pystyvät vastaamaan. (Siltala 2004, 428-431.)

Odotettavissa saattaa siis olla kulttuurinen muutos työhön suhtautumisessa. Tosin Siltala (2004, 198-201) korostaa sitä, että palkkatyömentaliteetti on kaikesta huolimatta säilynyt ja säilyttänyt monopolinsa identiteettiin. Suurin osa työntekijöistä arvostaa yhä vakaata, ennustettavaa elintasoja. Palkkatyön kriisi on jopa korostanut moraalista työvelvoitetta. Julkunen lainaa Beckin näkemystä siitä, että yksilöllistyminen nimen omaan voimistaa riippuvuutta palkkatyöstä. Beckin mukaan palkkatyö takaa taloudellisen turvallisuuden, joka on itsensä toteutuksen ehto. Julkunen lisää tähän julkisen elämän osallisuuden merkityksen yksilölle. (Julkunen 2002, 223 (sit.); Beck 1998).

2.1.2 Työn merkitys maanviljelijöille

Työmoraalin on nähty olevan erityisen vahvaa maaseudulla. Usein tässä yhteydessä viitataan Max Weberin (1980) protestanttisen etiikan ja työn eetoksen kuvauksiin maaseudulla. Mutta kuten Ylöstalo ja Notkola (1994, 36) toteavat, perusteelliset tutkimukset viljelijöiden voimakkaan työmoraalin tieteelliseksi perustelemiseksi ovat jääneet vähäisiksi. Heidän mukaansa tutkimukset työhön suhtautumisesta ovat käsitelleet pääosin palkansaajia.

Tilastokeskuksen keräämää Työelämän laatu 1990 - aineistoa hyödyntäneessä tutkimuksessa todettiin, että maatalousväestön ja muun väestön välillä ei yleisesti ole suuria eroja elämänalueiden arvostuksissa. Koti ja perhe-elämä saavat suurimman painoarvon, sen jälkeen tulee ansiotyö ja kolmanneksi vapaa-aika. Maataloudessa työskentelevät miehet eivät painota työtä elämänalueena enempää kuin palkansaajatkaan. Maataloudessa työskentelevät miehet arvostavat vapaa-aikaa kuitenkin vähemmän kuin muut miehet, jolloin työn suhteellinen merkitys lisääntyy. Naisten kohdalla erot ovat vähäisiä, tosin nuoremmat maataloudessa työskentelevät naiset korostavat ansiotyön merkitystä jonkin verran enemmän kuin muualla työskentelevät naiset. Nuoret maataloudessa työskentelevät naiset ovat myös erityisen perhekeskeisiä. (Ylöstalo & Notkola 1994, 37-40).

Maataloudessa työskentelevät eroavat palkansaajista, kun on selvitetty työn välineellistä arvoa, eli onko työllä muuta kuin taloudellista merkitystä. Yli 45-vuotiaista maataloilla työskentelevistä vain vajaa 10 prosenttia olisi valmiita luopumaan työstä, jos he voisivat elää mukavasti muutenkin. Palkansaajien vastaava osuus on 15 prosenttia. Maataloudessa työskentelevät kokevatkin työnsä vähemmän välineelliseksi kuin palkansaajat ja työllä sinällään on heille enemmän merkitystä. Tästä kertoo myös se, että työpaikan vaihtohalukkuus on palkansaajilla suurempaa kuin maatalousväestöllä. Siirtyminen palkkatyöhön houkuttelee eniten nuoria maataloudessa työskenteleviä naisia. (Ylöstalo & Notkola 1994, 41-43, 50).

Silvastin (2001, 80-82) mukaan pohjoismaissa talonpojalla (bonde) on viitattu itsenäiseen, vapaaseen, maata omistavaan viljelijään. Maataloudessa työskentelevät pitävätkin erityisen tärkeinä vastuullisuutta ja itsenäisyys omassa työssään. Palkkatyöhön verrattuna maataloustyö onkin enemmän itsenäistä ja nojaa pitkälti omiin ratkaisuihin. Lisäksi siinä korostuu työn mielenkiintoisuus ja mahdollisuus saavuttaa itse asetettuja tavoitteita. Palkansaajat taas korostavat työn yhteiskunnallista hyödyllisyyttä ja sosiaalisen yhteisön merkitystä. Maataloilla työskentelevät kokevat suurimmat ristiriidat odotusten ja todellisuuden välillä työnsä palkkauksessa ja

etenemismahdollisuuksissa. Myöskään työn varmuus ja työympäristön laatu eivät täytä odotuksia. (Ylöstalo & Notkola 1994, 46-47; ks. myös Nieminen 1994, 72-73.)

Ylöstalo ja Notkola (1994, 50) tiivistävät tutkimustulokset siten, että maataloustyössä viihtyvyys ei ole ratkaisevasti vähentynyt, vaikka maatalouteen kohdistuvatkin voimakkaat ulkopuoliset paineet. Mielenkiintoista on, voidaanko tätä pitää vallitsevana tosiasiana myös nykypäivänä. Onhan tutkimuksesta kulunut aikaa ja maatalous kohdannut sen jälkeen voimakkaita rakennemuutoksia. Ainakin varmaa on se, että maanviljelijät luopuvat työstään yhä herkemmin. Tässä tutkimuksessa pyritäänkin näkemään joitakin mahdollisia syitä luopumisen, mutta myös jatkamishalun taustalla.

3 SUOMALAINEN MAATALOUS JA EU

Tässä kappaleessa kuvataan suomalaista maataloutta Euroopan Unioniin liittymisen alkuvuosina. Käytettävät lähteet ja luvut ovat nykypäivän näkökulmasta osittain vanhentuneita. Kuitenkin niiden käyttö on perusteltavissa sillä, että ”Maan sydämeltä” -aineisto kerättiin vuosina 1996-1997. Tutkimuksen kannalta on oleellista kirjoittajien kokemukset ja kuvaukset juuri tuona hetkenä, vallitsevassa murrosvaiheessa. Tutkijan tietoisena valintana onkin kirjoittajien puheen paikantaminen silloiseen maatalouspoliittiseen tilanteeseen.

3.1 Suomalainen maatila

Suomalainen maatalouden perusta on perheviljelmissä. Yksityiset henkilöt omistivat 80 prosenttia tiloista vuonna 1996. Verrattuna muihin EU-maihin viljelijöiden keski-ikä on Suomessa alhaisin. Vuonna 1996 se oli noin 46 vuotta. (Kettunen 1998, 9.) Sukupolvenvaihdosten vähenemisestä johtuen viljelijöiden keski-ikä tulee kuitenkin nousemaan (Maakuntasuunnitelma...2000). Vuonna 1999 maanviljelijöitä oli Suomessa noin 208 100, joista naisia hieman yli neljännes ja puolisoiksi tilastoituja naisia 69 995 (MTVK 1999, 98).

Viljelyksessä oli peltoa vuonna 1997 yhteensä 2,13 miljoonaa hehtaaria (Kettunen 1998, 9). Yli yhden hehtaarin tiloja oli vuoden 1996 maatilarekisterin mukaan 155 337 ja keskimääräinen peltoala oli noin 16 hehtaaria. Aktiivituloja oli kuitenkin vain reilu 94 000 ja niiden keskimääräinen peltoala oli noin 23 hehtaaria. Maatilalla on Suomessa peltoa keskimäärin noin 16 hehtaaria ja metsää 46 hehtaaria. Entisessä Vaasan läänissä, johon Etelä- ja Keski-Pohjanmaa kuuluvat, peltoa oli vuonna 1996 tilaa kohden keskimääräistä enemmän eli noin 17 hehtaaria ja metsää keskimääräistä vähemmän eli noin 32 hehtaaria. (Maatilarekisteri 1996).

Suomen maataloustuotanto on keskittynyt kotieläimiin. Noin kolmannes aktiivituloista harjoittaa päätuotantosuuntanaan lypsykarjataloutta, yhdeksän prosenttia muuta nautakarjataloutta ja kahdeksan prosenttia sika- ja siipikarjataloutta. Kotieläintuotto kattaa 52 prosenttia maatalouden kokonaistuotosta. Päätuotantosuuntanaan kasvinviljelyä harjoittaa 44 prosenttia tuotantoa harjoittavista tiloista. Suomalainen maatila on yleensä hyvin koneistettu. Tilalla on yleensä traktori ja muut tuotantosuuntaan kuuluvat peruskoneet. (Kettunen 1998, 10.)

Lähes kolmannes aktiivituloista on poistunut tuotannosta 1990-luvulla. Vuodesta 1995 vuoteen 2003 aktiivitulojen määrä väheni 25 prosenttia (Niemi & Ahlstedt 2004, 7). Eniten tuotannosta ovat luopuneet pienet tilat, jotka usein vääristävät kuvaa Suomen maatalouden rakenteesta. Kun huomio

kiinnitetään päätoimisiin aktiivituloihin, tilamäärä näyttää pienemmältä mutta tilakoko suuremmalta. Suurten tilojen määrä ei ole paljoakaan noussut, mutta tilakokoa on nostettu pellon vuokrauksella. (Kettunen 1998, 9-10; ks. myös Niemi & Ahlstedt 2004.)

Suomen maatalouden piirteitä pienten tilakokojen ohella ovat korkeat tuotantokustannukset. Suomen pohjoisesta sijainnista johtuen kasvukausi on muihin EU-maihin verrattuna lyhyt ja sato jää täällä puoleen Keski-Euroopan satoihin verrattuna. (Penttilä 1997, 7.) Maatilojen koon kasvun uskotaan lisäävän työmääriä tiloilla huomattavasti. Tästä saattaa seurata sukupolvenvaihdosten vaikeutuminen entisestään tulevaisuudessa (Maakuntasuunnitelma...2000, 20).

3.2 Pohjanmaa ja pohjalaiset maanviljelijät

Koska olen kotoisin Etelä-Pohjanmaalta ja kiintynyt alueeseen, valitsin tutkimuskohteekseni pohjalaiset maanviljelijät. Pohjolan (1999, 18) toteamus: ”menneen ajan naisten elämän hahmottamisella on paljonkin tekemistä itseymmärryksen kanssa” pätee myös tässä tutkimuksessa. Pohjolaa myötäillen totean, että ”ei siis ole sattumaa, että olen hankkinut aineistoni, ... , lähiympäristöstä, äitini ja isoäitieni kulttuurimaisemista. Tuttuus on kuitenkin ollut yllättävää. Kuulen teksteissä äitini äänen ja sen takaa isoäitini äänen ja olen väliin ollut hämmentynyt siitä muuttumattomuudesta ja tuttuudesta, mikä kuuluu Vanhan ajan naisten suusta.” Tämä pätee tutkimuksessani yhtä lailla miehiin. Toinen syy alueelliseen rajaukseen on se, että tällaista tutkimuksellista rajausta ei ”Maan sydämeltä” - aineistosta ole aiemmin tehty.

Tässä tutkimuksessa Pohjanmaalla tarkoitetaan Etelä- ja Keski-Pohjanmaata, sillä kirjoittajia on kummastakin maakunnasta. Tutkimuksessa keskitytään kuitenkin Etelä-Pohjanmaan kuvaukseen, sillä pääosa kirjoittajista on eteläpohjalaisia. Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston jaottelussa sekä etelä- että keskipohjalaiset on liitetty Etelä-Pohjanmaahan. Kummatkin maakunnat ovat pääosin ydinmaaseutua Maaseudun kehittämisprojektin (1991) tuottamaa maaseudun kolmijakoa noudattaen. Ydinmaaseutu on joko vahvaa alkutuotannon aluetta tai toiminnoiltaan monipuolistunutta maaseutua, josta suuret keskuksat ovat suhteellisen etäällä. Etäisyys keskikokoisiin keskuksiin on kohtuullinen ja alueella on voimakkaita kuntakeskuksia ja kyliä. (Keränen ym. 1993, 7-8.)

Etelä-Pohjanmaan maakunta muodostuu Pohjanmaan eteläosan suomenkielisistä kunnista pois lukien Isonkyrön, Vähänkyrön ja Laihian kunnat (ks. kuva 1). Etelä-Pohjanmaalla on yhteensä kuusi seutukuntaa ja 27 kuntaa. Maakunta on osa uutta Länsi-Suomen lääniä, entistä Vaasan lääniä. Väestön tiheys on Etelä-Pohjanmaalla 14,9 asukasta neliökilometrillä, kun se koko maassa on 16,8 asukasta neliökilometrillä. 1990-luvun aikana maakunta on kokenut voimistuneen muuttoliikkeen seurauksena melko voimakkaan väestötappion. Vuodesta 1990 vuoteen 1998 väestömäärä on vähentynyt 4 000 hengellä ollen noin 198 000 henkeä vuonna 1998. Väestöstä taajamissa asui noin 135 000 henkeä. (Saartenoja 2001, 33-34.)

Kuva 1.

Etelä-Pohjanmaan maakunta, kunnat ja seutukunnat (Etelä-Pohjanmaan maakuntatilasto 2000, 7.)

Etelä-Pohjanmaalla pienyrittäjyys on ollut perinteisesti vahvaa. Kaikista työllisistä kolmasosa on yksityisyrittäjiä. Alkutuotannon osuus on edelleen vahva, vaikka alan työpaikat ovatkin viime vuosina vähentyneet nopeasti. (Saartenoja 2001, 367-38.) Maatalouden toimialan osuus alueen bruttokansantuotteesta vuonna 1999 oli Knuutilan (2001, 18-19) mukaan maan toiseksi suurin, 4,4 prosenttia. Koko maassa BKT-osuus oli samana vuonna 1,2 prosenttia. Uuden arvon tuottajana

elintarviketeollisuuden merkitys aluetaloudessa on muihin alueisiin nähden selvästi suurin Etelä-Pohjanmaalla. Maatalous on maakunnassa kotieläinvaltaista ja 29 prosentilla tiloista pääelinkeinona onkin maidontuotanto. Leipäviljan tuotanto on Etelä-Pohjanmaalla vähäistä. Sen sijaan maan perunan tuotannosta kolmasosa tulee Etelä-Pohjanmaalta. (Maakuntasuunnitelma...2000, 19-20.)

EU-jäsenyyden myötä jatkavat tilat ovat investoineet voimakkaasti tuotannon laajentamiseen. Kaikissa tuotantosuunnissa yksikkökoot kasvavat ja pienimmät yksiköt poistuvat tuotannosta (Etelä-Pohjanmaan maatalous 2000). Maatalouden rakenne on muuttunut, sillä investointitukia saaneet tilat ovat lähes kaksinkertaistaneet tuotantonsa (Maaseutuohjelma...2001, 7). Nopea investointitahti on nostanut pellostä maksettavan hinnan ja vuokratason korkeaksi, mikä on aiheuttanut kannattavuusriskejä tiloille (Etelä-Pohjanmaan maatalous 2000).

3.3 EU:n vaikutukset maatalouteen Suomessa

Osana yhteiskunnallista muutosprosessia maatalous joutui jo ennen EU-jäsenyyttä voimakkaan rakennemuutoksen kohteeksi. Laman vaikutukset 1990-luvulla näkyivät myös maaseudulla. (Keränen 1996, 55.) Kuitenkin EU-jäsenyyden myötä tapahtunut maatalouden toimintaympäristön perinpohjainen muutos on pakottanut elinkeinon ja sen harjoittajat sopeutumaan uudella tavalla. Uusi toimintaympäristö ei ole vakaa, vaan se muuttuu jatkuvasti. Vuonna 1991 julkaistiin ensimmäiset arviot EU:n vaikutuksista maatalouteen ja vuoden 1995 ensimmäisenä päivänä Suomi oli jo EU:n jäsen. Viiden vuoden siirtymäkauden aikana maatalouden oli sopeuduttava muutokseen. (Kuhmonen & Aaltonen 1997, 1.)

Neuvoa-antavassa kansanäänestyksessä vuonna 1994 suomalaisista 57 prosenttia kannatti ja 43 prosenttia vastusti EU-jäsenyyttä. Voimakkainta vastustus oli Pohjanmaalla, kannatus taas Etelä-Suomen kaupungeissa ja asutustaajamissa. Viljelijöiden suhtautuminen Euroopan Unionin jäsenyyteen oli hyvin varauksellista. Suurin osa vastusti liittymistä, koska he pelkäsivät tulojen romahtamista. (Paloheimo 1994, 45; 50) Maataloudessa työskentelevistä miehistä 37 prosenttia äänesti EU:n puolesta, kun taas naisista vain 18 prosenttia. Erityisesti maataloudessa työskentelevät naiset olivat siis voimakkaasti EU-jäsenyyttä vastaan. (Sänkiaho 1994, 66-67.)

EU-jäsenyys on vaikuttanut Suomen maatalouteen ja maatalouspolitiikkaan merkittävästi. Euroopan Unionin yhteinen maatalouspolitiikka (CAP, Common Agricultural Policy) määrittää kansallista maatalouspolitiikkaa. (Kettunen 1998, 35.) Yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteena on parantaa maatalouden tuottavuutta, taata viljelijöiden elintaso, vakauttaa markkinoita ja taata kuluttajille

kohtuullinen elintarvikkeiden hintataso (Vihinen 1995). Suuri muutos oli omavaraisuuskäsitteen häviäminen Suomen maatalouspolitiikan tavoitteena. Suomi joutui EU:n myötä luopumaan ”korkeahintalinjasta”, eli sisäisen hintatason sääntelystä rajasuojan (mm. tullit ja tuontimaksut) avulla. Tästä syntyi huomattava tukitarve tulomenetysten korvaamiseksi viljelijöille. (Kuhmonen & Aaltonen 1997, 1-2.) Näin maatalouden tulonmuodostuksesta tuli riippuvainen sekä kansallisesta että EU:n tuesta. Maataloustulon rinnastaminen palkkatuloon vaikeutui ja se alkoi muistuttaa enemmän hyvinvointivaltion muita tukia (Katila 2000, 67).

Maatalouden tukijärjestelmä on Suomessa hyvin monimutkainen. Tukitarve vaihtelee alueittain, tuotteittain, ja tilakokoluokittain. Riippuvuus tuista johtuu siitä, että markkinahinnat kattavat vain osan Suomen maatalouden tuotantokustannuksista. (Kuhmonen & Aaltonen 1997, 62-63.) Vuonna 2003 maatalouteen kohdistuvia tukia maksettiin Suomessa yhteensä 1,8 miljardia euroa, mikä vastaa 44 prosenttia maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotosta. Kansallisen tuen osuus on 58 prosenttia ja vain 42 prosenttia tulee EU:n maatalousbudjetista. EU:n, ja osittain Suomen kanssa yhteisesti, rahoittamia tukia ovat hehtaari- ja eläinکوhtainen CAP-tuki, luonnonhaittakorvaus ja ympäristötuki. Kansallisesti rahoitettavat tuet muodostuvat Pohjoisesta tuesta, Etelä-Suomen tuesta, kasvinviljelyn tuesta ja muutamista muista tukimuodoista. Tukia maksetaan hehtaareiden ja eläinten lukumäärän perusteella sekä maidon lisähintana. Vuonna 2003 hyväksytty EU:n maatalouspolitiikan uudistus koskee pääosin CAP-tukia. Jäsenmailla on mahdollisuus irrottaa joko kaikki tai osa vuosien 2000-2002 tuotannon perusteella maksetusta CAP-tuesta tuotannosta. (Niemi & Ahlstedt 2004, 50-51.)

Maaseututuotteiden koti- ja paikallismarkkinat ovat muuttuneet EU:n myötä epävarmemmiksi (Luoto, Ruuskanen & Susiluoma 1996, 12). Maataloustuotteiden markkinahinnat putosivat Suomessa puoleen vuoden 1994 tasosta. Maatalouden kokonaistuotto laski ensimmäisenä jäsenyysvuonna kustannussäästöt huomioiden 10 prosenttia. Vuonna 1996 maataloustulo oli 14 prosenttia pienempi kuin vuonna 1994. Viljelijöiden tulonmenetys ei kuitenkaan ollut yhtä merkittävä kuin kokonaistuoton aleneminen, koska tukien lisäksi tuoton alenemista korvasivat alhaisemmat kustannukset. Elintarvikkeiden kuluttajahinnat alkoivat laskea jo vuonna 1994, mutta ensimmäisen jäsenyysvuoden kuluttajahintojen lasku jäi alle 10 prosentin. (Penttilä 1997, 15-17.) Kuluttajakentässä on samalla tapahtunut muutoksia yhä yksilöllisempien arvostusten, elämäntyylien ja valintojen suuntaan (Luoto, Ruuskanen & Susiluoma 1996, 12).

Hyvinvointitalousteorian avulla on mitattu EU-jäsenyyden vaikutuksia tuottajien ja kuluttajien hyvinvointiin. Taloudellisilla ylijäämäkäsitteillä voidaan ilmoittaa, kuinka paljon kumpikin ryhmä markkamääräisesti hävisi tai voitti hintojen laskun seurauksena. Tuottajat ovat mallin mukaan

kärsineet huomattavia tappioita niin kotieläin- kuin kasvinviljelytuotteiden osalta. Sen sijaan kuluttajille on kertynyt hyvinvointivoittoa lähinnä sian- ja naudanlihan hintojen laskusta. (Penttilä 1997, 34-35.)

Myhrmanin ja Heikkilän tutkimuksessa (1996, 53) tuli ilmi se, että suurimpia häviäjiä Suomen liittyttyä EU:n jäseneksi ovat Etelä-Suomen maatalous ja kasvintuotantoon erikoistuneet tilat. Keskikokoa suuremmat tilat sekä päätoimiset viljelijät menettävät tutkimuksen mukaan enemmän kuin pienet tilat. Heidän mukaansa tilakoon kasvattaminen voi olla vaikeaa ja päätoimisilla viljelijöillä on vaikeuksia hankkia elinkelpoisen tilan vaatimia yrittäjätuloja. Viljelijöiden keskimääräisen tulotason arvioidaan laskeneen 17 prosenttia EU-jäsenyyttä edeltäneeseen tulotasoon verrattuna. (emt, 54.) Suomalaisille viljelijöille ei voida avoimilla markkinoilla maksaa tuotteista hintoja, jotka kattaisivat tuotantokustannukset ja takaisivat riittävän toimeentulon (Helne ym. 2003, 313).

Yksittäisen maatalousyrittäjän elämään EU on vaikuttanut myös henkiselä tasolla. Usein henkisen rasituksen taustalla ovat juuri taloudelliset murheet. Mia Pråhl-Ollilan (1995a; 1995b) tutkimuksessa selvitettiin nuorten maatalousyrittäjien elämäntilanteen rasittavuutta ja epävarmuutta vuosina 1993 ja 1995. Selvityksessä tuli esiin se, kuinka maatalousyrittäjien elämäntilanne on muuttunut yhä vaativammaksi ja rasittavammaksi. Alle 40-vuotiaista joka toinen koki työnsä henkisesti rasittavana. Seurantatutkimuksessa rasittavuus oli entisestään lisääntynyt. Myös elämäntilanteen tunne viljelijöillä oli heikentynyt. Tutkimuksen mukaan stressin kokeminen ja maatalouden muutospainet stressin kokemisen syynä ovat lisääntyneet viljelijöiden keskuudessa. Myös selviytymisen kokemukset ja usko tilan toiminnan jatkuvuuteen ovat heikentyneet. (Pråhl-Ollila 1995 b, 43-44.)

4 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

Tässä tutkimuksessa sovelletaan aineiston luonteen vuoksi laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkimusaineistona on ”Maan sydämeltä” - kilpakirjoitusaineiston pohjalaisten kirjoittajien tekstit, jotka suurimmalta osin perustuvat kirjoittajien omaan elämäkokemukseen. Alasuutari (1999, 83) on todennut, että aineiston luonne asettaa yleensä rajat paitsi teoreettisen viitekehyksen valinnalle, myös käytettäville metodeille. Myös teoreettisen viitekehyksen tulee hänen mukaan olla sopusoinnussa metodin kanssa. Tässä tutkimuksessa selvitetään paitsi viljelijöiden kokemuksia, myös merkitysrakenteita, eli sitä miten kirjoittajat hahmottavat ja jäsentävät työtä ja sen kautta selviytymistä. Alasuutariin viitaten tällöin aineistona tuleekin olla tekstejä, joissa ihmiset puhuvat asioista omin sanoin, eikä tutkijan ennakoasetelman määräämänä.

Tutkimuksessa on huomioitava kuitenkin se, että aineisto on kirjoituskilpailun satoa. Toisin sanoen kirjoittajien vaikuttimena voi olla myös hyvä sijoitus kilpailussa, eikä pelkästään henkilökohtainen tarve kirjoittaa tuntojaan. Voiko kirjoitusta kuitenkaan koskaan edes pitää autenttisena, aitona elämän kuvauksena? Pohjolan (1999, 121) mukaan mikään kokemuksen sanallistaminen ei ole aitoa. Toisaalta hän näkee, että yksilöllisestä kokemuksesta kirjoitettu on itsessään hyvä, eikä sen taakse ole aina syytä edes pyrkiä. Tässä työssä en väitäkään, että jossakin olisi löydettävissä ja paljastettavissa totuus. Sen sijaan että tukeutuisin tieteelliseen, tarkkarajaiseen asiantuntijuuteen, oletan, että tieteellisessä työssä on kyse ennen kaikkea tulkinnasta ja ymmärtämisestä.

Seuraavaksi esitellään ”Maan sydämeltä” - kirjoituskilpailun aineistoa kokonaisuudessaan sekä tämän tutkimuksen aineisto, pohjalaisten kirjoittajien tekstejä ja kirjoittajia itseään. Lopuksi perehdytään tutkimuksen lukutapaan ja tutkimusmenetelmään.

4.1 ”Maan sydämeltä” - kirjoituskilpailu

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Maaseudun Sivistysliitto järjestivät maanviljelijöille suunnatun ”Maan sydämeltä” - kirjoituskilpailun vuosien 1996 ja 1997 vaihteessa, jolloin Suomi oli hiljattain liittynyt Euroopan Unioniin. Kilpailuun osallistui yhteensä 408 ihmistä eri puolilta Suomea. Aineistoa kertyi noin 6000 liuskaa, valokuvia ja muutama äänikasetti. Kirjoitusten keskimääräinen pituus on 15 liuskaa. Aineiston sukupuolijakauma noudattaa yleistä kilpakirjoituskaavaa: naisia on 276 ja miehiä 122. Lisäksi nimimerkillä kirjoittaa 10 ihmistä. Kirjoittajissa on noin 140 ”maatilan emäntää” ja noin 70 ”isäntää”, eli päätoimisia maanviljelijöitä tai heidän puolisoitaan. Kaikilla on kuitenkin itse koettua kerrottavaa aiheesta sivutoimisin tai vapaa-ajan viljelijöinä, maatilalla

kasvaneina tai siellä aikaa viettäeinä. Kirjoittajien ikäjakauma on laaja; syntymävuodet vaihtelevat 1901-1980 - lukujen välillä, mutta suurin osa vastaajista oli kirjoitushetkellä eläkeiässä. Iältään epäselviä tapauksia aineistossa on jopa 104. Aineistossa ovat edustettuina melko tasaisesti eri alueet Suomessa, tosin Länsi-Suomi on hieman paremmin edustettuna kuin Itä-Suomi. (Nirkko 2004, 14-17.)

”Maan sydämeltä” -kirjoituskilpailun keruuesitteessä aiheeseen johdateltiin lyhyesti kysymällä, millaista on olla, ja on ollut olla, maanviljelijänä Suomessa. Esitteessä todettiin, että tärkeää on nimen omaan maanviljelijöiden oma ääni, heidän kokemuksensa ja näkemyksensä. Kirjoittajille annettiin seuraavat ohjeelliset aihepiirit, joista he voivat vapaasti kirjoittaa: ”Maanviljelijän työpäivä ja työvuosi”, ”Isännyys ja emännys: mies ja nainen maataloudessa”, ”Sukupolvesta toiseen: isännän ja emännän vaihdokset ennen ja nyt”, ”Luonto ja tekniikka” sekä ”Nykypäivä ja tulevaisuus: maatalousyrittäjyys EU - Suomessa”. (Nirkko 2004, 12-13.)

Nirkon (2004) mukaan kaikkiin aihepiireihin vastattiin jopa samassa kirjoitelmassa. Kirjoituksista on aistittavissa aitous, luotettavuus ja tunteellisuus. Alasuutari (1999, 84) onkin todennut, että laadulliselle aineistolle on ominaista ilmaisullinen rikkaus, minä -tasoisuus ja kompleksisuus. Huumori sekä yhteisöllisyyden kuvaukset jäävät aineistossa yllättävän vähäisiksi. Aineisto jakautuu sisältöpäin koettuihin ja ulkoapäin esitettyihin kertomuksiin. Varsinaiset maanviljelijät esittävät käsityksiä itsestään sekä ”toisista”. Muilla puolestaan on käsityksiä viljelijöistä ja heidän käsityksistä näistä muista. Aineiston jakautuminen kahteen ei kuitenkaan ole yhtä selvä kuin yleensä, sillä ”Maan sydämeltä” - aineistossa myös muut kuin viljelijät ilmoittautuvat melkein - viljelijöiksi. (Nirkko 2004, 17.)

4.2 Tutkimusaineistona pohjalaisten kirjoittajien tekstit

”Maan sydämeltä” - kirjoituskilpailuun osallistui yhteensä 38 etelä- ja keskipohjalaista naista ja miestä, joista tutkimusaineistoon valitsin 24 kirjoittajan, 15 naisen ja yhdeksän miehen, kirjoitukset. Muutamien kirjoittajien teksteistä mukana on vain osa, kun taas joidenkin kirjoittajien tekstejä on mukana useampia. Ulkopuolelle on jätetty tekstit, jotka eivät soveltuneet tutkimusaiheen tarkasteluun. Tällaisia ovat runot, lehtikirjoitukset, yksityiskohtaiset työn kuvaukset, fiktiiviset ja pituudeltaan lähes romaanin mittaiset kirjoitukset. Mukaan otettujen kirjoitusten pituus vaihtelee sivujen 1-55 välillä. Suurin osa kirjoituksista on pituudeltaan neljästä kahdeksaan sivua. Aineiston kokonaissivumäärä on 226. Tässä tutkimuksessa aineiston yksittäisiin vastauksiin tai niiden osiin

viitataan tätä tutkimusta varten kirjoittajalle annetulla numerolla 1-24. Liitteessä 1 voi nähdä kirjoitusten sivunumerot koko ”Maan sydämeltä” - aineiston sivunumeroinnin mukaisina.

Kirjoitukset ovat lajityypeiltään hyvinkin erilaisia. Puhtaita lajityyppejä on kuitenkin vaikea löytää, sillä suurimmassa osassa kirjoituksia on useiden lajien piirteitä. Kaikista teksteistä löytyy kuitenkin jonkinlaista omakohtaisuutta. Naisten kirjoituksista elämäkerrallisia tekstejä on laajasti määriteltynä kuusi, tosin yhdessä kirjoittaja ei käytä minä - muotoa. Lisäksi teksteistä löytyy kahdeksan maaseudun ajankuvausta ja nykytilanteen pohdintaa. Neljä näistä keskittyy vanhan ja nykyajan vertaamiseen, yksi nykypäivän kuvaamiseen ja kolme muisteluun. Mielipidekirjoituksen piirteitä on usean naisen tekstissä, mutta lähes puhtaita mielipidekirjoituksia on naisten teksteissä vain yksi.

Myös miesten kirjoittamia tekstejä on vaikea jakaa puhtaasti johonkin lajiin kuuluviksi. Yleisenä piirteenä on, että kirjoituksessa on mukana sekä omaelämäkerrallisuutta, ajankuvaa että mielipiteitä. Mielipidekirjoituksen piirteitä löytyy kaikista miesten kirjoituksista, mutta puhtaita mielipidekirjoituksia joukossa on kolme. Omaelämäkerrallisia piirteitä löytyy neljän mieskirjoittajan tekstistä.

Jaan aineiston lajityypiltään kolmeen: 1) elämäkerrallisiin teksteihin, 2) maaseudun ajankuviin ja nykytilanteen pohdintaan sekä 3) mielipidekirjoituksiin. Vaikka luokittelu ei olekaan selkeärajainen, auttaa se kuitenkin aineiston lukemissa ja tulkinnassa. Lajityypillä on usein yhteys siihen, mitä ja miten kirjoitetaan sekä mitä jätetään kirjoittamatta.

Vilma Hänninen käsittelee tutkimuksessaan elämänmuutoksia tarinallisesta näkökulmasta. Lähtökohtana on se, miten ihminen selviää vaikeistakin elämänmuutoksista muokkaamalla tapahtumille annettuja merkityksiä. Merkityksiä muodostetaan henkilön omista kokemuksesta ja elämänhistoriasta lähtien hyödyntäen samalla kulttuurisia merkityksiä. (Hänninen 2000, 73). Myös tähän tutkimukseen soveltuu tarinallinen näkökulma siksi, että aineistosta on selvästi erotettavissa kahdenlaisia elämänmuutokseen liittyviä tarinoita. Sekä naisten että miesten kirjoituksista erottuu karkeasti jaoteltuna kahdenlaisia tarinoita: *onnellisuus* - ja *vuodatustarinoita* (ks. taulukot 1 ja 2). Rajanveto näiden välillä on osittain keinotekoinen, sillä useista tarinoista löytyy piirteitä kummastakin. Yleistettynä piirteenä teksteissä on se, että menneisyyttä ja aikaa ennen EU:a leimaa onnellisuustarinallisuus, kun taas EU:n jälkeistä aikaa vuodatustarinallisuus. Onnellisuustarinoihin kuuluvat elämänmyönteiset ja selviytymistä korostavat tekstit ja vastaavasti vuodatustarinoihin katkeruuden, luopumisen ja jopa epätoivon sävyttämät tekstit.

Tarinallinen jako muistuttaa myös J.P. Roosin (1987, 66; 75) tekemää elämänhallinnan jakoa ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan muotoihin. Onnellisuustarina vastaa kuta kuinkin ”talonpoikaista elämän pakkorakoa”, jossa vallitsee aito sisäinen hallinta, mutta huono ulkoinen hallinta tai ”aidosti onnellista elämää”, jossa on läsnä molemmat elämän hallinnan muodot. Näille on tyypillistä vaikeuksiin sopeutuminen ja tunne siitä, että elämä on järjestyksessä. Elämäkokemukset voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä. Työ ja perhe täydentävät toisiaan. Vuodatustarina taas vastaa äärimmäisessä muodossa ”kurjaa ja katkeroitunutta elämää”, josta puuttuvat molemmat elämänhallinnan muodot. Lisäksi elämäkokemukset ovat pääosin kielteisiä ja epäonnistumisten sävyttämiä. Kokemukset työn hukkaan valumisesta ovat yleisiä.

Naisten kirjoitukset jakautuvat melko selkeästi siten, että mukana on kahdeksan onnellisuustarinaa ja seitsemän vuodatustarinaa. Miesten tekstit jakautuvat kolmeen siten, että mukana on saman verran onnellisuus- ja vuodatustarinoita sekä näiden yhdistelmiä. Naisiin verrattuna miesten tarinoissa korostetaan kuitenkin useammin selviytymistä. Miesten tekstejä on kaiken kaikkiaan vaikeampi jakaa selviin tarinatyyppeihin. Heidän teksteihin onnellisuustarina ei myöskään nimenä sovellu yhtä hyvin kuin naisten teksteihin, sillä miesten tekstit ovat usein realistisia arjen ja selviytymisen kuvauksia. Naisten teksteissä onnellisuus samoin kuin onnettomuus tuodaan selvemmin esiin. Naisten tarinat jakautuvat kirjoittajien sukupolven mukaan. Vanhemman sukupolven naisten keskuudessa yleisempi on vuodatustarina, kun taas nuorempien naisten kirjoitukset ovat useammin onnellisuustarinoita. Miesten kirjoituksissa sukupolvittaista jakautumista ei ole havaittavissa. Kaiken kaikkiaan tarinallinen jako tuo esiin sen, millainen yleisilmapiiri suhteessa muutokseen tekstistä välittyy. Jaosta on myös apua käsiteltäessä jäljempänä selviytymisen eetoksia.

4.2.1 Kirjoittajat

Tutkimusaineiston kirjoittajista käytetään yhteistä nimitystä *pohjalaiset viljelijät* tai *emännät ja isännät*, sillä suurin osa kirjoittajista on joskus toiminut aktiiviviljelijänä, ja kaikilla on jonkinlaista kokemusta maanviljelyksestä. Kaikkien teksteistä kuuluu `viljelijän ääni`, millä tarkoitan sitä, että kaikki puhuvat maanviljelijän näkökulmasta. Taulukoihin 1 ja 2 on koottu taustatietoja erikseen nais- ja mieskirjoittajista. Tiedot tulevat esiin joko kirjoittajan suoraan mainitsemana tai tieto on poimittu tekstistä. Tyhjät kohdat tarkoittavat sitä, että asia ei ole kirjoittajan osalta tiedossa. Kirjoittajien *syntymävuodet* vaihtelevat vuosien 1919 ja 1959 välillä. Lisäksi aineistossa on kuusi kirjoittajaa, kolme naista ja kolme miestä, jotka eivät ilmoita lainkaan ikäänsä. Taulukosta voidaan havaita, että aineistossa edustetuimpina ovat 1920- ja toisaalta 1950-luvuilla syntyneet. Aineiston miehet ovat naisia hiukan vanhempia.

Sukupolvien välisen vertailun helpottamiseksi kirjoittajat jaetaan kahteen soveltaen J.P. Roosin sukupolvijakoa siten, että hänen neljä sukupolvea yhdistetään kahdeksi (vrt. Roos 1987, 53-56). 1910-1930-luvuilla syntyneet kirjoittajat liitetään sodan ja jälleenrakennuksen sukupolveen ja 1940-1950-luvuilla syntyneet suuren murroksen sukupolveen. Niiden kohdalla, joiden ikä ei ole tiedossa, olen tekstistä päätellen liittänyt kirjoittajan jompaankumpaan sukupolveen, mikä näkyy myös taulukossa. Jaon perusteena on sekä suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen liittyvät että erityisesti aineistosta itsestään nousevat asiat. Sukupolvien väliset rajat eivät kuitenkaan ole selkeitä, koska monelta osin sukupolvien kokemukset vastaavat toisiaan. Jatkossa sukupolvista käytetään yksinkertaistettua muotoa `vanhemmat` ja `nuoremmat` kirjoittajat.

Kaikki kirjoittajat eivät mainitse mitään *koulutuksestaan*. Nuoremmat kirjoittajat ovat koulutetumpia kuin vanhemmat ja naiset koulutetumpia kuin miehet. Vanhemmat kirjoittajat ovat käyneet kansakouluun, kansanopiston, talouskoulun ja kursseja. Nuoremmista naisista kaksi on kaupallisen koulutuksen saanut, teknillisen tutkinnon suorittanut, sairaanhoitaja, agronomi, opettaja sekä ammattikursseja käynyt nainen. Yhden nuoremman miehen koulutus on agrologi.

Emäntiä on kirjoitushetkellä kahdeksan, sekä yksi sivutoiminen, joka toimii päätoimisena opettajana. Yhtä lukuun ottamatta kaikki miehet kutsuvat itseään maanviljelijöiksi. Tosin kaikki, jotka mainitsevat ammatikseen emäntä tai isäntä, eivät kuitenkaan enää ole aktiivisia viljelijöitä, mikä käy ilmi tekstistä. Tämä kertoo ehkä siitä, että emännuus ja isännuus mielletään elinikäiseksi `ammattiksi` riippumatta siitä, ollaanko enää aktiiviviljelijöitä. Kolme maanviljelijämiestä ilmoittaa toimineensa muussakin ammatissa. Vain kaksi naista ja yksi mies ei mainitse lainkaan emännyydestään tai isännyydestään. Naisista toinen on koulutettu terveystarkastaja ja mies ilmoittaa ammatikseen `varia`. Vain yhden naisen tekstistä käy suoraan ilmi, että hän ei ole koskaan ollutkaan viljelijä.

Kaikki eivät myöskään mainitse siviilisäätymään, eikä se aina myöskään ilmene tekstistä. Naisista kolme ja miehistä neljä ei mainitse asiaa lainkaan. Kahdeksan naisen tekstistä ilmenee, että he elävät avio- tai avoliitossa. Yksi nainen on naimaton. Kolme miestä kirjoittaa epäsuorasti `puolisosta` tai `vaimosta`, yksi `meistä` ja yksi löytäneensä `parin`. Naiset siis ilmoittavat asian suuremmin, kun miehet tuovat sen esiin ikään kuin sivumennen.

Kaksi nuorempaa naista kertoo olevansa lähtöisin muualta kuin Pohjanmaalta ja eläneensä lapsuuden ja nuoruuden kaupungissa. Miehistä vain yksi kertoo olevansa lähtöisin muualta kuin Pohjanmaalta, eikä kukaan ilmoita asuneensa kaupungissa.

Kirjoittajien teksteistä ei useinkaan ilmene tilan tuotantosuunta tai tilakoko, mikä on melko yllättävää ajatellen kirjoitusten aiheita. Toki kirjoittajat teksteissään kuvaavat maidon tuotantoa, lihakarjan hankintaa sekä peltomääriä, mutta tarkkoja tietoja tiloista he eivät anna. Osasyynä saattaa olla aktiivisen viljelyn ja toimimisen päättymisen. Myöskään mahdollisista sivuelinkeinoista ei juurikaan kirjoiteta. Aineiston pohjalta kirjoituksissa kuvatut tilat voidaan luokitella perustuotantotiloihin, joilla harjoitetaan maataloutta, metsätaloutta ja niiden rinnalla mahdollisesti pienimuotoista erikoismaataloutta (Niemi & Ahlstedt 2004, 16).

Taulukko 1. Naiskirjoittajien taustatietoa (N = nuoremman, V = vanhemman sukupolven kirjoittaja)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
syntymävuosi	-29	-21	-24	-39	-59	-57	N	-53	-47	-59	50-luku	-58	N	V	-26
sivilisäyty	neiti		avi-ossa			avi-ossa	avi-ossa	avi-ossa		avi-ossa	avi-ossa	avi-ossa	avi-ossa		
koulutus	kansanop + talousk.	kansakoulu	kansakoulu		sairaanhoidtaja	teknillinen op.	opettaja	ammattikursi	karjatalousk	agronomi	yo+ kaupallinenk.	kauppa+ talouskoulu			
muu ammatti			kirjailija			terveys-tark.	opettaja								
emäntä	ei enää	ei	kyllä	ei enää	kyllä		sivutoim.	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	ei enää	
kotoisin							kaupunki					kaupunki			
tarinatyypit	vuodatus	onnellisuus	onnellisuus	vuodatus	vuodatus	onnellisuus	onnellisuus	vuodatus	vuodatus	onnellisuus	onnellisuus	onnellisuus	onnellisuus	vuodatus	vuodatus

Taulukko 2. Mieskirjoittajien taustatietoa (N= nuoremman, V = vanhemman sukupolven kirjoittaja)

	16	17	18	19	20	21	22	23	24
syntymävuosi	- 47	V	- 51	-19	-27	N	-34	N	-25
sivilisäyty			puhe meistä	puhe puolisoista	aviossa	aviossa	puhe parista		
koulutus	agrologi			kansakoulu	kansakoulu		kansa-, aliupseeri koulu, kursseja		kansak.+ kansanop. + kansankork.k.
muu ammatti	maatalous kauppia	varia		luottamus toimet	luottamus toimet		sekatyömi es, merimies		turkistarhaaja
isäntä/maanviljelijä	kyllä		kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
tarinatyypit	onnellisuus + vuodatus	vuodatus	vuodatus	onnellisuus + vuodatus	onnellisuus + vuodatus	vuodatus	onnellisuus	onnellisuus	onnellisuus

4.3 Aineiston lukutapa

Tässä laadullisessa, kvalitatiivisessa tutkimuksessa hyödynnetään niin kutsuttua faktanäkökulmaa, jolla tarkoitetaan totuudellisten tietojen etsimistä. Alasuutarin (1999, 91) mukaan tällöin ollaan kiinnostuneita tutkittavien todellisista mielipiteistä ja käyttäytymisestä, tai siitä mitä on tapahtunut. Huomio kiinnitetään siis siihen, mitä kirjoittajat kertovat elämästään, tässä erityisesti työstä. Faktanäkökulmalle on tyypillistä erilaisten tyyppien muodostaminen aineistosta (Alasuutari 1999, 93). Myös Vilma Hänninen (1999, 33) on käyttänyt tutkimuksessaan yhtenä analyysitapana teemoittelua, jossa huomio kiinnittyy tarinoiden eksplisiittiseen temaattiseen sisältöön, eli siihen mitä kirjoittajat itse haluavat sanoa.

Hyvärisen (1994, 52-53) tavoin pidän tarpeettomana jyrkkää jakoa faktatutkimukseen ja toisaalta puheen tutkimukseen. Hänen mukaansa ”elämäntarina ei ole rusinapulla, josta tutkija voi intuiotionsa pohjalta poimia haluamansa faktat”. Faktojen ymmärtämisen kannalta tarinan tekoluonteen ymmärtäminen on kuitenkin oleellista. Faktanäkökulman soveltaminen ei myöskään yksinään tee oikeutta laadulliselle aineistolle (vrt. Alasuutari 1999, 113). Antoisaa onkin kiinnittää huomio kulttuurisiin jäsenyksiin, eli siihen miten kirjoittajat itse puhuvat elämästään, miten he jäsentävät asioita. Kulttuuristen erottelujärjestelmien analyysissä tutkitaan tekstin sisältämiä luokituksia ja merkitysrakenteita eli sitä, miten teksti jäsentää maailmaa. Siinä ei siis lähdetä tutkijan luomista luokittelusta, kuten aineistolähtöisessä aineiston tyypittelyssä. Kulttuuristen erottelujärjestelmiä tutkiessa tutkijan on etäännyttävä itsensä siitä, mitä tekstissä konkreettisesti kerrotaan. (Alasuutari 1999, 115-121.)

Eletyn elämän lisäksi tutkimuksessa ollaan siis kiinnostuneita siitä, miten elämästä kerrotaan. Bruner (1987) on todennut, että kertomus elämästä, eletystä ja koetusta, ei ole tapahtuneen suora kuvaus, vaan se on aina subjektiivinen. Elämäntarina on tapahtunut sille, joka sitä kertoo. Yksilö- ja tilannesidonnaisuuden lisäksi elämäkertaan vaikuttaa voimakkaasti kulttuuri. Tarina kerrotaan kullekin kulttuurille ominaisella tavalla. Anna Makkonen (1993, 10-11) toteaa, että yksikään omaelämäkerran kirjoittaja ei ole `viaton`. Hän tarkoittaa tällä sitä, että teksti jäsennetään aina erilaisten konventioiden kautta. Lejeunen (1989, 125-127) mukaan sekä omaelämäkerran kirjoittajan että lukijan on pitäydyttävä "omaelämäkerrallisessa sopimuksessa". Kirjoittajan on voitava odottaa elämäkertansa tulevan ymmärretyksi ja lukijan olettaa ymmärtävänsä kirjoittajan kuvausta elämästään omaelämäkertana. Tämän tutkimuksen kaikki kirjoitukset eivät ole `puhtaita` elämäkertoja, mutta lähes kaikki sisältävät kuitenkin elämäkerrallisia piirteitä. Siten aineiston luennassa on huomioitava elämäntarinoiden syntyyn vaikuttavat tekijät.

Aineistoni luennassa en käytä yhtä ja ainutta lukutapaa, joka toimisi etukäteen asetettuja odotuksia myötäillen. Sen sijaan pyrin noudattamaan Richard Rortyn (1992, 106-109) määrittelemää `inspiroitunutta lukutapaa`, jossa lukija toivoo löytävänsä uutta ja vieläpä itse muuttuvansa ja muuttavansa käsitteitä tulkinnan kuluessa. Tutkimuksen edetessä luentatapa saattaa siis vaihdella. Tekstien luentakertoja on oltava useita, jotta tutkija ymmärtäisi kertomusten viestit ja pystyisi tuottamaan niistä aineistolähtöisen tulkinnan (Jokiranta 2003, 85).

Tutkimusaineiston analysoinnissa käytetään *teemoittelua ja tyypittelyä*, jotka Eskola ja Suoranta (1998) esittelevät perinteisinä laadullisen aineiston analyysitapoina. Heidän mukaansa teemoittelun avulla aineistosta voi nostaa esiin teemoja, jotka valottavat tutkimusongelmaa. Tämän jälkeen on mahdollista vertailla aineistossa esiintyviä teemoja. Tyypittelyssä puolestaan aineisto ryhmitellään tyypeiksi etsimällä samankaltaisuuksia ja samanlaisia tarinoita. Tyypittely edellyttää aina jonkinlaista teemoittelua. Kuitenkin myös tyypillisestä poikkeavien tapausten etsiminen aineistosta on hyödyllistä ja kiinnostavaa, sillä tutkijan on tarkistettava olettamuksiaan. (emt, 175-186.)

Tämä tutkimusanalyysi etenee vaiheittain (ks. taulukko 3) siten, että ensimmäiseksi eritellään kirjoittajien menneisyyden ja nykypäivän työpuheen teemoja edellä kuvatusta faktanäkökulmasta. Samassa yhteydessä tekstistä etsitään kirjoittajien työhön liittämiä kulttuurisia merkityksiä ja jäsennyksiä. Tämän tarkoituksena on tuoda esiin työpuheen ajallinen muutos sekä EU:n vaikutus. Toiseksi teksteistä erotellaan teemoittain kirjoittajien huolen kohteita tulevaisuuden työhön liittyen. Kolmanneksi kirjoituksista etsitään selviytymisen eetoksia kehyskertomusten avulla. Valituista kehyskertomuksista poimitaan työhön liittyviä selviytymisen teemoja. Tarkastelemalla muita tekstejä kehyskertomusten valossa, muodostetaan kaksi selviytymisen eetoksen tyyppiä. Sukupuolten ja sukupolvien välisten erojen tarkastelu kulkee mukana analyysin eri vaiheissa teemojen ja tyyppien vertailun avulla.

Taulukko 3. Analyysin vaiheet

- I Menneisyys ja nykypäivä - työpuheen teemat ja merkitykset
- II Huolen kohteet tulevaisuudessa - teemat
- III Selviytymisen eetokset - kehyskertomusten avulla tyypittely
- IV Sukupuolittainen ja sukupolvittainen vertailu

5 VILJELIJÖIDEN TYÖPUHE

Kuten edellä on todettu, tutkimuksen kannalta oleellinen kysymys on, millaista on viljelijöiden työmenneisyydessä ja nykypäivänä. Aikaa on vaikea rajata täysin yksiselitteisesti, sillä se on monilta osin liukuva ja sisältää päällekkäisyyksiä. Pohjola (1999, 135) puhuikin ”eriaikaisuuden samanaikaisuudesta”, millä hän tarkoittaa sitä, että samana aikana voi esiintyä rinnakkain useita eri kulttuurimaailmoja tai aikoja. Tässä aika määritellään kuitenkin siten kuin se kirjoittajien teksteissä ilmenee. Kaikkien kirjoittajien teksteissä ei ole puhetta sekä menneestä että nykypäivästä, mikä on yhteydessä kirjoituksen lajityyppiin. Esimerkiksi mielipidekirjoituksissa ei aina viitata menneisyyteen.

Tässä kappaleessa tarkastellaan siis kirjoittajien työpuhetta menneisyyttä ja nykyisyyttä kuvatessaan sekä työhön liitettyjä merkityksiä. Tavoitteena on tuoda esiin todellisia kokemuksia ja näkemyksiä asioista. Alla oleviin taulukoihin on koottu naisten (taulukko 4) ja miesten (taulukko 5) kirjoituksissa esiintyvät teemat. Taulukossa näkyy vasemmassa sarakkeessa kirjoittaja (1-24) ja suluissa kirjoittajan syntymävuosi. Kirjaimet N ja V suluissa kertovat siitä, että ikäänsä mainitsematon kirjoittaja on arvioitu tekstin pohjalta joko nuorempaan tai vanhempaan sukupolveen kuuluvaksi. Ensin tarkastellaan menneisyyteen, sen jälkeen nykypäivään liittyvää työpuhetta. Näitä vertailemalla voidaan havaita työpuheen muutokset ja EU:n tuomat vaikutukset puheeseen.

Taulukko 4. Naisten teksteistä nousevat työhön liittyvät teemat

nainen	MENNEISYYS	NYKYISYYS
1 (-29)	työtä tunnearvojen vuoksi, velvollisuudet, tilan laajentaminen, luopuminen, toivo työn jatkuvuudesta	”jääkaappikylmyys”
2 (-21)	työn raskaus, todellista elämää	koneet helpottaneet, sukupolvien työn hukkaan valuminen
3 (-24) E	velvollisuudentunne hoitaa ja viljellä maata, työn ilo ja tyydytys, ajanpuute lasten kanssa, peritty kiintymys maahan	EU:n vaatimukset työlle, taloudellinen ja jatkuvuuden epävarmuus, työn arvostuksen puute, väärät mielikuvat työstä, lomakepinot
4 (-39)	uhrautuminen (lapset + työ), ei apua lastenhoidossa	työn itsenäisyyden menettäminen, jatkuvuuden epävarmuus
5 (-59)		työnteon itsenäisyyden ja työn ilon menettäminen, työn rutiinit, motivaation, työn arvostuksen ja mielekkyyden puute, riskien ennakoimattomuus, maaseutu vastaan kaupunki
6 (-57)	peritty kiintymys maahan, lapsuuden tuoksut mielessä	
7 (N)	oma tiedon puute maanviljelyyn liittyvissä asioissa ja kulutuksessa, miehen ilo menneiden sukupolvien työn jatkamisesta	huoli kylvötoista päällimmäisenä, miehen auttaminen töissä, työn ilo ja vapaus menneet, kaupunkilaisten kateus, periksiantamattomuus
8 (-53)	uhrautuminen (lapset+työ), ei lomaa, asiat kohtalaisen hyvin, ”onnellinen kylähullu”, kova työ ja eläimet antavat hyvän mielen	raskas työnteko vrs. muiden helppo elämä, muiden kateus, laajentamispaineet näännyttävät, tehotuotannon vaikutukset eläimiin, maalainen vastaan kaupunkilainen, viljelijän etuja ajettu huonosti, periksiantamattomuus
9 (-47)	maanviljelijä kunnioittaa luontoa	työn itsenäisyyden menettäminen, turha paperityö, tulot laskeneet, muiden väärät mielikuvat, maaseutu vrs. kaupunki, koneet helpottaneet työtä
10 (-59)	menneiden sukupolvien työn jatkaminen ilo ja velvoite	peltoalan ja maitomäärien lisäys -> uupuminen, työn rutiinit, oman työn arvostus säilynyt, muiden puutteelliset tiedot työstä, viljelijän sopeutuminen, sisu, työnteko ennallaan
11 (-50- luku)	ylpeys työnteosta lapsuudesta lähtien ja tuottamattoman maan hyödyntämisestä, riittämättömyudentunne (koti- ja maataloustyöt), työn ilo, periksiantamattomuus, maalaismullasta kasvualusta elämään, lapsuuden tuoksut	viljelijän oma osuus vaikeuksiin (mm. investoinnit, velka), EU-tuet helpottaneet tilannetta, ylpeys paperitöiden osaamisesta, työnteko mielekästä, työt säilyneet ennallaan
12 (-58)	uhrautuminen työnteossa, oman työn arvostus, ylpeys riippumattomasta lastenhoidosta ja selviytymisestä työssä	viljelijän oman työn arvostuksen puute, ammattiliiton kehnoisuus, huoli viljelijöiden terveydentilasta vaatimusten edessä
13 (N)	työnteon itsenäisyyden arvostus, työn ilo niukkuudesta huolimatta, rohkeus yrittämisessä, ristiriita lastenhoidon ja maataloustöiden välillä	tilan jatkuvuuden epävarmuus
14 (V)	työn raskaus, mutta myös ilot	
15 (-26)		sukupolvien työn hukkaan valuminen, työnteon arvostuksen puute nykypäivänä, kulutus kyseenalaista

Taulukko 5. Miesten teksteistä nousevat työhön liittyvät teemat

mies	MENNEISYYS	NYKYISYYS
16 (-47)		viljelijän periaate puhtaan ruoan tuottaminen, hyvä maan viljely =luonnon huomioiminen, viljelijän pätevyys ja osaaminen, epätietoisuudessa eläminen, tuottajalla ja kuluttajalla yhteinen etu
17 (V)	elävä kosketus työhön ja maahan, hyvää aikaa	elävä kosketus maahan vähäistä, epätietoisuus, itsekäs työnteko, kilpailu vierasta, ei paluuta vanhaan
18 (-51)	lapsuudessa työhön oppiminen, tarkkuus työkoneista, talkootyöt, ei kiirettä	huolimaton koneiden pito, ”kaikki valmiina”, kiire, turha paperityö, jatkajia kadehditaan, arvostuksen puute, tilojen rappioituminen
19 (-19)	toimeentulon epävarmuus, kiintymys maahan perintönä, kiitollisuus kovasta työstä, menneiden sukupolvien työn jatkaminen	taloudellinen epätasa-arvo (viljelijät vrs. muut), jatkajien mahdollisuuksien turvaaminen, periksiantamattomuus, luopumisen taustalla halu päästä helpommalla, markkinatalous osasyllinen
20 (-27)	ylpeys peltopinta-alasta ja maitomääristä sekä osallistumisesta yhteiskunnalliseen elämään, omien taitojen epäily, taloudellinen varmuus, periksiantamattomuus	viljelijöiden valvonta rasittaa
21 (N)		työn itsenäisyyden menetys, rajoitukset ja säännöt
22 (-34)	töiden monipuolisuus-> mielenkiinto, raha ja ”ison talon isännöisyys” motiiveina	harmittelua: miksei siirtynyt itsekkin helpompaan aiemmin, työ ”pakonomaista keinottelua”, koneista harmia, kiire
23 (N)	työnteon arvostuksen oppiminen lapsuudessa, ylpeys osaamisesta, terve kateus, yrittäjäisyys, tyytyväisyys puutteista huolimatta	vaikkeudet alkoivat jo ennen EU:a, mutta kiihtyivät sen myötä
24 (-25)	miesten ja naisten välinen työnjako, luottamus toimeentuloon, kyläyhteisön keskinäinen työ ja apu, elämänmenon levollisuus, mahdollisuuksien puutteet, työnteossa elämän makua, ristiriitaiset muistot	toisten käskyvalta, uuden odotuksessa eläminen, elämän epävarmuus, moniarvoisuus ja uudet mahdollisuudet

5.1. Menneisyys työnteon kulta-aikaa

Tämän tutkimuksen kannalta keskeistä on, miten kirjoittajat kuvaavat menneisyyden työntekoa nykypäivään verrattuna. Oleellista on se, liitetäänkö työhön erilaisia merkityksiä nykypäivään verrattuna. Voidaan kysyä, onko viljelijän työ `uuden talouden` aikana lähentymässä palkkatyötä, johon nykyään liitetään muun muassa markkinavoimien säätelä, työvoiman jatkuva myymisen pakko ja tavaramuotoistuminen (vrt. Siltala 2004).

Aineistossa menneisyyttä muistellaan joko menneiden sukupolvien tai oman elämän, lapsuuden, nuoruuden ja tilan eri vaiheiden, osalta. Osa kirjoittajista painottaa muistelussaan kaukaista menneisyyttä ja osa lähimenneisyyttä, mikä liittyy lähinnä aikaan ennen Euroopan Unionia. Painotusero riippuu osittain kirjoituksen lajityypistä siten, että mielipidekirjoituksissa ja ajankuvissa korostuu useammin lähimenneisyys, kun taas elämäkerrallisissa teksteissä molemmat vaihtelevasti.

5.1.1 Raskasta, mutta antoisaa työtä

Suurin osa kirjoittajista liittyy menneisyyteen kovan ja raskaan työnteon. Arvostusta saavat osakseen sekä menneiden sukupolvien, lähinnä omien vanhempien, mutta myös itse tehty työ. Työn raskauteen liitetään käsillä tekeminen, vaivan näkeminen sekä toisaalta pienet ansiot ja niukka elämä. Katilan (2000, 202) tutkimille maanviljelijä-yrittäjäperheille oli ominaista talonpoikainen talouseetos, johon kuuluu työnteon, säästäväisyyden, omavaraisuuden ja vaatimattoman elämän arvostus.

Erään vanhemman miehen (19) kirjoituksesta tulee esiin kova työnteko, samoin kuin menneiden sukupolvien työn jatkaminen, protestanttisen työetiikan mukaisena ihmisen velvollisuutena. Tällainen uskonnollinen sävy työstä puhuttaessa tulee esiin useissa teksteissä, minkä Silvasti (2001, 235) on havainnut laajemminkin ”Maan sydämettä” - aineistossa. Silvasti osoittaa, miten viljelijöiden puheesta on edelleen löydettävissä työteliäisyyden hyvettä, Jumalan armoa ja myyttistä puutarhaa edustavia puhetapoja (emt, 250). Pohjalaisten viljelijöiden kohdalla tässä puhettavassa ei näy eroa eri sukupolvien tai sukupuolten välillä. Kuitenkaan kaikkien kirjoittajien teksteissä uskonnollisuutta ei tule esiin. Silvastin (2001, 284) mukaan tällaiset viljelijät ovat usein kyseenalaistaneet jatkuvuuden ideaalin ja myös heidän suhde maahan on ”maallistunut”. Tässä tutkimuksessa ei vastaavaa yhteyttä ole havaittavissa.

Sekä vanhemman että nuoremman naisen (3, 10) tekstissä esiintyy myös velvollisuus hoitaa ja viljellä maata sekä jatkaa menneiden sukupolvien työtä. Naisten kirjoituksista voi havaita velvollisuuksien sitovuuden, itsenäisyyden hienoisien menetyksen:

”Olisin hyvin mielelläni mennyt kansanopistoon ... Mutta enhän minä minnekään voinut lähteä. Isän karja ja talous oli minun velvollisuuteni.” (3)
”Tuntui hyvältä olla osa sukupolvien ketjua. Samalla se tietysti velvoitti ja herätti ajatuksia, katkaisiko lenkki heidän kohdaltaan.” (10)

Toisaalta muutamat naiset puhuvat menneiden sukupolvien työn jatkamisen yhteydessä työnteon ilosta. Ristiriita syntyy siitä, että velvollisuuksien hoitamisen nähdään vievän itseltä jotakin, mutta samalla ollaan tyytyväisiä siihen, että on voitu täyttää tilan jatkamisen velvoitteet. Kaiken kaikkiaan työn tekemisen iloa ja antoisuutta menneisyydessä korostavat erityisesti aineiston naiset. Lähes kaikissa teksteissä kuvataan ihmisten tyytyväisyyttä elämäänsä sen puutteista ja raskaasta työstä huolimatta. Vaikka elämä oli kovaa, entisajan elämäänsä liitetään toimeentulon varmuus, luottamus

jatkuvuuteen ja selviytymiseen. Sen sijaan nykypäivään kirjoituksissa liitetään usein epävarmuus.

Tätä kuvaa osuvasti eräs vanhempi kirjoittaja:

”Sanalla sanoen: lehmä antoi elannon varmuuden.” ...luotettu siihen että kehitys on jatkuvaa. Nyt on tullut muutos: monelta on mennyt usko karjatalouden kehitykseen. Jonkinlainen epävarmuus on tullut aikaisemman luottamuksen tilalle.”(24)

Muutammat naiset kirjoittavat uhrautuvaan sävyyn työnteosta ja lastenhoidosta. Vanhemman, 1930-luvulla (4) ja kahden nuoremman, 1950-luvulla syntyneen naisen (8, 12) kirjoituksissa on kuitenkin sävyeroja:

”Olen juossut elämänpituisen työsaran seitsemänä päivänä viikossa aamuvarhaisesta iltamyöhään, viimeistä lasta tehdessäni lehmän alta lähdin laitokselle ja kun palasimme sain kolme päivää kodinhoitoapua.” (4)

”Parilta ensimmäiseltä lapseltani en minäkään monta päivää navetalta poissa malttanut pysyä, eikä lomiakaan niin vain saanut.” (8)

”Samaa linjaa olen pitänyt synnytyksien jälkeenkin, eli pikapuolin osallistunut töihin, tehnyt sen minkä olen pystynyt.” (12)

Kirjoitusten perusteella naiset hakevat uhrautuvalla puheella arvostusta omalle työlleen. Kirjoituksissa näkyy myös kunnan ihmiselle tai emännälle asetettu vaatimus: lomaa ei pidetä turhan takia, on uhrauduttava. Kuitenkin nuorempien naisten uhrautuminen on ikään kuin omaa valintaa, jossa korostuu halu päästä töihin ja tehdä se mihin pystyy. Myös Kortteisen (1992, 47-48) tutkimuksessa naisten uhrautuminen tulee esiin muiden auttamisena ja uhrautuvana työskentelynä toisten eteen. Hänen mukaansa nuoremmilla naisilla uhrautuminen poikkeaa sotasukupolvien naisten ajattelutavasta siinä, että ajatus `minästä` on keskeinen ja arkipäiväinen lähtökohta.

Periksiantamattomuudesta vaikeuksien edessä entisaikaan kertovat yhtä lailla vanhemmat kuin nuoremmatkin, sekä naiset että miehet. Selviämisen pakko on keskeistä useissa kirjoituksissa. Muuta vaihtoehtoa ei ollut kuin selviytyä, luovuttamista ei voitu edes kuvitella. Kortteisen (1992, 92) kuvaama selviytymisen eetos, pärjäämisen pakko kohdistuu tässä ankaraan ruumiilliseen työhön ja siitä selviytymisen moraaliseen velvollisuuteen.

5.1.2 Kiintymys maahan ja kasvaminen työhön

Sekä naiset että miehet puhuvat maatalouteen ja maahan kiinnittymisestä lapsuudesta lähtien. Side nähdään ”syntymälahjana” (19), ”napanuorana” (6) ja ”verenperintönä” (3) kuten kirjoittajat kuvaavat luontoon ja maaseutuun kiinnittymistään. Muutaman miehen kirjoituksesta välittyy menneisyyden työnteon vahva yhteys maahan ja ”todelliseen elämään”. Tässä ilmenee vahvasti se, miten viljelijän suhdetta työhön ja tuottamiseen välittää heidän suhteensa luontoon (vrt. Nieminen

1994, 76).

”Lapsuusaikani voimakkaimpia elämyksiä onkin juuri tuo kytömaiden raivaukseen liittyvä kaikkialle levinnyt tunnelma: siinä oli nuoruuden toiveita ja elämän makua.” (24)

”Tämä kaikki on mennyttä elämää se oli sitä vanhaa hyvää aikaa joka syntyi elävästä kosketuksesta.” (17)

Viljelijöiden suhdetta työhön ilmentävät myös vahvat tunteet. Tämä näkyy teksteissä esimerkiksi menneisyyden aistielämyksinä, kuten eräs kirjoittaja kuvaa: ”Kuivan heinän tuoksu ... Kahvin tuoksu kuin tuulahdus menneestä ...” (6). Toisaalta teksteistä nousee esiin muistojen ristiriitaisuus. Eräs mies tiivistää menneisyyden työpuheen melko osuvasti:

”Koskaan ei silti unohdu mielestä muokattu keväinen pelto; hevosen kavion painaumat pehmeässä mullassa, eikä hennonvihreä oraspelto auringon lempeässä paisteessa. Mutta ei ole elämä yhtä auringonpaistetta, muistuu mieleen hallan mustuttamat perunapellot, ja pystyssä törröttävät paleltuneet ohrantähkät.” (24)

Työstä saadun taloudellisen korvauksen lisäksi viljelijälle tuntuu olevan tärkeää se, että voi kokea tekevänsä elämän säilyttämisen kannalta jotakin merkittävää. Tätä tukevat tutkimustulokset, joiden mukaan maanviljelijälle työn instrumentaalinen luonne ei ole yhtä tärkeää kuin palkansaajille (Ylöstalo & Notkola 1994).

Yhtä lailla naiset kuin miehet kuvaavat, kuinka työn tekemiseen on kasvettu lapsesta saakka. He ovat myös samassa määrin ylpeitä omasta osaamisesta ja työnteosta kuvatessaan aiempia elämänvaiheitaan. Silvasti (2001, 100-103) toteaa, miten tilaan sitoutuminen, työhön kasvaminen ja viljelijän ammatti-identiteetin omaksuminen alkavat yleensä jo primaarisosialisaation aikana (ks. myös Jokiranta 2003, 149). Pojan ensisijaisuus tilan jatkajana on yleistä maanviljelijäperheissä (Katila 2000, 206), mikä näkyy myös tässä aineistossa, kun eräs nainen (1) toteaa olleensa pettymys, kun ”isännän jatkoa odotettiin”. Kuitenkaan tämä ei tunnu estäneen naisen kiinnittymistä työhön lapsuudessa. Tosin hän tuo esiin myös ristiriidan suunnittelemansa aikuisopiskelun ja kodinhoidon velvollisuuksien välillä. Vaikka sukupuolten välisiä eroja työhön kasvamisessa ei aineistossa esiinnykään, liittyy työhön naisilla enemmän ristiriitaisia tunteita lähinnä odotusten ja velvollisuuksien paineessa.

Omaa työtä arvostavat kaikki, mutta erityisesti nuoremmat kirjoittajat suorastaan ylpeilevät osaamisellaan:

”4H:n kerholaisena voitin kahtena vuonna piirinmestaruuden kaalin viljelyksellä. Tulos oli jopa niin hyvä, että se päihitti hyvän kirvesmiehen tuntiansion.” (23)
”Vaikka itse sanonkin, kehityin mainioksi rattaiden ohjaajaksi navetan käytävillä.” (12)

Vanhempiin kirjoittajiin nähden poikkeuksellisesti eräs mies (20) tuo rehellisesti esiin ylpeytensä tilusten koosta, maitomääristä sekä osallistumisestaan yhteiskunnalliseen elämään. Sama mies puhuu avoimesti taloudellisesta pärjäämisestään:

”Ei kuitenkaan koko tämän aktiiviuran aikana ollut minkäänlaisia maksuvaikeuksia.”
”Kun minäkin sain työkyvyttömyyseläkettä haettuani päivärahaa, se oli melkoista rahantuloa.” (20)

Yleisesti näyttää siltä, että erityisesti vanhemmille sukupolville työnteko on ollut aina itsestään selvää. Sitä ei tarvitse erikseen korostaa. Myös Jokiranta (2003, 153) on havainnut, miten erityisesti vanhemmilla miehillä suhde työhön lapsuudessa on selkeä, mikä heijastuu myöhempien elämänvaiheiden otteena elämään. Tähän voi liittää sukupolvien väliset erot työntekoon suhtautumisessa (vrt. Roos 1987, 57). Tämän pohjalta voisi ajatella, että vanhempaan sukupolveen kuuluville kirjoittajille selviytyminen työn muuttuessa tulisi olla helpompaa kuin nuoremmille. Selviytymisen eetoksia tarkastelemalla näin ei kuitenkaan välttämättä ole.

5.1.3 Naisia puhuttavat töiden yhdistäminen, miehiä koneet

Etenkin aineiston miehet kuvaavat hyvinkin yksityiskohtaisesti eri työmenetelmiä ja työvaiheita entisaikaan. He muistelevat oman kylän työntekoon liittyviä vanhoja tapahtumia. Myös miesten ja naisten välisestä työnjaosta ja elämänalueista puhutaan. Työnjakoa ei kuitenkaan yleensä kyseenalaisteta, vaan jokaisella nähdään olevan oma tehtävänsä (vrt. Härkki-Santala 2002, 186). Myös naiset muistelevat työhön liittyviä tapahtumia, mutta kuvauksiin liitetään usein perhe ja lapset, kuten eräs kirjoittaja kuvaa:

”Kun ruoka-aika oli käsillä, keskeytin lypsyn, juotin nuorimmaisen vaihdoin vaipan ja taas jatkettiin lypsyä.” (12)

Useiden naisten kirjoituksista välittyy ylpeys siitä, että he ovat onnistuneet yhdistämään lastenhoidon ja maataloustyöt. Toisaalta monet naiset tuovat esiin myös ristiriidat näiden töiden yhdistämisessä. He liittävätkin usein kiireen puheeseen koti- ja maataloustöiden yhdistämisestä.

”Lapset olivat ihania - olisipa vain ollut enemmän aikaa olla heidän kanssaan!” (3)
”Aikaa kummankin työn perusteelliseen tekemiseen ei koskaan tuntunut olevan liikaa.” (11)

Kirjoittajilla on huono omatunto siitä, että aina ei voi kunnolla keskittyä kumpaankaan työhön. Juuri se, että työtä ei pysty tekemään kunnolla ja saattamaan loppuun, rasittaa. Härkki-Santala (2002, 174) on havainnut, miten lapset toisinaan aiheuttavat pulmia emännyyden toteuttamiselle, toisin sanoen emännöisyys syrjäyttää äitiyden. Pohjalaisten emäntien teksteistä ei voida vetää yhtä jyrkkää johtopäätöstä. Sen sijaan naiset korostavat lasten luontevaa mukanaoloa työssä, vaikka lasten turvallisuus toisinaan askarruttaakin.

Useat naiset kuvaavat tyytyväisyyttään lastenhoidon järjestymiseen isovanhempien avulla. Kotihoidon mahdollisuus ja riippumattomuus `vieraan hoidosta` nähdään selkeästi työn etuna. Teksteistä voi aistia sen, että `kunnan äiti` hoitaa lapset kotona, jos vain mahdollista. Erään emännän tekstissä asia esiintyy näin:

”Lasten päivähoito onnistui hyvin mummon ja tutan toimesta. Virkaurallani lapsilla oli päivähoitopaikka kuntakeskuksessa, joten osasin antaa arvoa lasten kotihoidolle.”... ”Äitinä olen ylpeä siitä, että olen voinut kasvattaa lapseni kotona...”
(11)

Sama kirjoittaja kuvaa sitä, miten hän äitiysloman jälkeen kyseli lastenhoitajaa kotiin navettatöiden ajaksi ja lopulta lakiin vedoten onnistui sen kunnalta saamaan. Navettatyöt ja läheinen äitiysloma ovat ikään kuin selityksenä turvautumiselle vieraaseen apuun. Myös Härkki-Santalalan (2002, 169) tutkimuksen emännät kokivat ansionaan sen, että ovat pystyneet itse hoitamaan lapsensa. Työnteon itsenäisyyden arvostuksesta ja halusta tulla toimeen omillaan, kertoo toisenkin naisen teksti, joskin eri asian yhteydessä:

”Vain sähkötyöt teetettiin vieraalla, kaiken muun teimme itse.” (13)

Sekä miehet että naiset kirjoittavat entisajan yhteisöllisyydestä ja yhteisesti tehdyn työn merkityksestä. Eräs nuorempi mies (18) kuvaa miten talkoot kuuluivat entisaikaan, kun taas nykyään ”kaikki tuoraan valmiina paikalle”. Tämä kirjoittaja liittää nykypäivään työnteon itsekkyyden ja helpolla pääsemisen mentaliteetin.

Eryityisesti vanhemmat miehet kirjoittavat entisajan työnteon ja elämän rauhallisuudesta verrattuna konekauden kiireeseen. Eräs mies (17) kyseenalaistaa koneiden tuoman hyödyn ja taloudellisuuden. Sama kirjoittaja toteaa entisajan ihmisillä olleen ”elävä kosketus työhön”, kun taas nykypäivänä ”elävä kosketus maahan ympäröivään luontoon on jäänyt vähäiseksi”. Toinenkin mies (22) toteaa, että ”harmiaan koneista muutenkin tuppaa olemaan, kun tuntuu menevän hyvin pamahtaa jossakin paikassa.” Hän nimittää konekautta ”saalistuksen ajaksi”, jolloin hankittiin yhä uusia, suurempia ja kalliimpia koneita. Toisaalta muutamat näkevät koneiden tuoneen helpotusta maataloustyöhön,

samalla kuitenkin niiden käyttöä pitää jotenkin selitellä. Erään vanhemman naisen tekstistä tämä käy ilmi:

”Nykyään on koneita jotka helpottavat ettei tarvitse kaikkea raskahamman kautta tehdä.” (2)

Varsinkin vanhempien miesten kirjoituksista voi aistia sen, että koneiden avulla tehtävää työtä ei täysin mielletä `oikeaksi työksi`. Tulkinta vastaa Silvastin (2001, 229) tutkimien viljelijöiden näkemystä siitä, että oikea työ on nimen omaan fyysistä työtä. Koneet ovat tehneet työstä liiankin helppoa. Koneet ovat myös sitoneet maanviljelijän vapautta: on jatkuvasti hankittava uusia koneita ja pysyttävä `konekauden` kilpailussa mukana. Enää viljelijä ei voi toimia markkinoiden ulkopuolella, minkä vuoksi hän saattaakin kokea perinteisen talonpojan itsenäisyyden olevan osittain uhattuna.

Vuonna 1925 syntynyt mies kirjoittaa menneisyyden mahdollisuuksien puutteesta ja toisaalta nykypäivän vapaudesta. Tällainen menneisyyden sitovuuden ja toisaalta nykypäivän vapauden korostus myönteiseen sävyyn on aineistossa poikkeuksellista, erityisesti, kun kyseessä on vanhempaan sukupolveen kuuluva kirjoittaja.

”Nyky maailma on tullut moniarvoiseksi, kuten sanotaan. Nuoret ovat itsenäisiä: saattavat lentää Kanarialle, Sveitsiin, Tunisiaan, jos vain rahaa on. Puhuvat kieliä, vaihtavat ajatuksia. Ei se ennen ollut mahdollista. (24)

Kirjoitusten pitkälle yhteneväisen kuvan menneisyyden työstä voisi tiivistää työnteon kulta-ajaksi, jolloin työ oli rehellistä, ahkeraa, maata ja menneitä sukupolvia kunnioittavaa uurastusta. Kirjoituksissa korostetaan työnteon raskautta, mutta myös antoisuutta, aitoutta, maanläheisyyttä ja rauhallisuutta nykypäivään verrattuna. Erityisesti naisten teksteistä nousee useassa yhteydessä työnteon itsenäisyyden ja omillaan toimeen tulemisen arvostus ja toisaalta siihen liittyvät ristiriidat.

Niin naiset kuin miehetkin vaikuttavat kiinnittyneen työntekoon lapsuudesta lähtien. Kuitenkin voidaan havaita, että vaikka sekä naiset että miehet korostavat työn raskautta, antoisuutta ja pärjäämisen pakkoa, miehet eivät tuo esiin työntekoon liittyviä uhrauksia yhtä selkeästi kuin naiset. Miehet arvioivat koneistuksen haittoja ja vain yksi mies korostaa menneisyyden mahdollisuuksien puutteita. Miehet puhuvat itsestään selvään sävyyn työnteosta kyseenalaistamatta omaa tai toisten asemaa. Naiskirjoittajat korostavat työnteon iloa ja antoisuutta, mutta monessa kohdin tulee esiin oma, kuin myös aiempien sukupolvien uhrautuminen työssä. Kaiken kaikkiaan naisten suhde menneisyyden työhön näyttää miehiin nähden ristiriitaisemmalta.

Jokiranta (2003, 153) on havainnut maaseudulla asuvien miesten elämäkertomuksista sen, että miehet eivät valita menneisyyden puutetta, vaan nostavat sen esiin tosiasiana, jonka edessä oli ryhdyttävä tekoihin. Heillä työn tekemisen arvostus perustuu olosuhteiden voittamiseen ja elämän edellytysten luomiseen. Jokirannan mukaan lapsuuden selkeä suhde työhön näkyy miesten elämäkertomuksissa otteena elämään myöhemmissä elämänvaiheissa. Jokiranta puhuuikin maataloudessa ja maatalousyhteisöissä varttuneiden miesten luontaisesta työsocialisaatiosta. Tämän pohjalta voidaan kysyä, ovatko aineiston naiset sosiaalistuneet työhön heikommin kuin miehet. Ehkä enemmän on kuitenkin kyse naisten perinteisestä alisteisesta asemasta, josta halutaan päästä eroon ja toisaalta siitä, että naiset ovat yleensä puolison asemassa miesten kotitilalla. Härkki-Santala (2002) on todennut, miten emännät sanoutuvat irti avustavasta asemasta, mutta eivät silti aio irtaantua emännyydestä. Sireni (2002, 121) puolestaan on havainnut, miten maatilalle muuttaneina tulokkaina naiset eivät miesten tavoin jaa kotitilaansa liittyviä tunteita ja merkityksiä.

5.2 Nykypäivän työ keinottelua EU:n valvovan silmän alla

”Maan sydämeltä” - kirjoituskilpailun ajankohdan sijoittuminen Suomen EU - jäsenyyden alkuvuosiin vaikutti ymmärrettävästi siihen, että Euroopan Unioni saa vahvan aseman kirjoituksissa. Siksi voidaankin olettaa, että kirjoittajien puhe nykyisyydestä tarkoittaa pitkälti puhetta EU - ajasta. Tämä ilmenee erään kirjoittajan kuvauksesta: ”Entäpä tämä nykypäivä, tämä Euro - Suomi?” (24). Useimmissa teksteissä EU tulee voimakkaasti esiin, mikä johtuu osittain jo kirjoituskilpailun tehtävänannosta. Puhe EU:sta kiertyy sen vaikutuksiin maaseutuun, maatalouteen ja erityisesti maanviljelijän työhön. EU ikään kuin päättää `työnteon kulta - ajan` ja saa monen kirjoittajan tarkastelemaan kriittisesti EU:n tuomia muutoksia työhön. Kiinnostavaa on, näyttävätkö muutokset horjuttavan maanviljelijän työn perinteistä itsenäisyyttä, sen arvostusta ja yleensäkin työnteon asemaa viljelijän elämäntavan perustana.

EU saa kirjoituksessa erilaisen aseman sen mukaan, millainen on kirjoituksen lajityyppi: elämäkerta, ajankuva vai mielipide. Mielipidekirjoituksissa EU ja maaseudun nykytila saavat ymmärrettävästi enemmän huomiota kuin esimerkiksi elämäkertoissa. Tosin elämäkertojen loppupuolella, tultaessa nykypäivään, kirjataan kokemuksia ja mielipiteitä EU:sta. Sukupolvien välinen ero näkyy kirjoituksissa EU:sta. Lähes kaikki 1910-1920 - luvuilla syntyneet kirjoittavat siitä melko vähän. Teksteistä välittyy kuva siitä, että asia ei ole heille ajankohtainen eikä kovin henkilökohtainen. Tästä huolimatta erään vanhemman miehen kanta on yllättävän vahva. Asia herättääkin väistämättä kirjoittajissa voimakkaita tunteita.

”Tämä Eurooppa-asia ei minua vaivaa. Katson olevani sivulla koko prosessista. ... Alas yhdistynyt Eurooppa! Vaikkei siitä minulle henkilökohtaista vastusta lienekään koituva.” (20)

5.2.1 Vaikeudet lisääntyneet

Aineistossa Euroopan Unionin jälkeiseen aikaan liitetään yleisesti kielteiset muutokset, tosin monien kirjoittajien mielestä maatalouden vaikeudet olivat alkaneet jo ennen unioniin liittymistä, ja maatalous joutunut `ryöpytyksen` kohteeksi. Kirjoittajien mukaan EU kuitenkin kiihdytti maaseudun ja maatalouden tilan kehittymistä huonompaan suuntaan. Eräs mies kuvaa tätä osuvasti:

”No, totuuden nimeen on sanottava, että olisi nämä vaikeudet tulleet ilman EU:takin, ei tosin näin äkkiä ja rajuna.” (23)

Toinen kirjoittaja (8) kuvaa, miten ennen EU:ta asiat olivat ”kohtalaisen hyvin” ja maaseudulla oli korkea elämisen taso, mutta ei kuitenkaan elintaso, kuten hän huomauttaa. Eräs vanhempi mies (22) kuvaa, miten mielialat olivat korkealla, kunnes alkoi ”säädösten ja määräysten aika”.

Kirjoittajat kuvaavat yleisesti, miten ennen EU:a annettiin katteettomia lupauksia esimerkiksi rehujen hintojen ja työttömyyden alenemisesta, ja miten lupauksiin myöhemmin petyttiin. Kirjoittajat siis löytävät syyllisiä myös muualta kuin EU:sta. Osansa kritiikistä saavat tasaisesti niin hallitus, poliitikot, vapaa markkinatalous, mediavoimat, eliitti kuin MTK. Erityisen pettyneitä ovat muutamat kirjoittajat ammattiliittoon. Juuri se, että koetaan `omien` pettäneet, tuottaa eniten hämmennystä (ks. myös Silvasti 1996, 21).

”... Muut ammattiliitot ovat huolehtineet että heidän jäsenistönsä saa korvauksen suorittamistaan yli-, yö - ja viikonlopputöistä ... En ole katkera, mutta äärimmäisen närkästynyt, ettei MTK ole asian eteen mitään konkreettista tehnyt.” (12)

5.2.2 Työn itsenäisyys, ilo ja mielekkyys kadonnut

Kirjoittajat puhuvat yleisesti toisaalta yksittäisen viljelijän ja toisaalta Suomen itsenäisyyden menettämisestä Euroopan Unioniin liittymisen myötä. EU:n kontrollin alle joutuminen ja itsenäisen päätätävällän menetys esiintyvät niin nuorempien kuin vanhempien, naisten ja miesten teksteissä. Kirjoituksissa esiintyy tunne siitä, että elämää ohjataan muualta ilman omia vaikutusmahdollisuuksia.

Kirjoittajat tuntuvat pitävän erityisen pahana ulkomaisen määräys- ja kontrollivallan alle joutumista. Tämä korostuu erityisesti vanhemman sukupolven kirjoituksista, mikä johtuu ainakin osittain sota-ajan kokemuksista. Eräs nainen (15) rinnastaa sotavuodet ja EU:n todetessaan, miten ”Suomen

kansaa on pidetty pelinappulana sodasta lähtien, kun toinen maa hallitsi meidän elämää”. Eräs mies (24) kuvaa, miten on ”outoa mieltää toisten määräysvaltaa täällä”. EU:n kontrollia ja ”paimentamista” eräs mies vertaa politrukkeihin:

”Niin tai näin vähäisiä ne olivat riihenkynnyspolitrukit verrattuna näihin taivaalta valvoviin konesilmiin. Aina viljelijäpariskunnan aviovuoteeseen saakka lienee Euron silmä näkevä.” (20)

Päätöksenteon ja kontrollin siirtyminen `ulkomaisiin käsiin` näkyy teksteissä myös kotimaisen tuotannon ja omavaraisuuden voimakkaana puolustamisena. Kotimaisten tuotteiden laatua ja `puhtautta` vakuutellaan ulkomaisiin verrattuna. Ajatus siitä, että nykyisessä tilanteessa joudutaan ehkä väistämättä turvautumaan tuontiruokaan, tuntuu kirjoittajista erityisen ahdistavalta. Tähän liittyy myös kirjoittajien hämmennys siitä, että kuluttajat ja kaupunkilaiset eivät tunnu ymmärtävän kotimaisen ruokatuotannon merkitystä. Viljelijät peräänkuuluttaisivat yhteisrintaman muodostamista kotimaisen tuotannon turvaamiseksi.

”...meitä tuottajia huojentaisi melkoisesti, kun me saisimme Suomen kuluttajat uskomaan työmme tärkeyteen...” (5)

Maataloustyötä täytyy kirjoittajien mukaan nykyään tehdä ilmapiirissä, jota leimaa epävarmuus ja ennakoimattomuus. Tämä muistuttaa pitkälle Siltalan (2004, 193) kuvausta nykyisistä ”keikkatöistä”, joiden pahimpiin puoliin yhdistetään se, että mitään ei voi elämässä suunnitella. Pätkätyöntekijöillä on vaihtoehtona joko työttömyys tai joustavuus, mikä kuvaa työn epävarmuutta. Tällaisessa tilanteessa iskee turhautuminen, mikä välittyy kahden kirjoittajan tekstistä:

”Mutta mitäs me Suomessa sitten teemme, jos EU yht`äkkiä tekeekin vainapidirektiivin, joka määrää vainapin kooksi kaksikymmentä grammaa?” (16)
”Turhautuneisuus iskee, kun jo suunnitellut ja mahdollisesti luvatut päätökset muuttuvat...” ...”Monet asiat tulisi vielä voida ennakoida, nähdä riskit, mutta miten?!” (5)

EU:n työlle asettamat vaatimukset: direktiivit, `eurokuntoisuus`, laajentamispaineet, säännöt ja rajoitukset, ahdistavat useita kirjoittajia. Monet kirjoittajat kuvaavat turhautumista EU:n byrokraatiaan, ”lomakepinoihin” (3) ja ”paperisotaan” (9). Jälkimmäinen kirjoittaja yhdistää tähän `niuhotuksen`. Erään nuoremman kirjoittajan tekstistä välittyy se, että paperityötä ei mielletä edes työksi:

”Eikä vain rajoituksia joka puolelta ja pois tämä turha paperityö. Paperityöhön menee kohta aikaa yhtä paljon kuin työhön.” (18)

Silvasti (2001, 229) on omassa tutkimuksessaan havainnut sen, kuinka `oikean työn` fyysiseksi mieltäneiden viljelijöiden on ollut vaikea hyväksyä EU:n synnyttämän tilanteen, jossa pääosa viljelijöiden tuloista tulee tukikaavakkeita täyttämällä pöydän ääressä. Kun tähän vielä liitetään

tunne siitä, että paperit on täytettävä juuri oikein ja tietyn aikarajan puitteissa, perinteinen viljelijän itsellisyys on varmasti koetuksella.

Edellisen miehen tekstistä nouseekin esiin se, että rajoitukset ja paperityöt sitovat viljelijää jo ajallisesti. Myös nuorempi nainen kuvaa sitä, kuinka toisten laatimat aikataulut rasittavat. Tämä muistuttaa palkkatyöstä käytyä keskustelua, siitä kuinka työnjohto antaa usein määräajat, mutta ei tarvittavia resursseja (Siltala 2004,184-185). Maanviljelijöiden kohdalla `työnjohtona` näyttäytyvät EU:n virkamiehet ja direktiivit.

Työnteon itsenäisyyden menetyksen myötä myös työn ilo on kadonnut. Erään nuoremman, koulutetun naisen tekstistä nousee selvästi esiin se, kuinka maanviljelijän työssä tyydytyksen takaa juuri työn itsenäisyys, eli se, että ei tarvitse olla toisten määräysvallan alla. Sen menetys taas vie työn ilon ja mielekkyyden.

”Kaikki työn ilo ja vapaus on mennyttä. ... Kaiken sellaisen takia hän oli lähtenyt kaupungista, saadakseen olla oman itsensä herra eikä toisten käskettävissä.” (7)

Myös kahden vanhemman miehen (17, 22) tekstistä nousee työnteon mielekkyyden häviäminen, mutta se liitetään kilpailuun ja keinotteluun. Erityisesti juuri vanhempien miesten teksteissä mainitaan kilpailun kovuus ja pakonomaisuus:

”Millä tähän teknilliseen aikaan saisi takaisin tuota elävöittävää työn lämpöä. ... nyt kaikki työ ja yrittäminen perustuu voiton tavoitteluun, kilpaillaan kuka on suurin ja kaunein kenellä on eniten törkyä ympärillään”. (17)

”Nyt tuntuu ettei työnteko pelloilla ja metsissä ole kovinkaan mielekästä, se on pakonomaista keinottelua.” (22)

Kilpailuun ja keinotteluunkin liittyy autonomian menetystä, koska niistä on tullut välttämättömyksiä. Edellä lainattu mies (17) kuvaakin, miten viljelijällä ei ole paluuta vanhaan. Samat miehet yhdistävät kilpailun konekauteen, mikä tuli esiin jo aiemmin. Tämä muistuttaa Siltalan näkemystä nykyisen markkinatalouden ”hyperkilpailusta”, jota kuvaa herkeämätön ponnistelu ”luuseriksi” määrittymistä vastaan (Siltala 2004, 154).

Eräs nuorempi mies (16) puhuu kilpailusta kuitenkin eri sävyyn. Kirjeessään `Eurooppaministerille` hän pohtii suomalaisen viennin jatkuvuuden turvaamista, joka riippuu pitkälti ”meistä itsestämme”, kuten hän toteaa. Kirjoittaja tuntuu sisäistäneen markkinoiden toimintatavat ja kielen. Mies näyttäytyykin aineiston valossa erityisen voimakkaana yrittäjämentaliteetin kantajana unohtamatta kuitenkaan luontoarvoja.

”Kilpailu ostajien sieluista on kovaa.” ... ” On luonnollista, että ne, jotka parhaiten pystyvät tyydyttämään kysynnän ilman toimituskatkoksia, selviävät voittajina tässä kisassa.” (16)

Kaksi nuorempaa naista (5, 10) kirjoittaa nykypäivän työn rutiineista ja liittää niihin motivaation puutteen. Entisajan työstä puhuttaessa rutiineja ei sen sijaan mainita yhdenkään kirjoittajan tekstissä ainakaan kielteiseen sävyyn. Tästä voi päätellä sen, että rutiinit olivat aiemmin itsestään selviä ja tuottivat turvallisuutta. Sen sijaan viljelijänaiset näkevät nykyisen työn rutiinit rajoitteina, jotka hidastavat itsenäistä ja luovaa työn suunnittelua ja toteutusta.

Giddens (1995, 101-108) näkee, miten esimodernissa traditio ja jokapäiväiset rutiinit liittyivät yhteen päinvastoin kuin jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa, jossa rutiinien on oltava yhteydessä institutionaalisen refleksiivisyyden prosesseihin. Giddensiläisittäin tarkasteltuna viljelijänaiset eivät refleктоivat rutiineja, mutta eivät näytä kääntävän niitä mahdollisuuksiksi. Nykyisessä epävarmassa ja ennakoimattomassa työssä rutiinit ovat juuri tärkeitä jokapäiväisen selviytymisen kannalta. Giddensin mukaan ihminen ei jaksaa loputtomiin reflektoida, minkä vuoksi on oltava rutiineja (Giddens 1991, 215.)

Naiset kiinnittävät miehiä useammin huomiota viljelijöiden ja jatkajien jaksamiseen niin henkisellä kuin fyysiselläkin tasolla (ks. myös Silvasti 1996, 34). Useat naiset kuvaavat sitä, miten EU:n tuomien uusien vaatimusten edessä näännytään. Laajentamispaineet ja paperityöt aiheuttavat stressiä. Syntyy terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia, kuten teksteistä käy ilmi:

”...olisi muistettava myös meitä hoitajia, meidän terveydentilaamme yhä kovenevassa tuki/pykäläviidakossa.” (12)

”Jo nyt perheitä hajoaa tässä euro ahdingossa ja kylät kutistuvat entisestään...” (13)

Etenkin nuoremmat naiset puhuvat uupumisesta avoimesti myös omassa elämässään. Uupumisesta puhutaan ikään kuin luonnollisena tilan laajentamisen yhteydessä, kun työ vei aikaa ja vaati uhrauksia. Sen sijaan EU:iin liittyen uupuminen näyttäytyy radikaalimpana, jonakin sellaisena, johon itsellä ei ole ansiota.

”Peltoa oli kaksi kertaa enemmän kuin silloin kuin oli aloitettu. Samoin lehmiä oli kaksi kertaa enemmän ja maitoakin tuli yli kaksi kertaa enemmän kuin ennen. Ei jaksanut kutsua vieraita ja lomaa tuntui olevan liian vähän.”(10)

”Aikoinani ihmettelin ihmisten masentuneisuutta ja varsinkin itsemurhiin johtanutta vakavaa depressiota KEVÄISIN. ... Mutta sitten tuli vuodet -95 ja -96. Silloin aloin ymmärtää, mitä on todellinen masennus..”(8)

Myös Silvastin (1996, 37) tutkimuksessa on todettu, miten viljelijäväestön psyykinen kuormittuneisuus on korkeaa ja miten erityisesti naiset tunnistavat kuormittavia tekijöitä.

Viljelijöiden uupumisessa näyttää olevan monia yhtymäkohtia laajempaan työelämän uupumuksesta käytyyn keskusteluun. Siltala (2004, 275) toteaa, miten uupumuksen on todettu olevan etenkin naisten vaiva, sillä he vaativat itseltään tunnollisuutta sekä töissä että kotona. Useisiin tutkimuksiin viitaten hän näkee uupumisen taustalla työn mielekkyyden menetyksen (emt, 256-260). Työssä jaksamiseen vaikuttaa myös se, kokeeko itsensä tapahtumien subjektiksi vai uhriksi (Siltala 2000). Tämä sopii erityisesti viljelijöihin, joille työnteon itsenäisyydellä on ollut suuri merkitys. EU:n myötä monet viljelijät kokevat joutuneensa juuri uhrin asemaan.

Nuorempi nainen (11), jota selviytymisen eetosten yhteydessä kuvataan tarkemmin Pirkon tarinalla, kirjoittaa muuhun aineistoon nähden poikkeuksellisesti maanviljelijän työnteon muuttumattomuudesta EU:iin liittymisen jälkeen. Hän kuvaa oman tilan töiden säilymisen entisellään: ”vain peltopinta-ala on kasvinviljelyineen ollut kasvusuunnassa.” Hän toteaa myös, kuinka työntekeä on EU:n jälkeenkin yhtä mielenkiintoista kuin ennen. Tekstistä aistii sen, kuinka nimen omaan työn muuttumattomuus on taannut työnteon mielekkyyden. Näin ollen voidaan ajatella, että tämän naisen työ on yhä itsenäistä, ainakaan hän ei koe menettäneensä omia vaikutusmahdollisuuksiaan. Tämän naisen tekstissä EU näyttäytyy kaiken kaikkiaan myönteisempänä kuin muiden kirjoittajien teksteissä.

Tiivistetysti voidaan todeta, että pohjalaisten viljelijöiden puhe työn uusista riippuvuuksista, autonomian menetyksistä, epävarmuuksista, vaatimuksista ja uupumisesta muistuttaa monelta osin palkkatyön muutoksista käytyä keskustelua. Viljelijänaisten puhe työn rutiineista rajoitteina vastaa yllättäen Siltalan (2004, 160-162) kuvausta informaatioalan tietotyöläisten työn rutinoitumisesta ja työn itsenäisyyden heikkenemisestä. Esimerkiksi laatujohtamisen on koettu byrokratisoivan ja jäykistävän työtä. Siltalan mukaan tietokoneet ovat rikastaneet toimenkuvia, mutta eivät kuitenkaan lisänneet ammatillista autonomiaa. Maanviljelijät puolestaan kokevat `turhan` paperityön, direktiivit ja määräykset työn kannalta jäykistävinä ja turhauttavina.

5.2.3 Taloudellinen epävarmuus ja riippuvuus

Kirjoittajien mukaan EU:n myötä maanviljelijöiden taloudellinen epävarmuus on lisääntynyt, sillä nimen omaan maataloudessa työskentelevien tuloja on leikattu: ”oli kuulemma otettava sieltä, missä oli varaa” (10). Useiden kirjoittajien teksteissä viljelijöiden taloudellista epävarmuutta verrataan juuri muiden ammattiryhmien tilanteeseen. Kirjoituksissa korostuu myös se, että viljelijän taloudellinen tilanne ei aiemminkaan ole ollut kehuttava. Tätä kuvaa eräs kirjoittaja näin:

”Ei ole leiväntuottaja ennenkään ”nisussa istunut”, mutta nyt tilanne näyttää vielä vaikeammalta maataloudessa kuin ennen.” (3)

Viljelijöiden tulot ovat EU:n myötä tulleet yhä riippuvaisemmiksi EU:lta saatavista ja kansallisista tuista. Juuri tähän liittyy kirjoittajien teksteissä taloudellinen epävarmuus ja tulojen ennakoimattomuus. Maanviljelijän riippuvuus tuista tulee esiin puheena ”turhasta paperityöstä” (9, 18) ja siitä, kuinka ”itsenäisistä...talonpojista tuli almunpyytäjiä” (21). Erään vanhemman naisen tekstistä nousee vahvasti esiin riippuvuus tuista, taloudellinen epävarmuus ja ennakoimattomuus, mutta samalla oma vastuu.

*”Kiintiöitä on joka puolella, eikä tiedä saako vuoden työstä sitäkään palkkaa, mitä Luojan luonto antoi ennen.. On tiedettävä anoa tuota ja muistettava maksaa tästä..”
”...palkan, jos sitä tulee, määräävät säät ja Euroopan Unioni.” (3)*

Tekstistä nouseekin esiin ristiriita, sillä vaikka itse on vastuussa tuloistaan, lopulta niistä määräävät kuitenkin muut. Siltala (2004, 224) kuvaa nykypäivän työntekijän asemaa siten, että työntekijällä on nyt vastuuta, mutta ei enää tasavertaista neuvotteluasemaa. Viljelijöiden kohdalla neuvotteluasema on vieläpä heikompi, sillä palkasta ei neuvotella kansallisella tasolla, kuten palkansaajien kohdalla. Yllättäen nuorempi, aktiivinen emäntä (11, Pirkko) pohtii maanviljelijöiden omaa osuutta taloudellisiin vaikeuksiin. Hän tuo esiin viljelijöiden liian rohkeat investoinnit, velat ja kannattavuuslaskelmat. Sama kirjoittaja kuvaa poikkeuksellisen myönteisesti sitä, kuinka EU - tuet ja sikakiintiöiden häviäminen ovat helpottaneet tilannetta:

”EU:lta saatavat tuet ovat kuitenkin helpottaneet täysin toivottomalta näyttäneitä tilannetta.” ...”Sikakiintiöt hävisivät EU:n myötä..” (11)

Vaikka kaikissa teksteissä nykypäivän työhön liitetään taloudellista epävarmuutta, miesten teksteissä ei tuoda esiin taloudellista epävarmuutta eikä riippuvuutta omassa elämässä. Sen sijaan he puhuvat hyvin yleisellä tasolla viljelijöiden taloudellisesta epätasa-arvosta ja tukiriippuvuudesta. Eräs nuorempi nainen (10) taas myöntää avoimesti, ettei perhe eläisi ilman avustuksia, eikä sen tunnustaminen häntä hävetä.

Naisten ja miesten ero saattaa johtua osittain siitä, että aineiston miehet ovat keskimäärin vanhempia kuin naiset. Tällöin maataloudesta saatavilla tuloilla ei välttämättä enää ole henkilökohtaista merkitystä. Osasyynä voi kuitenkin olla myös se, että miehet ovat omaksuneet maskuliiniseen hegemoniaan kuuluvan elättäjävastuun ja sen lunastamisen (ks. esim. Jokiranta 2003), eikä siinä ilmenevistä säröistä ole helppo puhua. Toisaalta nuorempien naisten teksteissä esiintyy taloudellisen riippumattomuuden tärkeys suhteessa mieheen. Eräs nainen kokee raskaaksi riippuvuuden miehensä rahoista EU:n pakotettua hänet luopumaan lampaistaan:

”Rahatilanne alkoi olla keho ja kun aina oli oppinut olemaan rahan suhteen omavarainen, tuntui miehen tilipussin armopalojen varassa eläminen henkisesti kovin raskaalta.” (8)

Yksi selitys sukupuolten väliselle erolle löytyisi siitä, että naiskirjoittajat ovat omaksuneet miehiä useammin kyseenalaistamaan perinteisen tilan hinnoittelun opittuaan laskemaan tunti- ja kuukausipalkkoja. Heillehän yhä useammin lankeavat tilan paperi- ja hallintotyöt. Naiset ehkä myös tiedostavat miehiä paremmin yleiset kulutustottumukset ja osaavat vaatia työstään kunnollista korvausta (vrt. Silvasti 2001, 140). Tästä voisi edelleen vetää sen johtopäätöksen, että opittuaan hinnoittelemaan työnsä, naiset ovat oppineet myös perinteisestä talonpoikaisesta ”ilmaisen työn normista” poikkeavan tavan liiketaloudellistaa tilan toimintaa (vrt. Katila 2000, 216). Katilan mukaan murtuma ilmaisen työn normissa näkyy silloin, kun tiloilla siirrytään maatilataloudesta muuhun yritystoimintaan. Siltala (2004, 266) puolestaan näkee, että jos työn sisältöön samastuva työntekijä laitetaan tekemään itselle vierasta, muuta kuin elämäntyötä, aiemmin taka-alalle jäänyt raha korostuu.

Voidaankin pohtia, päteekö tämä viljelijänaisten kohdalla, kun he ovat joutuneet ottamaan vastuuta uusista tehtävistä, jotka eivät sovi perinteiseen emännän työnkuvaan.

5.2.4 Arvostuksen puute

Monista kirjoituksista nousee esiin se, kuinka vaikeaa maanviljelijän on toimia ilmapiirissä, jossa häntä ei arvosteta. Kirjoittajien mukaan julkisuudessa on vallalla vääristyneitä mielikuvia ja käsityksiä maataloudesta ja viljelijöistä. Tähän liittyy kokemus joutumisesta syntipukin asemaan. Silvasti (1996, 23) on todennut, miten viljelijöiden mielestä juuri tiedotusvälineet syyllistyvät eniten tällaiseen vainoon. Eräs vanhempi nainen kuvaa tätä osuvasti näin:

”Mutta aina vain joukkotiedotusvälineet tiesivät viljelijäväen elävän kuin se entinen Ellun kana joutilaisuudessa palkansaajaparkojen kustannuksella.” (3)

Sekä miehet että naiset vertaavat usein maanviljelijöiden tilannetta palkansaajin, muihin ammattiryhmiin, kaupunkilaisiin ja kuluttajiin. Kaksi naista (4, 8) tuo kyynisesti esiin maanviljelijän työn raskauden ja sitovuuden viittaamalla muiden ammattiryhmien oikeuksiin nauttia vapaa-ajasta ja lomista. Naisten teksteistä välittyy ristiriita, kun toisaalta loman tarve ja mahdollisuudet eivät kohtaa. Kirjoittajat eivät kuitenkaan puhu vapaa-ajastaan muussa yhteydessä, mikä vahvistaa aiempia näkemyksiä siitä, että erityisesti viljelijöillä työ painottuu vapaa-ajan kustannuksella (vrt. Ylöstalo & Notkola 1994, 37-40). Toisaalta puhumattomuus on merkki siitä, että viljelijöillä työ ja

vapaa-aika ovat edelleen pitkälti erottamattomia. Emännillä harrastusten on todettu liittyvän pääsääntöisesti kotitalouteen. (vrt. Högbäck, 2003, 116).

”En ymmärrä niitä jotka lisää vaativat, samalla ollaan muille väestöryhmille vaatimassa lisää vapaa-aikaa, tietysti he sitä tarvitsevatkin että ehtisivät lomilla ja kuluttaa niitä hyviä ansioitaan.” (4)

”Kesäaika on yhtä pitkää kolmivuorotyötä samaan aikaan kun muu kansa nauttii kesälomistaan ja pakenevat kaupungista ihanaan maaseudun idylliin.”(8)

Viljelijät kohtaavat kateutta ja epäluuloa. Eräs nuorempi mies (18) kirjoittaa, kuinka heitä, jotka vielä jaksavat yrittää, kadehditaan. Viljelijän on jatkuvasti vakuuteltava työnsä tärkeyttä ja haettava oikeutusta työlleen, mikä käy raskaaksi. Nuoremman naisen tekstistä välittyy se, miten arvostuksen puute vaikuttaa työn mielekkyyteen ja omaan ammatti-identiteettiin:

”Tuntuu niin toivottomalta löytää oma paikka, saada tehdä omaa työtä ansaitusti, arvokkaasti, olla jotain.” (5)

Toisen nuoremman naisen (12) tekstistä nousee esiin se, miten omat mielipiteet on ajettu alas ja nyt on ”uskominen oppineisiin kanssaihmiisiin”. Eräs mies (17) kuvaa suomalaisen viljelijän asemaa ”alokkaana Unionin riveissä”, ja miten ”alokkaan oikeudet on suuremmissa käsissä”. Viljelijän ei siis enää anneta luottaa omaan ammattitaitoonsa, vaan hänen on turvauduttava ”oppineisiin ja suurempiin”. Tämä saattaa olla merkittävä asia talonpojan itsenäisyyden kannalta, sillä viljelijän ammatti-identiteetti on vanhastaan perustunut juuri omaan, itsenäiseen osaamiseensa luottamiseen.

Ammatillinen epävarmuus näkyy myös siinä, että kirjoittajat pyrkivät vakuuttelemaan maanviljelijöiden ammattitaitoa ja oikaisemaan vallalla olevia vääriä mielikuvia maanviljelijän työstä. Erityisesti nuorempien kirjoittajien teksteissä viljelijöiden osaamista tuodaan vahvasti esiin. Kahden kirjoittajan tekstistä ilmenee myös se, miten omaa osaamista on nykypäivänä rohkeasti markkinoitava. Näyttää siltä, että he ovat omaksuneet nykypäivän palkkatyöhön liitetyn vaatimuksen, jonka mukaan työvoiman myyjän on aktiivisesti muokattava itsestään kaupaksi käyvä tuote, sillä vain tuotteesta maksetaan (vrt. Siltalan 2004, 134).

”Kuulutamme ”turuilla ja toreilla”, että kylvösuunnitelmia laatiessamme otamme huomioon asiakkaamme; ihmisen, luonnon, ympäristön, vesistöt..” (16)

”Maidon laatu on ennenkin ollut hyvä, nyt se täytyy vain kertoa rohkeasti kaikille... Vielä kun ihmiset tietäisivät, kuinka hyvin meillä hoidetaan eläimiä...On se toista kuin jättinavetoissa ja -sikaloissa.” (10)

Erään nuoremman naiskirjoittajan mielestä maatalousväestön oma työn arvostuksen puute vaikuttaa siihen, miten muut ammattiryhmät arvostavat maataloustyötä. Tällainen viljelijöiden ”itsetutkiskelu” on ominaista aineiston nuoremmille naiskirjoittajille:

”Maatalouden arvostus ei ole koskaan ollut korkea, osaksi johtuen siitä, että itse maatalousväestö ei ole itsekään arvostanut työtään. ... Liian usein olen törmännyt maanviljelijöihin jotka ovat vähätelleet työtään, kuin häveten sitä.” (12)

Kirjoittajat itse tuntuvat yhä arvostavan maataloustyötä. Nykypäivän maataloustyöstä puhuttaessa yhdistetään edelleenkin työn raskaus ja palkitsevuus. Vaikka kirjoittajat itse arvostavat kovaa työntekoa, heidän mukaansa sitä ei yleisesti enää arvosteta. Myös maanviljelijöitä vaivaa halu päästä helpolla, mistä erityisesti vanhemmat kirjoittajat (15, 19) ovat närkästyneitä. Helppo työ ei heidän mielestään sovi ideaaliin ”kunnon maanviljelijästä”.

Yllättäen eräs vanhempi mies (22) kirjoittaa, kuinka ”...seuraava sukupolvi jatkaa uusin menetelmin ja tavoin” ja harmittelee, ”...miksei itsekkin olisi voinut muuttaa aikaisemmin helpompaan.” Hän ei tunnukaan asettavan kunnon maanviljelijälle raskaan työn vaatimusta, kuten edelliset kirjoittajat. Toisin kuin muiden vanhempien kirjoittajien teksteissä, hänen tekstistään ei välity ristiriita mukavuudenhalun ja ahkeran työeetoksen välillä. Hän on kenties sisäistänyt Siltalan (2004) kuvaaman hedonistisen asenteen työhön, mikä yleensä liitetään nuorempiin sukupolviin. Siltalan (2004, 72-75) mukaan itsensä toteuttamisen idea vallitsee nykypäivänä kaikkien töiden normina. Muiden vanhempien kirjoittajien teksteistä välittyy kuitenkin pelko juuri tätä yleistynyttä hedonistista asennetta kohtaan.

Kaiken kaikkiaan on ilmeistä, että muiden ammattiryhmien arvostuksen puute on ratkaisevaa viljelijän ammatti-identiteetin horjumisessa. Tämä ei ole uutta, sillä maalaisten ja kaupunkilaisten, kuluttajien ja tuottajien välinen kuilu on ollut keskustelun kohteena jo 1960-luvulta lähtien (Silvasti 1996, 32). Silvasti toteaa, miten kuilu saattaa kuitenkin kasvaa nykyisessä vaikeassa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Aineiston pohjalta voidaan todeta, että viljelijät kokevat omien mielipiteiden alasajon ja uskomisen `oppineisiin` omissa asioissa murentavan viljelijöiden luottamusta omaan osaamiseen. Tästä seuraa epävarmuutta, joka heijastuu myös muiden arvostukseen. Ammatti-identiteetin epävarmuudet voidaan näin liittää EU:n vaikutuksiin.

5.2.5 Sukupuolijaon horjumia

Eryityisesti nuoret naiset kuvaavat työntekoa nykypäivänä maatilalla osittain romantisoitujen ja ihannoiden, vaikka heillä onkin realistinen kuva työstä. Esimerkiksi nuorempi, kaupungista maalle muuttanut, muualla töissä käyvä nainen näkee peltotöihin ”pääsemisen” ja niissä auttamisen onnenaan:

”Nyt huoli kylvötoista on päällimmäisenä, mutta taas toisaalta hyvässä lykyssä hänkin pääsisi pellolle. Jospa mies antaisi hänen taas äestää ja auttaa muissa kylvötoissa.”
(7)

Tämän naisen tekstistä erottuu halu osallistua maataloustöihin siinä missä mieskin. Toisaalta tekstistä voi havaita sen, että mies on kuitenkin se, joka antaa luvan äestää. Tämä koulutettu nainen tuntuu siis olevan riippuvainen miehen päätäntävallasta, vaikkakaan hän ei arvostele asetelmaa. Hän hyväksyy traditionaalisen työnjaon mallin, johon sisältyy miehen ylivalta päätöksenteossa, mutta samalla ”pääseminen” näyttää olevan vapaan valinnan tulosta. Hän ei koe olevansa pakotettu auttamaan miestänsä. Tämän voisi rinnastaa Silvastin (2001, 208-209) tutkimuksen naisisäntään Jaanaan, joka määrittelee itsensä isännäksi modernille tyypillisellä tavalla reflektoiden, mutta samalla hyväksyen perinteiselle talonpoikaiselle kulttuurille ominaisen emännän ja isännän työnjaon muodon ja roolit.

Silvastin (2001, 180-182) havainto siitä, että viljelijänaiset eivät juurikaan tuo esiin naisten ja miesten välisiä tasa-arvokysymyksiä ainakaan kielteisesti, saati ilmaise olevansa alisteisessa asemassa, sopii myös tähän tutkimukseen (ks. myös Sireni 2002, 151; Högbacka 2003, 126). Sen sijaan he painottavat töiden tasapuolista jakautumista. Erään naisen tekstistä paistaa ylpeys ”miesten töiden” hallitsemisesta, kun hän toteaa, että ”Minäkin opin raudoitus ja valutöitä” (13). Maataloustöiden puolisoitten välisen työnjaon tasapuolisuutta pidetään välttämättömänä asiana jo tilan toimivuuden ja toimeentulon kannalta. Tärkeämpää kuin tasa-arvo on töiden sujuminen. Naiset ottavat tasapuolisesti vastuuta miesten rinnalla perheen elättämisestä, mikä ilmenee hyvin erään naisen tekstistä:

”Suoritin laskutoimituksia ja tulin sellaiseen tulokseen, että jos saan n. 30 karitsaa vuodessa teuraaksi, saan vietyä oman korteni kekkoon perheen hengissä pysymiseksi.”
(8)

Toisaalta työt jaetaan sen mukaan, mihin on kykyjä tai koulutusta. Myös Pirjo Siiskonen (1990, 118-119) on havainnut, että modernissa maataloudessa työnjako perustuu yksilöllisiin kykyihin ja taitoihin, eikä enää esimerkiksi normeihin ja perinteeseen kuten ennen (ks. myös Härkki-Santala 2002).

”Mieheni on saanut maatalousalan koulutuksen, joten kasvinviljely –ja tekniikka ovat hänellä hyvin hanskassa. Kaupallisen koulutuksen saaneena pystyn hoitamaan ATK:lla tilan kirjanpidon ja muutkin paperityöt.” (11)

Useiden kirjoittajien teksteissä esiintyy naisille lankeavana työnä paperityöt ja tietokoneen käyttö, jotka ovat EU:n myötä lisääntyneet. Työnjako johtuu luonnollisesti siitä, että naisilla on parempi koulutus ja usein kokemuksia ATK:sta työskenneltyään muissa töissä ennen emännäksi

ryhtymistään. Paperitöiden hallitseminen vaatii tarkkuutta ja kärsivällisyyttä, minkä eräs nainen toteaa näin:

”Papereiden täyttäminen aiheuttaa aina ylimääräisiä sydämentykytyksiä. Yksikin tahaton virhe, kruksi väärässä kohdassa tai jättäminen kruksaamatta, voi merkitä tukien menetystä.” (12)

Naiset itse tiedostavatkin, että heidän vastuullaan on ratkaisevan tärkeä työ. Samalla kun se kiristää hermoja, niin se myös palkitsee. Asian hallitseminen aiheuttavat suoranaista ylpeyttä, mikä tulee esiin nuoremman naisen, Pirkon tekstistä:

”Entisenä toimistotyöntekijänä olen ylpeä siitä, että pystyn tekemään tarvittavat paperityöt.” (11)

Voidaan ajatella, että naiset saavat paperi- ja tietokonetöiden hallinnan johdosta lisää autonomiaa ja päätäntävaltaa mieheen nähden. Mies taas tulee riippuvaisemmaksi naisen ammattitaidosta. Toisaalta emännän työn perinteinen vapaus, mihin on liitetty mahdollisuus olla kotona ja päättää omasta aikataulustaan (vrt. Sireni 2002, 152), on osittain uhattuna. Tämä ei kuitenkaan tunnu häiritsevän naisia. Päin vastoin uusi aluevaltaus tuntuu vahvistavan naisen identiteettiä.

Kaiken kaikkiaan talonpoikaiselle yhteiskunnalle ominainen työnjaon muoto ja toisaalta patriarkaalinen roolijako näyttävät tämänkin tutkimuksen valossa olevan rapistumassa (vrt. Silvasti 2001; Siiskonen 1990; Sireni 1998). Tämä näkyy ensinnäkin siinä, että naiset korostavat osallistumistaan niin sanottuihin `miesten töihin`. Töitä tehdään osaamisen, ei sukupuolen määräämänä. Siiskosen (1990, 121) mukaan perinteisesti miehelle kuuluvat kuljetus-, maa- ja hallintotyöt tilalla. Kuitenkin tässä tutkimuksessa miehet näyttävät EU:n myötä menettäneen ainakin osittain hallintotöitä naisille. Tämä vahvistaa naisten asemaa maatilalla ainakin sen pohjalta, että naiset tiedostavat omat kykynsä ja miehen riippuvuuden niistä. Tätä tukee myös tutkimustulos, jonka mukaan päätöksentekoon maatilalla osallistuvat etenkin ne naiset, jotka vastaavat tilan ammatillisista kontakteista, opettelevat uusia ammatillisia taitoja ja täyttävät tilalla tukihakemukset (Sireni 2002, 103). Toisaalta pohjalaisten isäntien teksteissä tällaista töiden `uusjakoa` ei tuoda esiin.

Kaiken kaikkiaan näyttää myös siltä, että traditionaalinen työnjako on edelleen säilyttänyt asemiaan. Kuten Siiskonen (1990, 121) toteaa, maataloudessa näyttää yhä esiintyvän sukupuolisidonnaisia työnjaon muotoja. Naisille kuuluvat edelleen perheen ja kotitalouden reproduktioon liittyvät tehtävät, mutta niitä ei kuitenkaan nähdä kielteisinä, vaan välttämättöminä ja järkevinä töiden sujumisen kannalta. Pohjalaiset viljelijänaiset tosin pitävät töiden yhdistämistä toisinaan ongelmallisena, koska aikaa ei jää kummankaan työn perusteelliseen tekemiseen. Kaiken kaikkiaan

sukupuolijaon horjumiseen pätee Silvastin (2001, 210) näkemys traditionaalisen talonpoikaisen elämäntavan `päivittämisestä` vastaamaan paremmin jälkimodernille tyypillistä sukupuolten ja sukupolvien välistä tasa-arvon vaatimusta.

6 VILJELIJÖIDEN HUOLET JA SELVIYTYMISEN EETOKSET

Tutkimuksen kannalta tärkeä kysymys liittyy siihen, miten viljelijöiden työpuhe on yhteydessä selviytymiskeinoihin. Toisin sanoen, millaisia huolia ja toisaalta selviytymisen eetoksia työpuheesta voi hahmottaa. Analyysi kohdistuu ensinnäkin siihen, millaisia huolia kirjoittajat liittävät työhön tulevaisuudessa. Toiseksi haetaan työhön liittyviä selviytymisen eetoksia esimerkkitekstien avulla soveltaen Jokirannan (2003, 94) käyttämää kehyskertomusta. Ajatuksena on se, että yhden kehyskertomuksen avulla valotetaan muita samaan eetokseen liitettäviä kertomuksia. Jokirannan tavoin ajatuksena on se, että selviytymisen kokemukset sisältyvät kertomukseen elämästä, tässä tutkimuksessa erityisesti työstä. Jokiranta puhuu ”selviytymisen kontekstualisoitumisesta elämäntapahtumissa”, jolloin selviytyminen on merkittävää vain suhteessa johonkin tapahtumaan ja tilanteeseen, tässä tutkimuksessa työhön liittyviin elämäntapahtumiin ja kokemuksiin.

6.1 Huoli maatalouden tilasta ja oman tilan jatkuvuudesta

Kirjoittajien puheeseen maataloustyön tulevaisuudesta liittyy uhkakuvia ja pelkoja. Lähes kaikkien teksteistä heijastuu epävarmuutta, jopa epätoivoa. Eräs kirjoittaja kuvaa, kuinka ”maatalous tulee häviämään tämän taistelun.” (4), kun taas toinen kirjoittaja tuntee ja tietää kuuluvansa ”siihen sukupuuttoon kuolemassa olevaan ihmisryhmään, josta maksetaan tapporahaa...” (8). Epävarmuus liittyy kirjoituksissa usein nimen omaan EU:n aiheuttamiin uhkakuviin. Epävarmuutta aiheuttavat ristiriitaiset ja puutteelliset tiedot, jatkuva muutos ja kyvyttömyys ennakoida tulevaa. Pråhl-Ollilan (1995a, 82) tutkimuksessa tuli esiin se, kuinka viljelijänaiset suhtautuvat miehiä hieman toiveikkaammin tulevaisuuteen. Pohjalaisten viljelijöiden osalta vaikuttaa taas siltä, että miehet suhtautuvat naisia hieman myönteisemmin tulevaisuuteen.

Kirjoittajien huolen kohteet jakautuvat siten, että yhtäältä kannetaan huolta maaseudun ja koko maatalousyhteisön selviytymisestä ja tulevaisuudesta. Toiseksi puhutaan tilan selviytymisestä. Kolmanneksi askarruttaa oma selviytyminen. Taulukossa 6 on nähtävissä huolen jakautuminen kirjoittajien teksteissä.

Yleisesti voidaan havaita, että oma selviytyminen askarruttaa kirjoittajia vähemmän kuin jatkajien ja tilan selviytyminen. Erityisesti tämä korostuu vanhempien kirjoittajien kohdalla, mikä tulee esiin myös Silvastin (2001, 130) tutkimuksessa ”Talonpojan elämä”. Hän toteaa, miten suurin osa yli 50-vuotiaiden viljelijöiden elämäntarinoista on luettavissa tilan kehityskertomuksina. Toinen yleinen havainto aineistosta on se, että lähes kaikki ovat ainakin jonkin verran huolissaan koko maaseudun

ja maatalouden tulevaisuudesta. Vaikka yleisesti tilojen jatkuvuus nähdään epävarmana, oman tilan jatkuvuuteen kuitenkin luotetaan (vrt. Silvasti 2001, 147). Tässä näkyy usein esimerkiksi työttömyyskokemuksia vastaava piirre siitä, että yleinen tilanne nähdään huonona, mutta omaa tilannetta ei liitetä tähän mukaan. Seuraavassa tarkastellaan kolmea huolen kohdetta erikseen.

Taulukko 6. Naisten (1-15) ja miesten (16-24) huolen kohteet

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Y		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
T	X			X			X	X			X	X	X					X						
O						X		X			X	X						X						

Y= yhteisöllinen huoli T= huoli tilan jatkuvuudesta O= huoli/huolettomuus omasta selviytymisestä

Huoli maatalouden ja maaseudun tilasta ja tulevaisuudesta nousee siis teksteissä esiin yleisesti. Vain yhden naiskirjoittajan (1) tekstissä ei suoraan esiinny *yhteisöllistä huolta*. Tämä kirjoittaja ei myöskään suoraan mainitse EU:a, mikä vahvistaa kuvaa siitä, että nimenomaan EU on lisännyt yhteisöllistä huolta. Huolta kannetaan yleisesti maaseudun autioitumisesta ja tilojen lopettamisesta. Toisin sanoen huoli kohdistuu tilojen ja jatkajien selviytymiseen maanviljelijöinä EU:n asettamien uusien vaatimusten ja toisaalta tiukentuvan talouden edessä. Kaksi vanhempaan sukupolveen kuuluvaa naiskirjoittajaa (2, 15) liittyy tiloista luopumiseen huolen sukupolvien työn hukkaan valumisesta. Useat miehet näkevät yleistyneen tilasta luopumisen haluna päästä helpolla, mitä eräs vanhempi mies pohtii näin:

”Miksi näin vähälukuisiksi ovat ”kedon paimenet” käyneet? ... Ehkäpä siksi, että jouluaamunakin nukkumalla viettäminen on niin paljon helpompaa, kuin raskas työ navetan hajussa.” (19)

Myös nuorempi mieskirjoittaja (18) näkee luopujien ottavan ”ilon irti elämästä”, vaikka olisi hyvät navetat. Eräs vanhempi mieskirjoittaja (17) kuitenkin näkee, ettei viljelijä voi palata vanhaankaan ja siksi moni etsii ratkaisua luopumisesta. Toisaalta kirjoittajaa kuitenkin pelottaa yleinen halukkuus luopumiseen. Vanhemmat kirjoittajat näkevät luopujat usein ikään kuin luovuttajina, joille tärkeämpää on päästä helpolla kuin raataa. Nuoremmat kirjoittajat taas korostavat enemmänkin luopumisen syitä, eivätkä ihmettele luopumismielialaa vallitsevassa tilanteessa. Tässä näkyy sukupolvien ero työhön suhtautumisessa. Nuoremmat näkevät vanhempia useammin työn vaihtoehdot ja valinnan mahdollisuudet.

Huoli maatalouden ja maataloustyön moraalista rappioitumisesta nousee esiin etenkin miesten teksteissä. Eräs mies (18) kuvaa sitä, kuinka ”pellot heittää oman onnensa nojaan kasvamaan roskaa, kaikki on rempallaan, kukaan ei enää välitä hoitaa ees maisemaa.” Myös maataloustyöstä on tullut ”keinottelua” (22) ja se perustuu ”voiton tavoitteluun” (17), kuten kaksi miestä asian ilmaisee. Tähän liittyy ajatus ”oikean työn” häviämisestä, mikä tuli esiin myös puheissa ”konekaudesta” ja toisaalta ”EU:n paperitöistä”. Huoli maataloustyön moraalista viittaa siihen, että nämä kirjoittajat kokevat uhkana perinteisestä talonpoikaisesta tilanhoitajaetiikasta, suojelemisesta ja varjelemisesta, poikkeavan tavan suhtautua maahan, sen hoitamiseen ja työhön (vrt. Silvasti 2001, 250).

Yhteisöllinen huoli näyttäytyy myös pelkona maanviljelijöiden työttömyydestä, ”leipäjonoista” ja suoranaisestä nälästä. Omavaraisuudesta luopuminen ja siirtyminen tuontiruoan varaan pelottaa niin ikään erityisesti miehiä. Omavaraisuus näyttää olevan ikään kuin kunnia-asia, josta halutaan pitää kiinni. Vieraaseen, ulkomaiseen tuotantoon nojautuminen tuntuu erityisesti vanhemmista häpeälliseltä, minkä voi nähdä olevan yhteydessä elämäkokemuksiin. Eräs mies (17) kuvaa omavaraisuudesta luopumista sanoin: ”Mikä kansallinen häpeä...”.

Toisena huolen kohteena *oman tilan jatkuvuus* eroaa edellä kuvatusta yleisestä huolesta tilojen lopettamista kohtaan. Eräs naiskirjoittaja kuvaa osuvasti sitä, miten huolta kannetaan jatkajien selviytymisestä eikä niinkään omasta:

”Vaikka itse olemmekin selviytymässä veloistamme, miten käy uuden eurojatkajan. ... Maaseudun nuoria yrittäjiä käy sääliksi” (13).

Silvasti (2001, 97) kuvaa tutkimuksessaan, miten ”sukutilan jatkuvuuden tavoittelu on keskeisin talonpoikaista elämäntapaa jäsentävistä ja järjestävistä skripteistä”, eli kulttuurisista malleista (emt, 63). Suurin osa Silvastin aineiston viljelijöistä hyväksyi jatkuvuuden ideaalin kulttuurisen mallin (emt, 289). Tämän tutkimuksen kirjoittajista kaiken kaikkiaan vain seitsemän naiskirjoittajaa ja yksi mieskirjoittaja pohtii oman tilan jatkuvuutta. Puhe oman tilan jatkuvuudesta korostuu luonnollisesti niillä kirjoittajilla, jotka ovat kirjoitushetkellä aktiiviviljelijöitä, ja joilla sukupolvenvaihdos on vielä edessä. Yllättävää on kuitenkin se, että kaikki aktiiviviljelijätäkään eivät käsittele oman tilan jatkuvuutta kirjoituksessaan. Kirjoitusten lajityyppi, lähinnä mielipidekirjoitus, on yksi selitys sille, että tilan jatkuvuutta ei käsitellä, vaan asioita käsitellään yleisemmällä tasolla.

Tilan jatkuvuus on muuttunut epävarmaksi nimen omaan EU:n jäsenyyden myötä Suomen päättäjien myötävaikutuksella. Tämä ilmenee hyvin kahden naisen tekstistä:

”Päivä, jolloin valtiomme päättäjät päättivät ”myydä” Suomen maaseudun lasten tulevaisuuden eurooppaan, oli meille surun päivä. Sen päivän jälkeen emme ole enää pitäneet sukutilamme jatkuvuutta itsestään selvyytenä.” (13)

”Nuoret isäntämme ovat tehneet jo ammatinvalintansa, he haluavat jatkaa työtämme. Se annetaanko heille mahdollisuus työskennellä maanviljelijöinä tulevaisuudessa, riippuu EU:n toimintatavoista jotka maamme vallassa olevat poliitikot toteuttavat.” (12)

Naisten teksteistä nousee siis useammin ja selkeämmin huoli oman tilan jatkuvuudesta kuin miesten teksteistä. Naisten huoli kohdentuu nimen omaan omien lasten pärjäämiseen tilan jatkajina, mikä ilmenee myös edellisessä sitaatissa. Pärjäämisen nähdään olevan kiinni nimenomaan muista kuin jatkajista, eikä suinkaan jatkajan kyvyttömyydestä hoitaa tilaa. Kirjoittajien huoli lasten jatkamisesta riippuu tietenkin siitä, onko kirjoittajalla lapsia, jotka haluavat jatkaa tilaa. Esimerkiksi eräs yksinäinen naiskirjoittaja (1) kuvaa laittaneensa toivonsa tilan jatkuvuudesta siskonsa lapsiin.

1950-luvulla syntynyt nainen, jota myöhemmin kuvataan Pirkon tarinalla, kirjoittaa muihin kirjoittajiin verrattuna poikkeuksellisen toiveikkaasti tilan jatkamisesta.

”Elämme melko toiveikkaina ja uskon vakaasti, että joku neljästä lapsestamme jatkaa arvokkaana pitämäämme työtä.” (11)

Poikkeuksellista Pirkon kirjoituksessa on myös se, miten hän vastoin vanhempien toivetta sanoutui irti vakituisesta työstä ja ryhtyi maanviljelijäksi. Tässä korostuu oma päätös ja tahto odotuksista huolimatta:

”Eräänä päivänä tein rohkean ratkaisun ja sanouduin irti vakinaisesta työpaikastani, joka piti nuoren tytön haaveissa olla eläkepaikka. Omistauduin sille alalle, jota vanhempani eivät minulle olisi halunneet.” (11)

Vain yksi miehistä, 1951 syntynyt aktiiviviljelijä, kirjoittaa suoraan oman poikansa jatkamisesta. Hän ei varsinaisesti mainitse olevansa siitä huolissaan, vaikka tuokin kirjoituksessaan esiin työn raskauden ja toisaalla huolensa maatalouden tilasta ja tulevaisuudesta laajemminkin.

”Pakko on yrittää vielä jonkun aikaa että poika saa jatkaa tätä raskasta ammattia.” (18)

Tämän pohjalta näyttää siltä, että miehet puhuvat enemmän maatalousyrittäjyyteen yleensä kuin oman tilan jatkuvuuteen liittyvistä uhkatekijöistä, kun taas naiset omien jälkeläisten selviytymisestä. Miehet näyttävät etäännyttävän asian omasta elämästään. Naiset sen sijaan punnitsevat avoimesti omien jälkeläistensä riskejä ja mahdollisuuksia tilalla jatkavina yrittäjinä. Silvasti (2001, 79) toteaaakin, että sukutilasta elämänhallinnan keinona ja välineenä ei ole enää varmuutta ja se täytyykin arvioida uudelleen vallitsevassa taloudellis - hallinnollisessa tilanteessa.

Miesten puhumattomuus oman tilan jatkuvuuden epävarmuudesta viittaa miehiseen, pärjäämistä korostavaan kulttuuriin. Miesten on ehkä vaikeampi puhua omista epävarmuuksistaan kirjoitushetkellä. Tähän viittaa se, että yhtä lailla aineiston naiset kuin miehetkin muistelevat omaa tilan jatkamistaan menneisyydessä, johon myös liittyy vaikeuksia. Niistä kuitenkin selvittiin ja se tuodaan kirjoituksissa esiin. Kortteinen (1992, 81) on päätenyt siihen, että erot sukupuolten puhettavassa kasvavat sukupolvien nuoretsa. Hänen mukaan nuoret miehet ovat entistä hiljaisempia, kun taas nuoret naiset entistä puheliaampia ja pohtivampia. Koneistajamiehillä puhumattomuus johtuu Kortteisen mukaan työväenluokkaiseen asemaan liittyvästä nöyryyksen tunteesta (emt, 105-107). Viljelijämiehillä puhumattomuus saattaa johtua siitä, että sukutilan jatkuvuus nähdään jonkinlaisena `pyhänä`, jonka takaaminen nähdään pakkona. Jos siinä kokee epäonnistuneensa, se aiheuttaa nöyryyksen tunteita, josta taas on vaikea puhua.

Kuten edellä tuli esiin, kirjoittajat kantavat vähiten huolta *omasta selviytymisestään*. Lähes kaikissa teksteissä kirjoittajat kertovat selviytymis- tai vuodatustarinaa, mutta vain muutamissa teksteissä huoli tai huolettomuus kohdistuu omaan selviytymiseen. Kaikki, jotka kirjoittavat omasta selviytymisestään, ovat 1950-luvulla syntyneitä, mikä viittaa siihen, että nuoremmilla on vanhempia enemmän valmiuksia pohtia omaa `minäänsä`. Kortteinen (1992, 125-131) kuvaa sitä, miten erityisesti juuri nuoremmille naisille tietty itsestään selvä tapa hallita ja kokea itseä on mennyt. Vastaavasti selviytymistä haetaan itsensä etsimisellä ja jonkinlaisen tasapainon saavuttamisella. Ainoan omaa selviytymistä pohtivan miehen tekstistä nousee epäsuorasti esiin huoli itsestä jatkajana. Hän kuvaa töiden raskautta ja lomien vähäisyyttä. ”Näillä” hän viittaa omaan tilanteeseensa:

”Näillä jotka kylässä vielä jaksaa yrittää niitä karehritaan kaikella lailla.” (18)

Eräs nainen kuvaa tutun isännän kuolemaa elämän tosiasioiden ja velkataakan rasittamana ja omaa voimattomuuttaan, kun ei löydä vastausta kysymyksiin. Toisaalta hän hakee omia voimavarojaan näin:

”Mitä minulla on? Koti maalla, metsän laidassa niin kuin olen halunnutkin ... Perhe ... rakas perhe!” (6)

Toinen nuorempi nainen kirjoittaa sairastumisestaan haasteena ja pohtii selviämistään miehensä avulla:

”Kulun kesä antoi minulle uuden haasteen, tämän eurotouhun ja kaavakkeiden täyttämisen lisäksi. Sairastuin MS-tautiin. Yli 20 vuotta olin ajanut kakkostraktoria, mutta nyt minä kontin pihamaalla kukkapenkiltä toiselle. Vain mieheni sanat: ”kyllä minä sinua taluta, niinkuin silloin alttarilla lupasin”, kannustaa minua uudelleen jaloilleni.” (13)

Naiset pohtivat omaa selviytymistään miehiä useammin ja vastaavasti nuoret vanhempia useammin. Kirjoituksissa kuvataan menneisyyden vastoinkäymisiä esimerkiksi tilan laajentamisen eri vaiheissa. Vain muutaman kirjoittajan tekstissä huoli omasta selviämisestä liittyy nykypäivään tai tulevaisuuteen. Tämä saattaa olla merkki Silvastin (2001) kuvaaman perinteiseen talonpoikaiseen skriptiin kuuluvan jatkuvuuden ihanteen omaksumisesta, jolloin kaikki huoli kohdentuu jatkajien, eikä niinkään omaan selviytymiseen.

Teksteissä kuvaillaan usein aiempien sukupolvien tilasta luopumisen tuskaa, mutta omalla kohdalla luopumisesta seuraavaa kipua ei suoraan käsitellä. Kipu luopumisesta tulee esiin yleisellä tasolla huolena maaseudun autioitumisesta. Silvastin (2001, 130) tutkimuksessa taas osa viljelijöistä on kokenut luopumisen erityisen ikäväksi käännekohtaksi omassa elämässään. Merkitseehän tilasta luopuminen aktiivisen ajan työelämässä päättymistä, vahvasta työlle perustuvasta identiteetistä ja maasta luopumista. Pohjalaisille viljelijöille tilasta luopuminen näyttää helpommalta. Tästä voisi päätellä, että he ovat omaksuneet perinteisen jatkuvuuden ideaalin, eli ajatuksen siitä, että maa ei kuulu yksilölle, vaan sukupolvien ketjulle (Kuisma 1990, 15). Tällöin maasta luopumisen voi ajatella olevan helpompaa, kuin jos sen mielletäisiin kuuluvan itselle. Näkemystä puoltaa myös se, että aineiston kirjoittajat näyttävät puhuvan kaiken kaikkiaan vähemmän tilan jatkuvuudesta kuin Silvastin aineistossa. Toisaalta voidaan ajatella, että EU:n tuomat hallinnolliset ja taloudelliset muutokset ovat koetelleet pohjalaisia viljelijöitä niin, että he ovat valmiita siirtämään vastuun asioiden hoitamisesta ja uusien opettelemisesta nuoremmille (vrt. Silvasti 2001, 197).

Kahden naiskirjoittajan tekstit ovat poikkeuksellisen henkilökohtaisia siinä mielessä, että toisen (8, Kaijan) tarinaa sävyttää huoli ja toisen (11, Pirkon) huolettomuus. Kummatkin naiset ovat 1950-luvulla syntyneitä emäntiä. Kaijan teksti keskittyy EU:iin ja sen tuomiin vaikeuksiin kirjoittajan omassa elämässä, työssä ja toimeentulossa. Hän kuvailee omia unelmiaan, joiden avulla hän on selvinnyt monenlaisista elämän kolhuista ennen EU:a ja pohtii, kestävätkö unelmat EU:n todellisuutta. Hän puhuu miehestään, mutta tekee tiettäväksi selviämisen omillaan:

”Puolisoni, joka ei ymmärtänyt hätääni tai ei uskonut/halunnut siitä kuulla, ei pystynyt minua auttamaan!” (8)

Kirjoittajan tilan selviytymistä koskeva huoli yhtyy huoleen hänen omia töitään, kuten lampaitten kasvatusta, kohtaan. Omaa selviytymistään hän pitää epävarmana. Epävarmuudessa eläminen on hänelle pakon sanelemaa, johon täytyy vain yrittää sopeutua:

”Siispä minä elän tämän kevään ja kesän kuin viimeistä kertaa ennen kuolemaa.” (8)

Toinen nainen, Pirkko (11) on päin vastoin poikkeuksellisen luottavainen omasta, mutta myös tilan selviytymisestä. Oma ja tilan selviytyminen kulkevat tekstissä rinnakkain poiketen Kaijan tekstistä siinä, että hän puhuu tilan yhteydessä useassa kohtaa itsensä lisäksi miehestään. Seuraavassa sitaatissa ilmenee rinnakkaisuus ja korostuu pärjääminen EU:sta huolimatta:

”Olemme, mieheni ja minä, siinä onnellisessa asemassa, että tilalta riittää töitä kumpaisellekin.” (11)

Tiivistäen voidaan todeta, kuinka yhteisöllinen huoli on yleinen sekä nais- että mieskirjoittajien keskuudessa. Sukupolvien välinen ero tulee esiin huolesta tiloista luopumisesta. Miehet taas ovat naisia useammin huolestuneita omavaraisuudesta ja maaseudun yleisestä moraalista. Tässä voi olla merkitystä sukupolvella, sillä ovathan aineiston miehet naisia vanhempia. Aiempaan tutkimukseen nähden tilan jatkuvuus huolettaa kirjoittajia yllättävän vähän, kuitenkin naisia selvästi enemmän kuin miehiä. Myöskään omasta selviytymisestä tilasta luopumisen yhteydessä ei kanneta huolta samassa määrin kuin aiemmassa tutkimuksessa. Tämä saattaa kertoa siitä, että pohjalaisille viljelijöille tilan jatkuvuus on tavallista ehdottomampaa, eivätkä he kyseenalaista tilan jatkuvuuden ideaalia. He ehkä myös luottavat jatkajiin tavallista voimakkaammin, minkä vuoksi omakaan luopuminen ei aiheuta tuskaa. Taustalla voi myös olla kulttuurinen ominaispiirre, onhan kirjallisuudessa pohjalaisia usein kuvattu jääräpäisiksi ja yrittäjähenkisiksi (ks. esim. Tuuri 1982).

Huolen kohteet liittyvät vahvasti selviytymisen eetoksiin ja osittain selviytymisen eetosten piirteitä on huolten kohdalla jo tullutkin esiin. Seuraavassa käsitellään tarkemmin selviytymisen eetoksia kahden kehyskertomuksen, edellä esiin tulleiden Kaijan ja Pirkon tekstien avulla.

6.2 Selviytymisen eetokset

Viljelijöiden työn kuvauksista nousee esiin suomalaisille tyypillinen vahva selviytymisen eetos, mitä Kortteinen (1992) kuvaa kirjassaan ”Kunnian kenttä” tutkittuaan pankkitoimihenkilöiden ja koneistajien työtä. Hän päätyy siihen, että suomalaista palkkatyön rakennetta ja dynamiikkaa jäsentää selviytymisen eetos, pärjääminen ja itsellisyys. Selviytymisen eetoksen hän selittää siten, että moraalisen arvon jäsentäminen työssä perustuu siihen, että on kovaa, on pakko selviytyä ja selviytyään voi olla ylpeä. (Kortteinen 1992, 50.)

Kuten edellä on tullut esiin, kaikki kirjoittajat tuntuvat pitävän maataloustyötä raskaana kuten ennenkin. Syyt, miksi työtä pidetään raskaana, ovat kuitenkin osittain muuttuneet. Vaikka Kortteinen on tutkinut palkansaajia, sopii heidän työhönsä liittämä kovuuden kokemus yhteen

viljelijöiden kokemusten kanssa. Kortteisen mukaan elämän kovuus kiinnittyy nyt eri asioihin kuin sotasukupolvilla. Se liittyy nyt markkinasuhteitten tuottamiin sosiaalisiin jännitteisiin ja itselliseen pärjäämiseen. Yksilöiden välinen kilpailu asettaa paineita itsenäiselle pärjäämiselle ja selviytymisen eetos liittyy näihin kokemuksiin. (Kortteinen 1992, 123-124.) Siltala (2004) puolestaan kuvaa palkansaajan asemaa markkinayhteiskunnan tuottamassa ”hyperkilpailussa”, tuottavuuspakkojen kovetessa ja vaatimustason noustessa.

Esimerkiksi tehtaassa ja pankissa korostuvat kilpailu ja sosiaaliset jännitteet eri tavalla kuin yksinäisemmin tehtävässä maataloustyössä (vrt. Ylöstalo & Notkola 1994, 46). Silti myös viljelijöiden teksteistä voidaan havaita uudenlaisia kovuuden kokemuksia. Viljelijän on jatkuvasti vakuuteltava osaamistaan, ammattitaitoaan ja työnsä laatua niin kuluttajille kuin päättäjillekin, pysyttävä mukana kovenevassa kilpailussa, hankittava lisää osaamista ja koneita, kehitettävä maatilantoimintaa yhä tehokkaammaksi ja tuottavammaksi.

Viljelijöiden teksteissä kovuuden kokemukset nykypäivänä liittyvät erityisesti työnteon itsenäisyyden vähenemiseen, mikä on havaittavissa työpuheen ja huolten yhteydessä. Muutos kovuuden kokemuksissa näyttäytyy siten, että autonomiaan ja sen menetyksiin kiinnitetään enemmän huomiota nykypäivän kuin menneisyyden kohdalla. Kortteisen (1992, 143-153) tutkimuksessa metallimies saa ”omaa tilaa” hallitsemalla työnsä paremmin kuin vaaditaan, jolloin hän hallitsee työn vaihtosuhtetta ja vapautuu nöyryyttävistä riippuvuuksista. Myös Siltala korostaa reviirien merkitystä suomalaisessa työeetoksessa, talonpoikaisen mentaliteetin jäänteinä. Hänen mukaansa vaihtosuhteen hallinnan kannalta keskeistä on itsesätelyn saavuttaminen. (Siltala 2004, 13.) Tältä pohjalta on aiheellista kysyä, onko maanviljelijöiden itsellisyyden ja reviirin puolustamisesta työssä tullut kunnia-asia ja suorastaan ”kollektiivinen pyhä” (vrt. Kortteinen 1992, 302). Ainakin uudet kovuuden kokemukset ja itsellisyyden puolustamisen keinot vaihtelevat kirjoittajien teksteissä.

Kortteisen (1992, 50; 302-303) mukaan selviytymisen eetoksen kiinnittyminen markkinasuhteisiin tuottaa pärjäämisen pakkoa: vaikka on kovaa, on pärjättävä. Pärjääminen on kunnia-asia, joka on itsestä kiinni ja edellyttää itsellisyyden voittamista palkkatyösuhteessa. Itsellisyyttä taas puolustetaan viimeiseen asti joustavan tuotantomallin käytäntöjä vastaan. Kortteinen näkee, että lopultakin kyse on ristiriidasta kulttuurisen yksilöitymisen ja palkkatyösuhteen tarjoaman alisteisen aseman välillä (emt, 201).

Viljelijöiden kohdalla ristiriita syntyy ammatin harjoittamisen perinteisen vapauden, oman reviirin ja kulttuurisen yksilöitymisen törmätessä `EU-alisteisuuteen`. Tähän jännitteeseen viljelijät pyrkivät vastaamaan eri tavoilla, mikä näkyy ` pärjäämisen` ja `itsellisyyden` korostumisen eroina teksteissä. Toisin sanoen tekstit jakautuvat sen mukaan, miten kirjoittajat pyrkivät selviytymään työn murroksessa. Kortteisen (1992) selviytymisen eetosta soveltaen tekstit voidaan tyypitellä kahteen selviytymisen eetokseen:

1. uhrautumiseetos: on kovaa, pärjääminen heikkoa, turhautuminen
2. yrittäjäeetos: ei niin kovaa, pärjääminen sopeutumalla ja hakemalla ratkaisuja, luottamus

Tekstit voidaan jakaa eetoksiin suurin piirtein aiemmin kuvatun onnellisuus- ja vuodatustarinoiden jakautumisen mukaan, tosin monet tekstit sisältävät piirteitä kummastakin eetoksesta. Seuraavassa esitellään eetoksia kehyskertomusten avulla siten, että muiden tekstien avulla ikään kuin täydennetään ja valaistaan kahta erityyppistä kertomusta. Nämä tyyppiesimerkit edustavat kahta ääritapausta ja muut tekstit sijoittuvat kuta kuinkin näiden tekstien välille. Esimerkkitekstit on valittu siten, että ne sisältävät `tiheää` työn kuvausta juuri EU:n murrosvaiheessa (vrt. Hyvärinen 1994, 62). Tällä tarkoitetaan sitä, että teksti sisältää työn muutosten seikkaperäistä kuvausta ja kuvauksen merkitystä kertojalle (vrt. Jokiranta 2003, 142). Huomattava kuitenkin on, että tekstien valintaan ei voi olla vaikuttamatta tutkijan henkilökohtaiset mieltymykset.

6.2.1 Uhrautumiseetos - Työtä mahdollisuuksien puutteessa

Tämän selviytymisen eetoksen kehyskertomuksena on 1953 syntyneen maanviljelijänaisen (8), Kaijan (nimi muutettu) kirjoitus, joka on tyypillinen vuodatustarina. Tekstit, joilla tätä kertomusta valotetaan, ovat myös yleensä vuodatustarinoita (ks. taulukot 1 ja 2) . Taulukossa 7 on jäsennetty Kaijan kertomus teemoihin hänen työhön liittämien selviytymisen kokemusten ja merkitysten perusteella. Kaikissa tähän eetokseen liitetyissä teksteissä teemat esiintyvät ainakin jossakin määrin, vähän eri painotuksin.

Taulukko 7. Kaijan kertomuksen jäsenitys teemoina

1. Kova ja itsenäinen työ tuottaa tyydytystä - ylpeys pärjäämisestä ennen 2. Tyytyväisyys minimitoimeentuloon - elämisen taso, ei elintaso tärkeää 3. Vastoinkäymiset - EU:n sanelupolitiikka ja vaatimukset ahdistavat 4. Itsenäistä yrittämistä ei palkita - turhautuminen ja luovutusmieliala 5. Selviytyminen päivä kerrallaan

Kaijan kertomuksessa keskitytään kuvaamaan nimen omaan EU:n tuomia muutoksia maanviljelijän työhön. EU:a edeltävästä ajasta puhutaan vain, kun verrataan sitä nykypäivään. Tekstissä korostuu EU:n tuoma radikaali muutos viljelijänä toimimisen edellytyksiin, mistä esimerkkinä on Kaijan kärsimä masennus EU:n ensivuosina. Hän kuvaa, miten tuolloin vain pakolliset työt tuli hoidettua ja sosiaaliset suhteet kuivuivat. Edelleen hän kuvaa, miten vaikeaa oli suunnitella elämää ja nauttia tavallisesta arjesta. Kaija pohtii sitä, miten hänen unelmansa, joiden avulla hän on selvinnyt päivästä toiseen, kestävät ”EU:n todellisuuden”.

Vastaavasti hän kirjoittaa aina nauttineensa työnteosta ja sen tuomasta tyydytyksen tunteesta:

”Kova työ on aina saanut hyvän mielen itselle ja kuivissa karsinoissa ilakoivat eläimet ovat tyytyväisyydellään kruunanneet päivän ponnistelut.”(8)

Vaikka työ on raskasta, sitä ei mielletä kohtuuttoman kovaksi, jos se on mielekästä ja palkitsee. Kaija kuvaa sitä, kuinka tulot laskivat lihan hinnan romahtamisen seurauksena. Toisaalta tekstistä paistaa se, että korkeaa elintaso ei edes tavoitella, mikä viittaa talonpoikaisen talouseetoksen kohtuullisuuden arvostukseen (Katila 2000, 219). Kovuuden kokemukset liittyvät kuitenkin taloudelliseen epävarmuuteen, kuten aiemminkin. Nyt tähän liittyy tunne siitä, että hinnat ja tulot riippuvat muiden päätöksistä, eikä itsellä ole mahdollisuuksia vaikuttaa. Tämä käy ilmi Kaijan tekstistä näin:

”Mutta jo saman vuoden marraskuun tilinauhassa oli uudet EUROP-luokitukset ja lihan hinta oli pudonnut puoleen.” ... ”Teurastuspalkkio alennettiin ja painoraja vedettiin pois.” (8)

Tässä selviytymisen eetoksessa kovuuden kokemukset syntyvät paitsi todellisesta taloudellisesta ahdingosta, erityisesti siitä, että mahdollisuuksia itsenäiseen työntekoon ja omaan päätösvaltaan on supistettu. Viljelijän työtä hallitsevat ”EU:n dirut”, kuten Kaija kuvaa. Toinen nainen (5) kuvaa miten viljelijältä edellytetään liitännäiselinkeinoja. Sopimustuotantoa hän kutsuu ”sanelupolitiikaksi”.

Luottamuksen heikkeneminen asiantuntijoihin, päättäjiin ja maanviljelijöiden asioiden ajajiin näyttää lisäävän tunnetta siitä, että on selvittävä yksin. Kaijan tekstissä tähän liittyy ahdistusta, mutta samalla hän korostaa itsenäistä pärjäämistä. Ristiriita syntyy myös siitä, kun Kaija halusi pitäytyä ”kynsin hampain” vanhassa, vaikka toisaalta tiedostikin työnsä tuottamattomuuden.

”Tuntui siltä, että oli yksin huolineni ja murheineni ilman mullikarjaa tuottamattomien lampaitteni kanssa... ”... ”Pidin kuitenkin kiinni kynsin hampain uuhistani, vaikka järki käski luovuttaa.” (8)

Toinenkin kirjoittaja toisaalta kaipaa työhön itsenäisyyttä, mutta samalla puhuu ”itsenäisenä puurtajana” toimimisen kielteisistä puolista:

”Näet päivittäin ehkä vain yhden ja saman toisen aikuisen. Pyörit samoissa kuvioissa päivästä toiseen...” (5)

Näyttää siis siltä että, työtä halutaan tehdä itsenäisesti, mutta samalla kuitenkin työn itsenäisyys ja omillaan toimeen tuleminen pelottavat. Työnteon yksinäisyys näyttää korostuvan naiskirjoittajilla (ks. myös Härkki-Santala 2002, 173). Ristiriita syntyy varmasti osittain viljelijän kohtaamista uusista vaatimuksista ja riittämättömistä resursseista vastata näihin vaatimuksiin. Toisaalta ristiriita saattaa syntyä työn perinteisen itsellisyyden ideaalin ja yksilöllistymisen törmätessä työn sitovuuteen ja EU:n vaatimuksiin. Tästä osoituksena on edellisen kirjoittajan (5) kuvaus siitä, kuinka liialliset tehokkuusvaatimukset lisäävät riskejä ja vaativat viljelijältä sietokykyä. Samalla kuitenkin ”...olemme vastuussa itse, kävi miten kävi...”, kuten kirjoittaja toteaa. Ristiriidan seurauksena hän ei ihmettelekään yleistä luopumishalukkuutta. Voidaan myös tulkita niin, että viljelijänaiset asettavat työlle yhteisöllisyyden vaatimuksia useammin kuin miehet, mikä saattaa johtua naisten korkeammasta koulutustasosta ja aiemmasta työhistoriasta.

Tässä selviytymisen eetoksessa pärjäämisen pakko näkyy yhtä lailla kuin Kortteisen (1992) tutkimuksen palkansaajillakin. Se näkyy Kaijan tekstissä `kynsin hampain` taisteluna. Kuitenkin tekstistä välittyy voimattomuus ja turhautuminen, sillä pärjäämisen mahdollisuudet on muiden

toimesta viety vähiin. Tekstistä paistaa suoranainen luovutusmieliala, kun omien vaikutusmahdollisuuksien nähdään olevan vähissä. Kaija tietää kuuluvansa ”siihen sukupuuttoon kuolemassa olevaan ihmisryhmään, josta jo maksetaan tapporahaa...” ja toteaa elävänsä ”tämän kevään ja kesän kuin viimeistä kertaa ennen kuolemaa”.

Eetokseen liittyy vahvasti ajatus siitä, että oman työn tekemisen edellytykset riippuvat tulevaisuudessa melkein yksinomaan muista kuin itsestä. Tätä kuvaa Kaijan kirjoitus siitä, kuinka nyt ”ollaan saamassa elintärkeää väestönosaa luopumaan työnteosta...” ja toisaalta se, miten ”muutamat jäljelle jäävät maanviljelijät näännytetään työn alle...”. Tämä puhe muistuttaa pitkälti Siltalan (2004, 152) kuvaamaa työmarkkinoiden kahtiajakautumista ali- ja ylityöllisiin. Samalla kuitenkin tiedostetaan itseen kohdistuvat yksilöllisen pärjäämisen vaatimukset. Nimen omaan tästä syntyykin eetoksen työntekoon liittyvä ristiriitaisuus, kun sisäistetyt vaatimukset ja toisaalta mahdollisuudet eivät kohtaa. Siltala (2004, 305) toteaa, miten organisaatio pakotetaan muutoksiin ulkoapäin, eikä henkilöstö kykene vaikuttamaan sen toteutukseen tai laajuuteen. Tällöin työ ei enää tunnu omalta. Viljelijöiden eetoksessa näkyy vastaavanlainen yhteys ulkopuolisen ohjauksen ja työn mielekkyyden menetyksen välillä. Kun työn mielekkyys häviää, luovuttaminenkin on helpompaa.

Oman reviiirin, itsellisyyden menetyksiin vastaaminen näyttäytyy Kaijan kertomuksessa uhrautumisena, mikä vastaa Kortteisen (1992, 60-62) näkemystä siitä, että ihmisen on selviytyäkseen uhrauduttava. Hänen mukaan miehillä uhrautumisessa on kyse itsensä uhraamisesta oman kunnian säilyttämiseksi, kun taas naisille se on moraalinen velvollisuus, joka on täytettävä saavuttaakseen tunnustetun sosiaalisen aseman. Tässä Kaijan uhrautuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää uhrautumista toisten eteen. Sen sijaan hän tiedostaa ulkoisen uhrautumisen vaatimuksen, jota vastaan `minää` täytyy puolustaa. Lopulta taistelu päättyy joko uhrautumiseen tai aggressioon (vrt. Kortteinen 1992, 129). Naisten kohdalla kamppailua muutoksia vastaan käydään henkilökohtaisella tasolla. Tämä saattaa kertoa naisten `toiseuden` kokemuksista, joita koulutuksen ja yksilöllistymisen myötä on opittu arvioimaan kriittisesti.

Viljelijämiehet taas `ulkoistavat` aggression ja uhrautumisen puhumalla viljelijöiden tilanteesta yleisemmällä tasolla. Kortteisen (1992, 125) tutkimuksen työläismiehille tyypillinen näyttämisen halu ilmenee viljelijämiesten teksteissä yhteisrintamaan asettumisena `muita`, kuluttajia, kaupunkilaisia ja päättäjiä vastaan. Viljelijämiesten teksteissä puhumattomuus omasta uhrautumisesta tai taistelusta saattaa kieliä siitä, että itsellisyyden menetyksestä seuraavat nöyryytyksen kokemukset käyvät kunnialle siinä määrin, että niistä vaietaan.

6.2.2 Yrittäjäeetos - työtä haasteeseen vastaamalla

Tämän selviytymisen eetoksen kehyskertomukseksi on valittu 1950-luvulla syntyneen, kaupallisen koulutuksen saaneen aktiivisen emännän, Pirkon (11, nimi muutettu) teksti. Taulukkoon 8 on koottu Pirkon kertomusta jäsentävät teemat samoin kuin Kaijan kohdalla. Teemoittelu auttaa hahmottamaan työhön liitettyjä selviytymisen merkityksiä. Samoin kuin edellisen eetoksen kohdalla, myös tässä muut eetokseen luettavat tekstit sisältävät ainakin joiltakin osin Pirkon kertomuksen teemoja.

Taulukko 8. Pirkon kertomuksen jäsenyys teemoina

1. Kova ja itsenäinen työ tuottaa tyydytystä - ylpeys pärjäämisestä ennen ja nykyään 2. Vastoinkäymisistä selvittää yrittämällä ja hakemalla aktiivisesti ratkaisuja 3. EU toi haasteita ja helpotuksia - siihen sopeuduttava 4. Työn säilyminen ennallaan, usko jatkuvuuteen 5. Selviytyminen uusien haasteiden edessä luottamalla omaan ammattitaitoon

Pirkon kertomus on Kaijan tarinaan verrattuna enemmän elämäkerrallinen, eli se sisältää kaikki keskeiset elämäkulun vaiheet. Siinä lähdetään liikkeelle lapsuudesta ja työhön kasvamisesta. Opiskelun ja muualla työskentelyn kuvauksesta edetään avioitumiseen, sukupolvenvaihdokseen ja edelleen emännäksi ryhtymiseen. Pirkko kuvaa melko tarkasti tilan laajentamista, lasten mukana oloa tilan töissä ja työnjakoa tilalla. Kertomuksen loppua kohden siirrytään EU:n vaikutusten tarkasteluun, mikä on tyyppillistä muillekin elämäkertoille.

Kuten uhrautumiseetoksessa, myös tässä näkyy se, miten kova työnteko tuo tyydytystä ja iloa. Kaijan tekstissä työnteko nykypäivänä ei enää tuota iloa siinä määrin kuin ennen, jolloin se oli vielä melko vapaata ja siitä sai kohtuullisen toimeentulon. Sen sijaan Pirkon tekstistä paistaa se, että työ tuottaa edelleenkin tyydytystä ja iloa. Tässä selviytymisen eetoksessa kovuuden kokemukset johtuvat samoista asioista kuin edellisessä eetoksessa, mutta näyttävät lievempinä. Toisin sanoen itsenäisyyden menetyksiä ja taloudellista epävarmuutta ei koeta yhtä raskaana. Tämä saattaa johtua siitä, että kirjoittajilla on käytössään erilaiset konkreettiset selviytymisen edellytykset, esimerkiksi tulot tai sosiaalinen tukiverkosto. Samoin on huomioitava, että muutokset ovat koskettaneet eri tyyppisiä tiloja ja tuotantosuuntia eri tavoin. Näiden vaikutuksia ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan pystytä selvittämään, sillä tilojen tuotantosuunnat ja koot eivät ole tiedossa. On kuitenkin aiheellista kysyä, löytyykö kovuuden kokemusten eroille kenties muita syitä.

Yrittäjäeetoksen omaaville kirjoittajille näyttää joka tapauksessa olevan tyypillistä, että he uskovat tulevaisuuteen maaseudulla ja maatalouden mahdollisuuksiin Suomessa. Erityisesti muutamien miesten teksteissä korostuu vahvasti luja usko suomalaisen maatalouden selviämiseen, jos vain säilytetään todellisuudentaju ja toimitaan ”ilman jonnin joutavaa vouhotusta”, kuten eräs mies (22) kuvaa.

Kuten Pirkonkin tekstistä välittyy, EU on tuonut huolta ja vaatinut sopeutumaan uudella tavalla. EU:n tuomia muutoksia ei kuitenkaan nähdä pelkästään kielteisesti. Pirkon tekstissä tämä korostuu muuhun aineistoon nähden poikkeuksellisen voimakkaasti:

”Ensimmäinen EU-vuosi toi kuitenkin ensimmäisen valopilkun maatilamme elämään, sillä itsenäisen Suomen määräämä pellonraivauslaki poistui. Saimme nyt mieheni kanssa jatkaa sitä työtä, jonka esi-isämme aloittivat satoja vuosia sitten samoilla alueilla. ... työ oli yhtä mielenkiintoista kuin ennenkin.” (11)

Tekstistä ilmenee myös se, miten paljon työn ennallaan säilyminen ja menneiden sukupolvien työn jatkaminen merkitsevät. Muutokseen sopeutumisessa ei varmasti voi jättää huomioimatta näiden asioiden merkitystä. Onhan pysyvyyden yleensä nähty tuovan turvallisuutta (ks. esim. Giddens 1995) ja jatkuvuuden ideaalin osoitettu olevan viljelijöille erityisen merkityksellistä (vrt. Silvasti 2001; Katila 2000). Eetokselle ominaista näyttääkin olevan ajatus siitä, että muutokseen on sopeuduttava. Sopeutumisen välttämättömyys ilmenee esimerkiksi Pirkon tekstissä kun hän toteaa, miten ”silloin tiesimme, että nyt maatilamme tulee alkaa sopeutua Euroopan yhdistymiseen”. Eräs mies korostaa muutokseen sopeutumista ja innovatiivisuutta näin:

”Onhan täällä luontoa ja avaruutta, metsiä, jokimaisemaa yms., kun vain ideoita ja uskoa riittää. ...kaikki muuttuu ja siihen täytyy tottua.” (24)

Sopeutuminen ei teksteissä näyttäydy kohtalonomaisena alistumisena, vaan päin vastoin teksteistä nousee vahva periksiantamattomuuden mieliala. Luovutusmielialan sijaan peräänkuulutetaan aktiivista ratkaisuvaihtoehtojen etsimistä, haasteisiin vastaamista ja mahdollisuuksiin tarttumista. Asenne ilmenee hyvin erään vanhemman miehen tekstistä:

”Ei kirvestä voi heittää kaivoon, työkalua. Onhan keinot keksittävä- asumisen ja elämisen keinot. Onhan meillä tietoa, on koulutusta.” (24)

Erityisesti mieskirjoittajat esittävät konkreettisia ratkaisukeinoja maatalouden ongelmiin. Esiin tuodaan muun muassa luomutuotteiden mahdollisuudet, luonnon olosuhteiden mukainen viljely, monimuotoisuuden säilyttäminen ja uudenlaiset elinkeinot, kuten matkailu. Näistä ei kuitenkaan puhuta todellisina vaihtoehtoina oman tilan kohdalla. Tämä osoittaa sen, että puheessa on kyse enemmänkin selviytymisen ja arjen käsittelyn keinosta. Härkki-Santala (2002, 234) näkee emännillä

yrittäjyyttä koskeva puheen tällaisena arjen käsittelyn ja selviytymisen tapana. Todellisuudessa kynnys yrittäjyyteen on maaseudun naisilla korkea. Pirkko tuo esiin ratkaisun omalla tilallaan näin:

”Koskaan emme ole harkinneet nyt niin suosittuja liitännäiselinkeinoja...”. (11)

Eräs vanhempi mies harmittelee, miksi ei itsekään aiemmin siirtynyt ”helpompaan” ja näkee tilasta luopumisen todellisena vaihtoehtona:

”Kyllä maalaisjärjellä pitäisi pärjätä ja jos ei niin on parasta siirtyä toiselle alalle.” (22)

Eräs nuorempi, koulutettu nainen (7) kirjoittaa ratkaisuvaihtoehtona siitä, kuinka hän on tarvittaessa valmis luopumaan virastaan kaupungissa, jos tilan etu niin vaatii. Tämä osoittaa sen, kuinka hän on valmis uhraamaan uransa tilan selviämisen eteen. Uhrautuminen toisten eteen liittyy tyypillisesti naisten selviytymisen eetokseen (vrt. Kortteinen 1992). Kuitenkin sekä tilasta että urasta luopumisen mahdollisuuden voi tässä nähdä enemmänkin `uuden talouden` mukaisen ajattelun omaksumisena. Sen mukaanhan on pystyttävä joustamaan ja sopeutumaan muutoksiin (vrt. Siltala 2004, 154). Seppo Ristilehdon (2004) mukaan yrityksen tulisi joustaa, eli ”liiketoimintashokin” iskiessä suunnata voimansa toisaalle, tai jopa luopua alasta kokonaan. Toisaalta edellinen mies tuo esiin myös nykypäivän työn ”pakonomaisena keinotteluna”, joten varauksetta hän ei näytä uutta ajattelua omaksuneen. Kaiken kaikkiaan luopumishalussa voi olla kyse myös Silvastin (2001, 54) näkemyksen mukaisesta jatkuvuuden ideaalin murenemisestä. Silvasti toteaa, miten ne, jotka ovat luopuneet tästä talonpoikaisen elämäntavan ytimestä, ovat myös valmiimpia luopumaan viljelijän ammatista.

Muuttuneessa tilanteessa viljelijän ammattitaidolle asetetaan uudenlaisia vaatimuksia, mikä tuli esiin jo aiemmin. Ylpeys omasta pärjäämisestä uusien vaatimusten edessä esiintyy vahvasti Pirkon tekstissä, kun hän mainitsee olevansa ylpeä kyetessään entisenä toimistotyöntekijänä tekemään tarvittavat paperityöt. Tämä kuvaa hyvin eetokseen liittyvää tarvetta vastata haasteeseen ja sitä, miten onnistuttuaan voi olla ylpeä. Toisin sanoen muutosvaatimusten edessä ei alistuta, vaan haaste käännetään itselle eduksi.

Yrittäjäeetoksessa on vahvana ajatus selviytymisestä luottamalla itsen, omaan ammattitaitoon ja osaamiseen. On tehtävä ratkaisuja itse, eikä odotettava, että ne ratkaistaan jossakin muualla. Samoin teksteissä korostuu omien vaikutusmahdollisuuksien hyödyntäminen. Tämä tulee esiin erään naisen (12) tekstissä, kun hän toteaa maatalouselinkeinon olevan pitkälti riippuvainen siitä, miten luontoa

kohteemme. Toisaalta se ilmenee myös Pirkon tekstissä, kun hän arvioi viljelijöiden omaa osuutta vaikeuksiin ja kysyy, ”onko maataloilla oltu liian uskaliaita investointeihin”.

Kirjoittajat näyttävätkin omaksuneet suhteessa työhön eräänlaisen yrittäjämentaliteetin, johon kuuluu usko oman ponnistelun, tavoitteiden ja tulosten yhteyksiin. Huuskonen (1995, 156) on yrittäjäksi ryhtymistä selvittäessään todennut, kuinka yrittäjät uskovat enemmän sisäiseen kuin ulkoiseen kontrolliin. Yrittäminen siis edellyttää ihmisen kokemusta siitä, että voi itse vaikuttaa itseä koskeviin tapahtumiin. Härkki-Santala (2002, 234) näkee emäntien yrittäjäpuheen eräänlaisena selviytymis- ja arjen käsittelyn keinona ja vastauksena emäntien työn mielekkyyden löytämiselle. Tämän aineiston valossa voidaan havaita, että vaikka kirjoittajat eivät välttämättä puhukaan oman tilan muuttamisesta yritystaloudellisempaan suuntaan, yleinen puhetapa työstä muistuttaa monelta osin yritystalouden kieltä.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että kovuuden kokemukset liittyvät molemmissa eetoksissa EU:n myötä kiihtyneeseen autonomian vähenemiseen ja taloudelliseen epävarmuuteen. Yrittäjäeetoksessa kovuus ei ole kuitenkaan yhtä silmiinpistävä piirre kuin uhrautumiseetoksessa. Eetoksia tarkastelemalla voi havaita sen, että ero liittyy nimen omaan itsellisyyden voittamiseen työssä, mikä oli ratkaisevaa myös Kortteisen (1992) tutkimuksessa. Yrittäjäeetoksen omaksuneet kirjoittajat uskovat omiin kykyihin, vaikutusmahdollisuuksiin ja tavoitteiden saavuttamiseen. He hakevat aktiivisesti ratkaisuja, eivätkä heittäydy `tilanteen uhreiksi`. Tällöin myös itsellisyyden voittaminen käy heille helpommin. Uhrautumiseetoksessa mahdollisuudet nähdään rajallisina, koska mikään ei tunnu olevan `itsestä kiinni`. Toisaalta kuitenkin tiedostetaan itseen kohdistuvat yksilöllisen pärjäämisen vaatimukset. Ristiriita aiheuttaa sen, että myös itsellisyyden puolustaminen vaikeutuu.

Kummassakin eetoksessa on edustettuina sekä naisia että miehiä, vanhempia ja nuorempia kirjoittajia. Sukupuolten ja sukupolvien välinen ero eetoksiin jakautumisessa näkyy siinä, että kaikki yrittäjäeetokseen luettavat naiset kuuluvat nuorempaan sukupolveen. Sukupolvien välinen ero naisten kohdalla johtuu elämäkokemusten erilaisuudesta. Voidaan ajatella, että sodan, puutteen ja jälleenrakennuksen kokeneiden naisten on nuorempia vaikeampi hyväksyä nykyiset työhön liittyvät muutokset, koska heille työ on aina ollut vaihtoehtotonta raatamista (vrt. Roos 1987, 57). Näin voidaan todeta, että ainakaan vanhempien emäntien kohdalla selkeä suhde työhön lapsuudessa ei ole vaikuttanut `otteena työhön` myöhemmissä elämänvaiheissa, mikä Jokirannan tutkimuksessa korostui vanhemmilla miehillä (ks. Jokiranta 2003, 153).

Miesten kohdalla sukupolvittaista jakaumaa ei ole havaittavissa. Miesten tekstejä on kaiken kaikkiaan vaikeampi jakaa eetoksiin osittain miesten `puhumattomuuden` vuoksi, ja toisaalta siksi, että teksteistä löytyy usein piirteitä kummastakin eetoksesta. Naisten teksteistä eetosten piirteet erottaa helpommin. Etenkin nuoremmat naiset puhuvat miehiä vuolaammin omasta elämästään punniten eri vaihtoehtoja ja ristiriitoja (vrt. Kortteinen 1992, 82). Tällaisesta puhetulvasta onkin helpompi tehdä havaintoja.

Sukupuolten välisen eron taustalla voi olla se, että nuoremmilla naisilla on selkeästi korkeampi koulutus ja tilan ulkopuolista työkokemusta useammin kuin vanhemmilla naisilla. Miehillä taas koulutustaso tai muu työkokemus eivät näytä olevan yhteydessä sukupolveen. Koulutus tai tilan ulkopuolella työskentely ovat saattaneet antaa kirjoittajille sellaisia valmiuksia, joiden avulla on helpompi kääntää epävarmuus haasteeksi, löytää ratkaisuja ja voittaa työn itsellisyys. Tätä tukee niin naisten kuin miestenkin kohdalla tehty havainto siitä, että kaikki, kahta naista (5, 9) lukuun ottamatta, joilla on vähänkään korkeampaa koulutusta tai ovat toimineet jossakin muussa ammatissa, ovat omaksuneet yrittäjäeetoksen. Koulutuksen merkitys näkyy erityisesti miesten kohdalla, koska sukupolvi ei ole selittäjänä. Tästä voidaan vetää se johtopäätös, että miesten kohdalla koulutuksella ja työhistorialla on suora yhteys selviytymisen eetokseen, kun taas naisten kohdalla näiden ja sukupolven välistä vaikuttavuutta ei pystytä erottamaan.

7 VILJELIJÖIDEN TYÖ TRADITIONAALIN JA MODERNIN JÄNITTEESSÄ

Käsillä olevassa viimeisessä luvussa peilataan viljelijöiden tutkimuskysymysten (ks. 1.1) pohjalta työpuheesta ja selviytymisestä tehtyjä havaintoja aiemmin esitettyyn tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, eli modernisaatiota ja työelämän muutoksia käsitteleviin teorioihin. Luvun lopuksi esitetään joitakin ajatuksia jatkotutkimusta varten.

Pohjalaisten viljelijöiden puhe työstä saa selvästi erilaisia piirteitä menneisyydessä ja nykypäivänä. Puheen eroihin vaikuttaa erityisesti EU, joka jo ajankohtana jakaa pitkälti mennyttä ja nykyistä kirjoittajien teksteissä. EU:n ohella teksteissä näkyy laajemman modernisaatiokehityksen ja työyhteiskunnan muutosten vaikutuksia viljelijän työhön (ks. esim. Siltala 2004, Julkunen 2000; Helne 2002). Vaikutuksia ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa pystytä täysin erottelemaan, eikä se ole tarpeenkaan. Sen sijaan on kiinnostavaa tarkastella sitä, miten traditionaaleina ja toisaalta moderneina viljelijän työ ja selviytymiskeinot näyttäytyvät. Tosin tradition ja modernin jyrkkä erottelu ei ole ensinnäkään mahdollista, mutta ei myöskään tarpeellista. Voidaan kysyä, ovatko pohjalaiset viljelijät yhä vahvemmin omaksumassa markkinataloudelle tyypillistä ajattelua työn tehokkuus- ja joustavuusvaatimuksista vai pitäytyvätkö he työn perinteisissä arvoissa? Onko viljelijöillä keinoja vastata modernisaation ja työyhteiskunnan muutoksiin vai jäävätkö he muutoksen jalkoihin `modernisaatiohäviöinä` (ks. Lash 1995, 167)?

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että pohjalaisen viljelijän työ on monelta osin muuttumatonta ja traditionaalista. Pohjalaiset viljelijät nojaavat yhä työssään perinteisiin, talonpoikaisen kulttuurin arvoihin, kuten tilan jatkuvuuden ideaaliin. Heille menneiden sukupolvien työn jatkaminen on edelleen tärkeää ja he haluavat taata myös oman tilansa jatkuvuuden (ks. myös Silvasti 2001). Työ on heille tärkeämpää kuin vapaa-aika. Vaikka raskas työnteko ei välttämättä olekaan enää itse tarkoitus, `oikeaan` työhön liitetään työn ruumiillisuus ja maan kunnioittaminen itseisarvona. Protestanttinen työetiikka näyttääkin monelta osin edelleen vaikuttavan viljelijöiden suhtautumisessa työhön. Aineiston mukaan myös sukupuolten välinen työnjako on edelleen voimissaan, kun emännät tuntuvat pääosin vastaavan kotitöistä ja lastenhoidosta, ja kun mies yhä toisinaan päättää esimerkiksi naisen peltotöihin osallistumisesta. Työnjakoa ei kyseenalaisteta, vaan se nähdään luonnollisena ja jopa välttämättömänä tilan toimivuuden kannalta niin vanhempien kuin nuorempienkin kirjoittajien teksteissä.

Viljelijöille traditioissa pitäytyminen työssä näyttäytyy identiteetin välineenä muutostilanteessa. Giddensin (1995, 113-114) mukaan identiteetti vaatii ajallista jatkuvuutta; se itse asiassa syntyy

menneisyyden saattamisesta yhteyteen tulevaisuuden kanssa. Hänen mukaansa näiden yhteyksien säilyttäminen on edellytys ontologiselle turvallisuudelle. Tradition eheys voi luoda hyvin vahvoja tunnesiteitä, kun sen murentuminen voidaan kokea uhaksi minän eheydelle (ks. myös Giddens 1990, 92-100). Viljelijöiden kirjoituksista nousee esiin niin traditioiden eheydestä kuin murenemisestakin aiheutuvia ristiriitaisia tuntemuksia.

Monet sosiologit kannattavat ei-modernin ja modernin samanaikaisuutta, todellisuuden "sekoittunutta" luonnetta (Jallinoja 1997, 25-26). Viljelijöiden työn traditionaalisia piirteitä ei tulekaan nähdä refleктоimattomina ja jäykkänä muutoksille, mitkä Giddens (1995, 91-96) nimen omaan yhdistää traditionaaliin. Sen sijaan viljelijöiden traditiot tuntuvat monelta osin rakoilevan ja joustavan, liukuvan modernin kanssa päällekkäin. Esimerkiksi perinteinen työnteon sukupuolijako näyttää horjuvan. Naiset tiedostavat saaneensa lisää työnjaollista autonomiaa hallitessaan uudenlaisia työtehtäviä tilalla. He korostavat osallistumistaan `miesten töihin` ja työnjaon perustamista osaamiseen ja koulutukseen.

Myöskään sukutilan jatkuvuus ei enää näyttäydy viljelijöille itsestään selvänä ja ainoana vaihtoehtona, sillä sen kannattavuus on EU:n myötä muuttunut epävarmaksi. Kiintymys maahan, tilaan ja sukutilan perintöön eivät välttämättä enää riitä takaamaan turvallisuutta, vaan on haettava muitakin vaihtoehtoja. Naiset pohtivat aktiivisesti oman tilan epävarmuuksia, riskejä sekä mahdollisuuksia, kun taas miehet hakevat ratkaisuja maatalouden ongelmiin yleisellä, yhteisöllisemmällä tasolla. Giddensin (1991, 214) sanoin viljelijät pyrkivät tekemään elämänpoliittisia ratkaisuja reflektoiden ja tiettyjä eettisiä periaatteita noudattaen. Nämä periaatteet ovat viljelijöillä monilta osin muuttumattomia.

Kuitenkin tekstien perusteella vaikuttaa siltä, että myös pohjalaiset viljelijät ovat omaksuneet yhä produktioistisempia arvoja (vrt. Silvasti 2001, 240). Tämä on Silvastin mukaan ymmärrettävää, sillä tällaista suuntausta tuetaan suomalaisessa maatalouspolitiikassa. Siltala (2004, 266) puolestaan toteaa, miten työn välineellinen arvo korostuu, jos työntekijän ei anneta tehdä sisällöllisesti mielekästä työtä. EU:n jälkeisen työn itsellisyyden vähenemisen ja sen myötä heikenneen työn mielekkyyden voidaankin nähdä kiihdyttäneen viljelijöiden markkinatalouden mukaisen puhettavan omaksumista. Tosin on luonnollista, että taloudellisen tilanteen heiketessä raha ja toimeentulo puhuttavat.

Siltala (2004, 134) puhuu palkkatyösuhteen tavaramuotoistumisesta, jolla hän tarkoittaa sitä, että työstä on tullut puhtaasti riskien hallitsema markkinasuhde. Työvoiman myyjän on aktiivisesti

muokattava itsestään kaupaksi käyvä tuote. Myös viljelijät tiedostavat yhä voimakkaammin kaupallistamisen vaatimuksen puhuessaan työhön kohdistuvista tehokkuus- ja joustavuusvaatimuksista sekä toisaalta omasta osaamisesta ja työn laadusta kilpailuvaltteina. He tiedostavat olevansa itse vastuussa työstään, vaikka myös tunne siitä, että työtä hallitaan lopulta muualta, on voimakas. Tämä ristiriita nousee viljelijöiden työssä voimakkaimpana esiin. Se muistuttaa palkkatyössä nykypäivänä vallitsevaa epäsuhtaa, kun työntekijälle siirretään yhä enemmän vastuuta, mutta samalla autonomia heikkenee töiden osittamisen ja valvonnan seurauksena (Siltala 2004, 233; 327).

Toisaalta ristiriita muistuttaa modernisaation ja yksilöllistymisprosessin kaksinaisluonteesta, kun yksilöt vapautetaan teollisen yhteiskunnan kahleista, mutta samalla he joutuvat yhä useammin itse käsittelemään mahdollisuudet, uhat ja valinnat elämässään (Beck 1995, 18-20). Epävarmuudessa elämisestä on tullut arkipäiväistä, kun elämän ennakoimattomuuden syyt ovat muuttuneet ja tieto lisääntynyt (ks. Beck 1995, 26; Giddens 1995, 249-250). Tällöin korostuu luottamuksen tärkeys, koska se muodostaa jokaisen ihmisen identiteetin ytimen (Giddens 1990, 97-100).

Viljelijöiden luottamus asiantuntijoihin, poliitikoihin ja jopa kuluttajiin ja kaupunkilaisiin näyttää kuitenkin EU:n myötä heikentyneen. Heidän työssään kokema yksinäisyys ja toisaalta omillaan pärjäämisen, itsellisyyden tahto korostuvat entisestään. Tutkimus paljastaakin juuri sen, että vaikka viljelijät ovat kokeneet menettäneensä niin taloudellista, ammatillista kuin myös henkistä autonomiaa työssään, näyttää sen merkitys etenkin nuoremmille naispuolisille viljelijöille samalla vahvistuneen. Tähän syynä saattaa olla juuri työnteon itsenäisyyden heikkeneminen samaan aikaan kun yksilöllistyminen on voimistunut. Naiset tuntuvatkin asettavan työlle miehiä useammin laadullisia, yksilön tarpeista lähteviä vaatimuksia, mikä vastaa myös aiempia tutkimustuloksia (vrt. Högbäck 1998).

Pohjalaiset viljelijät eivät ehdoitta omaksu uuden talouden mukaista ajattelua, saati alistu EU:n vaatimukseen ja itsellisyyden menetyksiin. Sen sijaan he refleктоivat aktiivisesti perinteisiä ja moderneja arvoja ja hakevat erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja, naiset omasta elämästä käsin, miehet usein yleisemmällä tasolla. Monet kirjoittajat ovatkin omaksuneet työssään aktiivisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin nojaavan selviytymisen eetoksen. Tällaisia viljelijöitä ei voidakaan kutsua Siltalan (2004, 152) käyttämin termein ”häviäjiksi” markkinatalouden ”hyperkilpailussa”, eikä myöskään Lashin (1995) termein ”refleksiivisyshäviäjiksi”, sillä heillä on selvästi modernin vaatimaa ”mahdollisuuksien tajua” (vrt. Eräsaari 2000). Eräsaaren mukaan menestyksen avain on selkeä tietoisuus omista tavoitteista sekä vahva itsekuri, jolla tavoitteeseen parhaiten päästään.

Hoikkala ja Roos (2000, 23) näkevätkin elämänpolitisoitumisessa olevan pitkälti kyse resursseista, joita ihmiset kykenevät eri tavoin tiedostamaan ja hallitsemaan elämässään. Beckin mukaan yhteiskunnallisten roolimallien väheneminen ja sen myötä turvafiktioiden heikkeneminen merkitsevät sitä, että epävarmuudessa eläminen muuttuu peruskokemukseksi. Nykyisen aikakauden keskeinen elämäkerrallinen ja poliittinen kysymys onkin Beckin mukaan se, kuka pystyy tekemään välttämättömiä valintoja vailla lopullista ratkaisua, oppimaan ja elämään epävarmuudessa. (Beck 1995, 25-26.)

Myöskään kaikilla pohjalaisilla viljelijöillä ei tunnu olevan samanlaisia edellytyksiä vastata modernisaation ja työyhteiskunnan muutoksiin. Uhrautumiseetoksen omaksuneille viljelijöille markkinatalouden ja EU:n vaatimukset sekä erityisesti itsellisyyden menetyksistä aiheutuvat kovuuden kokemukset ovat osittain liian raskaita. Siltala (2004, 267-271) toteaa, että ellei omalla osaamisella ja ahkeruudella enää voi vapautua riippuvuuksista, vaan on suostuttava hyväksikäyttöön ainoana keinona osallistua sosiaaliseen maailmaan, syntyy aggressioita. Juuri se, että omalla ammattitaidolla ei ole enää merkitystä, vaan on antauduttava muiden tiedon ja vallan alle, turhauttaa myös pohjalaisia viljelijöitä. Samaan aikaan kiristyvät vaatimukset uudesta osaamisesta ja muutosvalmiudesta lisäävät viljelijän tunnetta siitä, että enää ei hallitse omaa työtään. Tämä on niin ikään tuttua palkkatyön muutoksista käydystä keskustelusta (vrt. Siltala 2004).

Tutkimuksen pohjalta voidaan pohtia sitä, miten käy pohjalaisten viljelijöiden työlle antaman merkityksen tulevaisuudessa. Aineiston valossa näyttää siltä, että viljelijät ovat hyvinkin heterogeenisia, eikä myöskään heidän työlleen antamista merkityksistä tai selviytymiskeinoista voida piirtää yhtenäistä kuvaa. Maatalouden rakennemuutoksen edetessä pientilat tulevat häviämään yhä kiihtyvällä vauhdilla Suomessa. Tähän vaikuttaa myös viljelijöiden eläköityminen ja vaikeudet saada tiloille nuoria jatkajia. Uupuminen työssä näyttää vaivaavan yhä enemmän myös viljelijöitä.

Pohjalaisten

viljelijöiden teksteistä erottuu yllättäen myös tilasta luopumisen helppous. Tällainen kehitys on tilojen jatkuvuuden ja maatalouden säilymisen kannalta huolestuttavaa.

Työn mielekkyys ja motivaatio heikkenevät entisestään, kun EU:n maatalouspolitiikan uudistuksessa viljelijöiden tulot sidotaan tulevaisuudessa entistä tiukemmin pelkästään erilaisiin tukiin. Vuonna 2006 voimaan tulevassa EU:n maataloustukien uudistuksessa EU:n peltokasvi- ja kotieläintuet irrotetaan tuotannosta ja yhdistetään tilatueksi. Samalla suoraan tukeen liitetään uusia ehtoja, esimerkiksi ympäristöön ja elintarviketurvallisuuteen liittyen. (Niemi & Ahlstedt 2004, 5).

Tuen irrottaminen tuotannosta ja maidon hinnan samanaikainen alentaminen ovat vaikea yhdistelmä Suomen maitoalalle. Tämä voi kiihdyttää pienten tilojen luopumista tuotannosta ja investointihalukkuuden vähenemistä. (Iivonen, HS 23.2.2005).

Tukiriippuvuuden lisääntyminen heikentää myös entisestään viljelijän työn autonomiaa. Kun viljelijän työn mielekkyys perustui aiemmin siihen, että työn tuloksesta ja tuotantomääristä maksettiin, nyt on käymässä niin, että tulot ovat samat ponnisteluista huolimatta. Maatilasta tulee ikään kuin viljelijän `suojatyöpaikka`, joka takaa vain minimitoimeentulon. Viljelijän ammattitaidolla, osaamisella tai investointihalulla ei tällöin ole enää merkitystä. Tällaisessa tilanteessa voi käydä niin, että kilpailu ja yrittäjämieliala menettävät merkitystään. Tämä on suomalaisen talouspolitiikan liberalisointikehityksen kannalta ristiriitaista, sillä onhan yhteiskunta pyrkinyt luomaan entistä paremmat puitteet vapaalle yritystoiminnalle (Katila 2000, 234). Samalla globalisaatio kiihdyttää maatalouden rakennemuutosta. Halpa tuontiruoka haastaa kotimaisen elintarviketuotannon kovaan kilpailuun, mikä näkyy työttömien viljelijöiden määrän kasvuna. Tällaisessa tilanteessa olisi vähintäänkin luotava kattava uudelleenkorkeutusohjelma maanviljelijöille.

Lähitulevaisuudessa olisi syytä tutkia perusteellisesti sitä, miten käy viljelijöiden autonomian ja työn mielekkyyden tukiriippuvuuden voimistuessa. Viljelijöiden hyvinvoinnin ja selviytymisen kannalta suuri kysymys on, kuinka taata työn perinteisen itsellisyyden ideaalin ja mielekkyyden säilyminen. Tämä olisi jatkotutkimuksen kannalta kiinnostava kysymys.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1999): Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Beck, Ulrich (1995): Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa: Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1995): Nykyajan jäljillä. Tampere: Vastapaino, 11-82.

Beck, Ulrich (1992): Risk Society. Towards a new Modernity. Sage Publications.

Bruner, Jerome (1987): Life as Narrative. Social Research 54 (1), 11-32.

Eräsaari, Risto (2000): Elämänpolitiikan kontingenssi. Teoksessa: Hoikkala, Tommi & Roos J.P. (toim.) (2000): 2000 - luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 76-101.

Eskola, Antti (1997): Jäähyväisluentoja. Helsinki: Tammi.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Etelä-Pohjanmaan maakuntatilasto 2000. Etelä-Pohjanmaan liiton julkaisu C: 23.

Etelä-Pohjanmaan maatalous 2000. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan Agronomit r.y. Julkaisu N:o 34.

Giddens, Anthony (1995): Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa: Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. (1995): Nykyajan jäljillä. Tampere: Vastapaino, 83-152.

Giddens, Anthony (1991): Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cornwall: Polity Press.

Giddens, Anthony (1990): The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1998): The third way. The renewal of Social Democracy. Padstow, Cornwall: Polity Press.

Helne, Tuula & Julkunen, Raija & Kajanoja, Jouko & Laitinen-Kuikka, Sini & Silvasti, Tiina & Simpura, Jussi (2003): Sosiaalinen politiikka. Helsinki: WSOY.

Hoikkala, Tommi (1998): Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa: Roos & Hoikkala (toim.) (1998): Elämänpolitiikka. 2000-Luvun kirjasto. Tampere: Gaudeamus.

Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (2000): Onko 2000 - luku elämänpolitiikan vuosituhat? Teoksessa: Hoikkala, Tommi & Roos J.P. (toim.) (2000): 2000 - luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 9-31.

Huuskonen, Visa (1995): Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viitekehys ja sen koettelu. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja, sarja A:2.

Hyvärinen, Matti (1994): Viimeiset taistot. Tampere: Vastapaino.

- Hänninen, Vilma (2000): Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis 696.
- Härkki-Santala, Maria (2002): Oman elämänsä ehtoisa emäntä. Maatilan emännän emäntäkuva työn mielekkyyden ja muutoksen näkökulmasta. MC-Pilot Oy Kustannus.
- Högbacka, Riitta (1998): Maaseudun työmarkkinat ja sukupuoli. Mikkeli: Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 59.
- Högbacka, Riitta (2003): Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 947.
- Iivonen, Jyrki (2005): EU:n tukiuudistus kiihdyttää pienten maitotilojen katoamista. Helsingin Sanomat 23.2.2005.
- Jallinoja, Riitta (1997): Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Gaudeamus.
- Jokiranta, Harri (2003): Se on miehen elämää: maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa. Acta Universitatis Tamperensis, 966. Tampere University Press.
- Julkunen, Raija (2000): Työelämänpolitiikka. Teoksessa: Hoikkala, Tommi & Roos J.P. (toim.) (2000): 2000 - luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 218-237.
- Kasvio, Antti (1994): Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Katila, Saija (2000): Moraalijärjestyksen rajaama tila: Maanviljelijä - yrittäjäperheiden selviytymisstrategiat. Helsinki: Helsinki School of Economics and Business Administration. A-174.
- Kettunen, Lauri (1998): Suomen maatalous 1997. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 86.
- Keränen, Harri (1996): Maaseudun ja maaseutuelinkeinojen alueellinen erilaistuminen ja työnjako. Selvityksiä: 11. Suomen aluetutkimus FAR.
- Keränen, Reijo & Malinen, Pentti & Keränen, Heikki & Heiskanen, Tiina (1993): Suomen maaseututyyppeiden alueellistaminen. Tutkimusraportti 6:1. Ylä-Savon Instituutti.
- Kortteinen, Matti (1992): Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Hanki ja jää.
- Knuutila, Marja (2001): Maa- ja elintarviketalous kansantaloudessa.. Helsinki: elintarviketalouden tutkimuskeskus. Taloustutkimus (MTTL), selvityksiä 18/2001.
- Kuhmonen, Tuomas & Aaltonen, Seppo (1997): Suomen maatalouden toimintaympäristön muutos ja EU-jäsenyys. Suomen aluetutkimus FAR. Tutkimusraportteja 2: 97.
- Kuisma, Juha (1990): Maaseudun elämäntavan muutos ja sen suhde joukkoviestintään. Helsinki, Yleisradio. Sarja B 8/1989.
- Kumpulainen, Mikko (1999): Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatilan luontosuhteen muutoksesta. Joensuun yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisuja No 5.

Lash, Scott (1995): Refleksiivisyys ja sen vastinparit: rakenne, estetiikka, yhteisö. Teoksessa: Beck, Giddens, Lash (1995): Nykyajan jäljillä. Tampere: Vastapaino, 153-235.

Lejeune, Philippe (1989): On Autobiography. Theory and History of Literature, Volume 52. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Lindblom, Seppo (2002): Kansankodin tuolla puolen. Hyvinvointivaltion tilivelvollisuuden tarkastelua. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Luoto, Ilkka & Ruuskanen, Petri & Susiluoma, Heikki (1996): Risupartoja vai markkinamiehiä? Tapaustutkimus Etelä-Pohjanmaan luomutuottajista. Kokkola: Jyväskylän yliopisto. Chydenius-instituutti.

Maakuntasuunnitelma 2020. (2000) Etelä-Pohjanmaan liitto.[viitattu 2005]
Saataavilla www-muodossa: <www.sjoki.uta.fi/epliitto>

Maaseutuohjelma 2000-2006, Etelä-Pohjanmaa. (2001) Etelä-Pohjanmaan TE-keskus. [viitattu 2005]
Saataavilla www-muodossa: <<http://www/epliitto.fi/EU-ohjelmat/index.htm>>

Maatilarekisteri 1996. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maa- ja metsätalous 1997: 6.

Makkonen, Anna (1993): ”Lukijani, lähdetkö mukaani?” Lajitietoisuus naisten omaelämäkerroissa. Teoksessa: Ulla, Piela (toim.) (1993): Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9-34.

Myhrman, Rolf & Heikkilä, Tuomo (1996): Maatalouden sopeutumistarve EU-jäsenyyteen. Tutkimuksia 31. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

MTVK 1999 = Maatilatilastollinen vuosikirja 1999. Suomen virallinen tilasto, Maa-, metsä- ja kalatalous 1999:12. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus.

Niemi, Jyrki & Ahlstedt, Jaana (toim.) (2004): Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2004. Helsinki: Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. Taloustutkimus (MTTL). Julkaisuja 104.

Nieminen, Matti (1994): Rantojensuojeluohjelma. Kilpailevia tulkintoja ja vertautumatonta rationaalisuutta. Jyväskylän yliopiston Sosiologian laitoksen julkaisuja 59.

Nikula, Jouko (1989): ”Työtätekevät, kermaluokka ja muut”. Havaintoja suomalaisen viljelijäväestön asemasta ja asenteista. Sosiologia 26 (1), 35-46.

Nirkko, Juha (2004): ”Maan sydämeltä” kilpakeruuaineistona ja -prosessina. Teoksessa Nirkko, Juha & Vesala, Kari Mikko (toim.) (2004): Kirjoituksia maan sydämeltä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpakeruuaineistoon. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura..

Ollus, M. & Lovio, R. & Mieskonen, J. & Vuorinen, P. & Karko, J. & Vuori, S. & Ylä-Anttila, P. (1990): Joustava tuotanto ja verkostotalous. Tekniikan, talouden ja yhteiskunnan vuorovaikutus 1990-luvulla. Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhluvuoden 1967 rahasto. Nro 109.

- Paloheimo, Heikki (1994): Kansalaismielipiteiden kehitys Suomessa. Teoksessa: Pesonen, Pertti (toim.) (1994): Suomen EU-kansanäänestys 1994. Raportti äänestäjien kannanotoista. Ulkoasiainministeriö. Eurooppatiedotus. Painatuskeskus Oy.
- Pirilä-Mänttari, Annakaisa (2004): Vapaa-ajasta on tullut entistä tärkeämpää. Helsingin Sanomat 1.12.2004.
- Penttilä, Anne (1997): Suomen EU-jäsenyyden vaikutukset tuottajien ja kuluttajien hyvinvointiin. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Selvityksiä 9/97.
- Pohjola, Kirsi (1999): Naisten salaiset maailmat. Jyväskylän yliopisto: Sophi.
- Pråhl-Ollila, Mia (1995a): Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa I. Nuorten maatalousyrittäjien selviytyminen, voimavarat ja tulevaisuuden näkymät maatalouden muutostilanteessa. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja. 1/95. Espoo: MELA
- Pråhl-Ollila, Mia (1995b): Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa II. Seurantatutkimus kesällä 1995. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja. 4/95. Espoo: MELA.
- Rifkin, Jeremy (1995): The End of Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era. New York: G.P. Putnam`s Sons.
- Ristilehto, Seppo (2004): Menekin romahdus jäykistää yrityksen toimintalinjat. Talous Sanomat 19.2.2004
- Roos, J.P. & Hoikkala, Tommi (1998): Esipuhe. Teoksessa: Roos & Hoikkala (toim.) (1998): Elämänpolitiikka. 2000-Luvun kirjasto. Tampere: Gaudeamus.
- Roos, J.P. (1987): Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rorty, Richard (1992): The pragmatist`s progress. Teoksessa: Eco, Umberto & Rorty, Richard & Culler, Jonathan & Brooke-Rose, Christine (1992): Interpretation and overinterpretation. Cambridge: Cambridge University Press, 89-108.
- Saartenoja, Antti (2001): Aluerakenteen muutos ja paikallinen elinkeinopolitiikka. Jämtland, Västernorrland, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Suomi. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Sarja B: 21.
- Siiskonen, Pirjo (1990): Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuessa. Tutkimus maatalon emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Mikkeli: Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 7.
- Siltala, Juha (2000) : Opitun avuttomuuden koekaniinit. Suomen Lääkärilehti 21, 2335-2336.
- Siltala, Juha (2004): Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Helsinki: Otava.
- Silvasti, Tiina (2001): Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Silvasti, Tiina (1996): Viljelijöiden ajatukset ja tunteet maatalouden murroksessa 1995. Tutkimus viljelijöiden kokemista painetekijöistä ja käyttämistä selviytymismenetelmistä. Espoo: Mela.

Sireni, Maarit (2002): Tilansa tekijät. Tutkimus emännyydestä ja maatilasta naisen paikkana. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. N:o 56.

Sänkiaho, Risto (1994): Jako kahteen: ketkä puolesta, ketkä vastaan. Teoksessa: Pesonen, Pertti (toim.) (1994): Suomen EU-kansanäänestys 1994. Raportti äänestäjien kannanotoista. Ulkoasiainministeriö. Eurooppatiedotus. Painatuskeskus Oy.

Tuohinen, Riitta (1990): Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta. Helsinki: Työministeriö, työpoliittisia tutkimuksia 1.

Tuuri, Antti (1982): Pohjanmaa. Helsinki: Otava.

Vahtera, Jussi & Kivimäki, Mika & Virtanen, Pekka (toim.) (2002): Työntekijöiden hyvinvointi kunnissa ja sairaaloissa: tutkittua tietoa ja haasteita. Helsinki: Työterveyslaitos.

Vihinen, Hilikka (1995): Miten yhteistä on Yhteinen maatalouspolitiikka? Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 3 (1), 15-24.

Weber, Max (1980): Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. Porvoo, Juva; Helsinki: WSOY.

Ylöstalo, Pekka & Notkola, Veijo (1994): Maatalousyrittäjien työn arvostus ja työtyytyväisyys. Teoksessa: Susitaival, Päivikki (toim.) (1994): Työterveys ja maatalous Suomessa 1992. Tutkimus maatalousyrittäjien työterveyden huollosta, terveydentilasta ja työssä viihtymisestä. Helsinki: Kansaneläkelaitoksen julkaisuja, ML: 133.

LIITTEET

Liite 1. Kirjoittajien tekstit ”Maan sydämeltä” – kilpikirjoitusaineiston sivunumeroinnin mukaan

kirjoittaja	”Maan sydämeltä” - sivunumerot
1	199-204
2	1405-1409
3	2831-1851
4	1817-1818
5	3055-3061
6	4113-4121
7	4673-4676
8	4697-4701
9	4713-4719
10	4325-4379
11	4438-4445
12	4090-4100
13	3106-3111
14	625-625
15	771-774
16	5240-5254
17	2306-2309
18	2330-2332
19	358-373
20	4561-4561, 4582-4599
21	4667-4672
22	4446-4453
23	5505-5511
24	5909-5918